

विपस्सना

मूल लेखक

अग्गमहापण्डित लेडी सयाडो डी.लिट्

अनुवादक

भिन्नु अनुरुद्ध महास्थविर

विपस्सना दीपनी

मूल लेखक

अग्ग महापण्डित लेडी सयाडो डी० लिट्

अनुवादक

भिक्षु अनुरुद्ध महास्थविर

प्रकाशक

चन्द्रदर्शन बज्राचार्य

असन टोल, तच्छेबाहा

प्रकाशक

चन्द्रदर्शन बज्राचार्य

असन टोल, तछेबाहा ये

द्वितीय संस्करण:- १००० प्रति

मूल्य:- ५।५०

Dhamma.Digital

बुद्ध सम्वत् २५२४

ने० सम्वत् ११००

वि० सम्वत् २०३७

ई० सम्वत् १९८०

मुद्रक:- रत्न प्रिन्टिङ्ग प्रेस, इच्छाछे, नमितपुर, फोन नम्बर २१८७५ ।

Downloaded from <http://dhamma.digital>

स्व. गौतम दर्शन बज्राचार्य

जन्म बि. सं. २००६ साल

मरण बि. सं. २०३३ साल

अगग महापण्डित पूज्य महास्थविर डा. लेडी सयाडो यागु संक्षिप्त-जीवनी

[The Manuals of Buddhism पाखें अनुदित]

अनुवादक-

महेन्द्र रत्न शाक्य
“परियत्ति सधम्म पालक”

पूज्य डा० लेडी सयाडो ‘अगग महापण्डित’

युग युगया छम्ह विशिष्ट बौद्ध विद्वान खः धका आपालं देशया विद्वान बर्गपिसं स्यू । पश्चिम देशे च्वंपिसं वसपोलयागु प्रवचन, लेख इत्यादि ध्यनेगु स्वयेगु इच्छा आकांक्षा बृद्धि याना यंका च्वंगु दु । वसपोलं च्वया बिज्यागु सफूत अंग्रेजि भाषं अनुवादयाना ‘दि लाइट अफ धम्म (The Light of Dhamma)’ धयागु पत्रिकाय् प्रकाशित जुइ धुंकूगु दु ।

वसपोलयागु वास्तबिक नां भिक्षु जाण खः । लिपा वसपोल लेडी सयाडो धयागु नामं प्रख्यान्त जुल । वसपोल १२०८ बर्मी सम्बत् (1846 C. E.) स मंसीर शुक्ल तृयोदशी मंगलवार खुनु स्वेभो जिल्लाया दीपेयें नगरया साइँप्यें धयागु गामे जन्म जुया बिज्यागु खः । वसपोलया बो ऊ धवंता अने मां

(ख)

दो च्याँ खः । वसपोल ल्यायम्हचा बले हे सलें सयाडो (ऊ० पण्डित्त्व) या आश्रयय् श्रामणेर जुया बिज्यात । हानं नीदें दुबले भिक्षु जुया बिज्यात । वसपोलयात विभिन्न गुरूपिगुपाखें वैराग्य सम्बन्धी शिक्षा प्राप्त जुल । लिपा मण्डले धयाथाय् च्वंम्ह पूज्य सां च्याउँ सयाडो 'सुदस्सन धज अतुलाधिपति सिरिपवर महा-धम्मराजधिराजगुरू' वसपोलयात बुद्ध धर्मय् शिक्षित याना बिज्यात ।

वसपोल च्वंम्ह तीक्ष्ण बुद्धि दुम्ह विद्यार्थी खः । वसपोलयागु विषयय् अथे नं धयातःगु दु कि - करीव निदो (२०००) विद्यार्थी-पिसं ह्निथं सां च्याउँ सयाडो यागु प्रवचन न्यनीगु जुया च्वन । च्वंम्ह पूज्य सयाडो गुरूं पारमितायागु विषय कया पालि भाषं नीगू (२०गू) प्रश्न दयेका बिज्यात । अले फुक्क विद्यार्थीपित 'युक्रियागु लिसः व्यु' धका न्यना बिज्यात । तर भिक्षु वाण च्वंम्हसिनं बाहेक सुं च्वंम्ह विद्यार्थीनं उक्रियात पाय्छि जुइक लिसः बी मफु । वसपोलं थम्हं बियागु लिसः फुकं मुंका तल । लिपा अनहे सां च्याउँ विहारे हे च्वना क्निन्यागु वर्षावास सिधयेवं थःगु ह्नापांगु सफू 'पारमी

दीपनी' प्रकाशन याना बिज्यात ।

जुजु तीभो या पाले वसपोल मण्डलेया महाजोतिकाराम विहारे पालि अध्यापक (Pali Lecturer) जुया बिज्यात । सन् १८८७ स बर्माया जुजु तीभो यात ज्वने धुंका दच्छि लिपा वसपोल उत्तर पाखे मौंटवा धयागु थासे बिज्यात । अन वसपोलं छगू विहार स्थापना याना बिज्यात गुक्रियात लेडी टाइ धका नामकरण याना बिज्यात । वसपोलं बर्मा देशया विभिन्न थासं वडपि आपालं भिक्षु-विद्यार्थीपिन्त बौद्ध शिक्षा प्रदान याना बिज्यात ।

सन् १८९७ स वसपोलं 'परमत्थ दीपनी' धयागु सफू पालि भाषं च्वया बिज्यात ।

लिपा वसपोल बौद्ध धर्म प्रचारयानिति बर्मा देशया विभिन्न भागे चाहिला बिज्यात । शहरे गामे चाहिला बिज्याइबले वसपोलं अन धर्मदेशना बाना बिज्याइगु । वसपोलं चाय्, थासय्, अभिधर्मयागु कक्षा, भावना केन्द्र स्थापना याना बिज्यात । **अभिधम्म सङ्गाइ** धयागु अभिधर्मया कविता दय्का अभिधर्म कक्षाय्, स्यबा बिज्यात गुलि गुलि मुख्यगु शहरे वसपोल वर्षावास च्वना बिज्याइबले अभिधर्मं व विनययागु शिक्षा साधारण भिक्षुपिन्त बिया बिज्याइगु । गुलि गुलि लेडी भावना केन्द्र बर्माय् आतकं प्रख्यात जुया च्वन तिनि । वसपोलयागु भ्रमणया दुने वसपोलं बर्मी भाषं निबन्ध, चिट्ठी, कविता व सफू च्वया बिज्यात । वसपोलं १०० गू लि मयाक सफू च्वया बिज्यात । उकिमध्ये च्यागू सफू अंग्रेजि भाषं अनुवाद याना **The Light of Dhamma** पत्रिकाय् छापे जुइ धुंकल ।

वसपोलयात भारत सरकारं सन् १९११ स **अगमहा-**
पण्डित धयागु उपाधि प्रदान यात । लिपा रंगूनयागु विश्वविद्यालयं वसपोलयात **डी. लिट्.** (Doctor of Literature) उपाधि प्रदान यात । लिपा वसपोल **प्यमना** धयाथाय् बिज्यात गन कि वसपोल सन् १९२३ स ७७ दै यागु बृढावस्थाय् परलोक जुया बिज्यात ।

भूमिका

“विपस्सना दीपनी” भूमिका चवथे धका मती तयेवं हे खमस्या जुया निता खं न्होने दं वल । सकूया विषयवस्तुयात विश्लेषण याये धाःसा भूमिका हे सफूथे जुइ । सकूया विषयवस्तुयात संक्षिप्तं प्हायने धाःसा भूमिका स्वयं हे छगू “रहस्य-तत्व” थें जक जुइ । छायाःसा थव सफू हे थुजागु, दर्शनया सूत्र-सूची, बौद्ध मनोविज्ञानया सार-दर्पण, परमार्थ प्रज्ञाया सार संग्रह !

थुगु सफुती विपल्लास कथा, मञ्जना कथा, अभिनिवेश कथा, भूमि कथा, गति कथा, सच्च कथा, पच्चय कथा, अभिञ्जा कथा, परिञ्जा कथा धका धया तःसां थुकी गनं पात्र-पात्रा दुगु बाखं मद्दु । घटनाक्रमं मनय् गुईं गुईं निकीगु, हररर हररर व्वयेकीगु, थत व्वत याइगु, न्हीकी ख्वयेकीगु बाखं थुकी मद्दु । वास्तवय् थुकिया “कथा” बाखं ज्याइगु तत्वया, हेतु-प्रत्ययया, लोक-परलोक व निर्वाणया बाखं खः ।

उकिं थव सफूया खं व्वनेत साधारण ज्ञानं मगाः । परमार्थंवा खं बांलाक सीकेगु जिज्ञाशा तथा हयाय् मवासे बुलुं व्वंसा हे जक थव सफू थुइ । भतिचा खं मथुथे व्वन कि थव खें गनं गुगु कम वःगु धका हानं व्वंनिसें दोहरे याना स्वयेमाः । स्वये थुगु खंवा ममं नुगलय् तयावं व्वनेमाः । बुद्ध-धर्मया “विशेष शब्द” या भाव बोध तोफित धायेव थव सफू व्वनेबले स्वर व्यञ्जन व संयुक्त आखः जक व्वने सःहा मर्चा संस्कृत गाथा व्वनेबलेखें खें सधुइ फु ।

खःथे च्वना नं मखुगु, धात्थेथे च्वना नं हेकथंगु मखुगु नं
 खःथे च्वना न्होने च्वं वइगु सञ्जा विपल्लास, चित्त विपल्लास व
 दिट्ठि विपल्लासया कथा, बाखं मखु, धात्थे दुने निसे विचाः याये
 माःगु खं खः। थुकियात द्रहनं वा सां बुख्याः यात पत्थाः याकीगु चटकं
 वहः पांय लुं पाय दयेकीगु, लाखे लसिनं अप्सरा जुया मायाया बांलागु
 दरवार व बगीचाय्, यंका लाकू हिक् ताइगु उपमां सारं बांलाक
 स्पष्ट यामा तःगु दु । लेखकं नुगः हे खुल्ल मिक कीगु अज्ञान दशा
 कयना धसा बिज्याःगु दु, “मखुथे थुइके धुनेवं खःगु कथं थुइके
 अत्यन्त थाकुइ यः ।”

खःगु हे मखु खनीगु, अले अनित्य मखना ममत्वं ज्वना वा
 उवका च्वनीगु ‘तण्हामञ्जना’, धन बल व जन बलय् मस्त जुइगु
 ‘मान मञ्जना’ व प्यंगू महाभूत स्वभाव धर्म मखना संज्ञान भ्रम
 जुइका च्वनीगु ‘दिट्ठिमञ्जना’ या खं हे ध्व सफूया निगूगु कथा खः ।
 अले थुजागु मञ्जनाय्, थाथे मसंक ज्वनेगु, जन्म जन्म ज्वनेगु
 प्यपुनेगु, दृष्टि दोषय् थः संकां जुया च्वनेगु खं ‘अभिनिवेश कथा’ रा
 कना तल । अले हानं थुजागु “विपल्लास” “मञ्जना” व “अभिनि-
 वेस” थुइकेगु व थुजागुलि मुक्त जुइगु खंया विवेचना “भूमिकथा” स
 जुया च्वंगु दु ।

न्यागूगु कथा “गतिकथा” खः । भव संसारय् पृथग्, जर्निपि
 गुलि गथे चाचाः हिली, देवत्वं प्रेत निरयय् कुतुं वइगु, ब्रह्मपि नं
 मनुष्यत्वय् थापाय् हाना गुलि गथे जुइफु धयागु वर्णन सारं
 विचारणीय जू । अले थुजागु संसारय्, मनुष्य जीवन कार्य गुलि
 थाक् धयागु खं ‘तखसिख’ व ‘काणकच्छप सूत्र’य् कना तःगु बांलाः ।
 महा पृथ्वीया धूया न्होने लुसी च्वंगु छफुति धू अति अल्पथे अथाह
 संसारय्, असंख्य असंख्य प्राणीपिनिगु तुलनाय मनुत् अल्पाति

(ब)

अत्र हे जक खः । कांम्ह काबले महासागरय् बालकयावं च्वनी । सागरया बनन्त प्रवाहय् लाःगु प्वाःदुगु हलोया सिं ख्यः चुइकावं तइ । थ्व सिंग्वःया प्वालं उम्ह महासागरय् लाःम्ह कांम्ह काबलेया छद्यों पिहाँ वयेगु संयोग बरू अःपुगु संयोग खः, व सिं मनुष्य जीवन लायेगु द्वःछि दुगं थाकुगु संयोग खः । थ्व उपमां खिपा, ववय् पृथगजनया गतिया खे बांलाक थुइका बिया तःगु दु । अत्रे थुजागु संसारय् अपायं मुक्तगु गति अभिनिपात गति अर्थात् आर्यगति लायेगु घयागु हे घात्ये तःधंग् खे खः खनि घना की मती वंक 'आर्यगति' या खे सफुती च्वया तःगु दु ।

'सच्चकथा' स संवृत्ति सत्यया खे चायागु थलबलवा उपमां थुइका तःगु दु । चा न्हाया लः तया अनेक आकार प्रकारं ज्यायेवं बिभिन्न नांयागु थलबल बने थुइ । तर परमाथं उं पि फुक्क घातु स्वभाव खः । थ्व हे प्रसंगय् वःगु रूपधर्मया ३८ गू व नामधर्म ५४ गू प्रकार भेदया वर्णन सारे हे संक्षिप्त जुया नं स्पष्ट जू । 'आकाशघातु' या खे थुइकेत फिद्वेय् फिया दथुइ रिक्त स्थान क्यना तःगु बांजा जू । तर वास्तवय् उगु रिक्त स्थान घयाभाय् नं आकाशघातु दइ । अठ घाःसा त्वहे धिके फिधूया सम्मिकरण थुइकं नं "घातु भेद" या खे स्पष्ट जुइ मखुनि ।

५४ नामधर्मय् चित्त - १, चेतसिक - ५२ व निर्वाण - १ या वर्णन वया चंगु दु । बरू चित्तयात 'आरम्भणय् चिन्तना याइगु ग्रहण याना सीकीगु अवस्था' घायेवं थुइगु मखुनि । बथे हे 'चित्त पाखे उत्पन्न जूगु नाम - क्रिया कलापया' अर्थय् जक "चेतसिक धम्म" थुइके अःपु मजू । थुकिया गिति नं भति उदाहरण दुसा अठ स्पष्ट जुइगु खः । खे गू 'चित्त, चेतसिके

पक्षिगणक' या ब्याख्या धायेवं अभिधर्मं हे न्होने तये मालीगु
 अयस्थ मद्रुगु नं मखु । अयेनं 'मिस्सक - १३, अपाय जाति- १४
 व' कस्याण जाति - २५ याना जम्मा ५२ गू चेतसिकया विवेकन
 ह्वाब् मचासे व्वना यंकूसा चेतसिकयात नं छुं छुं थुइके फाइ ।
 बांलाक थुइकेत घाइ, थुलि पृष्ठय् न उरलेख सम्भव दु, व ब्याख्या व
 उपमा हे सम्भव दु । बांलाक थुइकेत कम से कम "अभिधर्मं नवनीत
 टीका" नि स्वयंभाः ।

'निर्वाण' यात स्वंगू स्तरं कना तःगु सरल जू । ग्हाणं
 अपाय दुरगति मुक्त, अनं कामभवं मुक्त, दकसिबे लिपा रूप अरुप
 धर्मं मुक्तगु खं ग्हायना तःगु सारं सारपूर्णं जू ।

यथे मुक्त जुइत 'पच्चय' प्रत्यय धर्मं मथुइकुसें मगाः । उकि
 लेखकं ठीक कथं "पच्चय कथा" ग्हायना क्रम स्वाका तःगु दु ।
 सिमा तःमा जुइगुली गुगु प्रत्यय दु व खं ग्हायना पूर्वं कर्म हेतु,
 आधारभूत वस्तु रूप हेतु, आरम्भण हेतुया विवेचन याना तःगु
 मार्मिक जू । चक्षु, श्रोत, घ्राण, जिह्वा, काय व मनया आरम्भण
 जुइत छु छु हेतु माः कयना तःगु दु । यथे उकि हे बौद्ध-दर्शन
 हेतुवाद जुया च्वंगु अरु उकि हे बुद्ध-धर्मय् अविनासि अमर अदृश
 ईश तत्व मद्रुगु खं नं "पच्चय कथा" थुइवं स्पष्ट जुइ ।

'प्रत्यय' ज्ञान दयेवं 'अभिञ्जा' अर्थात् 'अभिज्ञा' या निति
 लोपु चाली । लेखकं 'अभिञ्जा' यात नं "समथ अभिञ्जा" व "धर्मं
 अभिञ्जा" कथं वर्गीकरण याना वर्णन याना तःगु दु । उी निति
 छगु गुप्त खं सीवं अथवा भविष्यवाणी छगु स्वाक्क पाय्छि जुइवं
 तःघनी । थुजागु अभिनय भतिचा सफल जुइवं थोक्कहे 'भगवानं'
 वा 'घो' 'देवी' जुबा दक्षिणा फयेत लुं हिति वहः हिति हायेकेत गाः ।
 बुद्धया उपदेश कथं बावत्, अदि विध, सम्पाद खं, पूब, खं

(ज)

सीकेगु दिव्यश्रीत, ह्लापायागु जन्मया खँ सीगु पूर्वनिवास, परया चित्तया खँ सीगु चेतोपरिय, कर्म कथं भवय् लाःपित खंकेगु यथाकर्मोपग जान हे नं 'समथ अभिञ्जा' या दुने लाः । धर्म अभिज्ञा जुइत यत्ति नं मगाः । श्रुतमय ज्ञान, चिन्तामय ज्ञान व भावनामय ज्ञानयात अनुबोध व प्रतिबोध कथं थुइके माः । अनित्य, दुःख व अनात्म खंकेगु विरस्पना अनुबोध ख सा, दृष्टि विचिकित्सा तोता क्लेश हां निसै ल्ये थना वल्लयेगु प्रतिबोध ज्ञान खः । विद्वान लेखक थुगु खँ बाँलाक ऊवालक हंक तया तःगु दु ।

'परिञ्जा कथा' स जात, तीरण व पहान कथं स्वथी याना क्यना तःगु दु । जात परिञ्जा रत्न गू रूप मध्ये प्यंगू महाभूतयात स्पष्टं सीकेगु खःसा, अनित्य दुःख व अनात्म यात खंकेगु तीरण परिञ्जा खः । अरु सीगु हे नं छन्हू सीमाः धका थुइकेगुयात सम्मुति मरण धाःसा रूपधानु व नामधानु पलखं हे दोलंदोकः विनाश जुइगु सीकेगु यथार्थ मरण सीकेगु खः । पहान परिञ्जा कर्मजरूप सन्तति, चित्तजरूप सन्तति, ऋतुजरूप सन्तति (अर्थात् पंखां गाला चवनीत्रने छको गाला हानं गाली बले हे मेगु मेम्ह जुइगु प्रवाह खंकेगु), आहारज रूप सन्तति कथं विश्लेषण याना संक्षिप्तं क्यना तःगु दु । उत्पत्ति, स्थिति व भंगया प्रवाह छपलाः पलाखे दु, अले पलाः लिसै शरीरय् नं उत्पन्न, अवस्थिति

व अन्तया निरन्तर प्रवाहशीलता न्हयानावं च्वंगु दु । उकि 'जि' 'जिगु' व 'स्थित' वा 'अक्षय' दर्शन तोता अनित्य, दुःख व अनात्म खंकेमाः । अनात्मया अर्थ विपरिणाम खः । विपरिणामयात साधारण कथं ह्लापायार्थे मजुसे विपरीत जुया वनीगु अले अन्यथा भाव च्वःप्वः आकार मिले मनुइक पाना पाना वनीगु खः । मिया उवालाय् स्थिरता खने मजु न्हून्हुगु ज्वालाया निरन्तर उत्पत्ति

अले पूर्वाणु ज्वालाया निरन्तर लय हे ध्वया स्थिरतार्थे च्वनीगु खः । विद्वान् लेखकं उत्पत्ति क्रियायात् 'आचय' 'रूप' धका भ्रम जुइगु खँ बांलाक उल्लेख याना तःगु दु । वास्तवय् मि रूप मखु । उत्पत्ति लिसे विनाश 'उपचय' खः । छगूया लिपा मेगु उत्पत्ति जुया गुगु स्थिरार्थे खन व सन्वति उपचय मात्र खः । ध्व पाः जुयावं वंगु खन कि जरतारूप लय जुइ । उलि उलि वाला वाला सना च्वंगु परमाणु संठान खंकेगु अःपुगु खँ मखु ।

दुःख मं दुक्ख दुक्खता, संखार दुक्खता व विपरिणाम दुक्खता थुइवं क्लेश जाति, कर्म जाति व विपाक जातिया बारे थुइ । अनिच्चानुपस्सना, दुक्खानुपस्सना व अनत्तानुपस्सनाया आधारय् अनात्म ज्ञान बःलाइ । अले हे तिति "पहान परिञ्जा" अर्थात् तदंग पहान निसे निस्सरण पहान तक्या बोध, धारण व परिपालन जुइ फइ ।

धर्मया बाखं वा वर्णन जक ब्वना च्वंनि पाठकपित थुगु सफू ब्वनेवं हे मथुइ फु । तर हानं हान च्वं निसें क्वथ्यंक ब्वना यंकूसा खंया ऊवः मिले जूथे च्वना थुया थुया वइ । दर्शन, मनोविज्ञान व परमार्थया खँ थये ऊवः मिले जुइक विद्वान् लेखकं च्वया तःगु दु, मानो व छमा स्वांमाः हे खः ।

थुजागु सफू अनुवाद यायेगु ज्या नं अःपुगु मखु । विशिष्ट अर्थ, भाव व रसया शब्द पालिया हे जुया च्वंगु नं जित्ठी ठीक हे ताः । छायाःसा बलात् संस्कृत - शब्दय् परिवर्तन यायेबले शब्दया व्युत्पत्ति, धातु व सांस्कृतिक सौरभ युक्त मान्यताय् पाय्छि जू भवनेयः ।

सफूया लेखक बर्माया अगग महापण्डित लेडी सयाडो महास्वविर डी. लिट् खः । वसपोल ध्याच धाववा बिबय्य् कर्माव,

(क)

जक मङ्गु, अन्तर राष्ट्र जगतय् समेतं क्याति प्राप्तम्ह विद्वान्, प्रवक्ता, लेखक व भावनाचार्यं खः । उकि वसपोलयाद्, बङ्गु यथे नेपाल भाषाय् नं उपलब्ध जुइगु, सकसिया निति लय्ताःया खं खः ।

थुगु सफूया अनुवादक लुम्बिनी स्थित विहारस्, च्वनः बिज्याःम्ह पूज्य अनिरुद्ध महास्थविर खः । वसपोलं 'धर्मचक्र सूत्र' 'लोकनीति' 'अम्बट्ट सूत्र' या पालि नेपाल भाषाय् अनुवाद याना बिज्यात । 'बुद्ध-भक्ति शतक' संस्कृतं नेपाल भाषाय् अनुवाद याना बिज्यात । 'सेवाया मूल मंत्र' हिन्दी नेपाल भाषाय् अनुवाद याना बिज्यात । 'महोषध महाजातक' बर्मी नेपाल भाषाय् अनुवाद याना बिज्यात । थुकथं वसपोलं पालि, संस्कृत, हिन्दी व बर्मी भाषां अनुवाद याना बिज्याना नेपाल भाषा साहित्यया व धर्मया भण्डार त्रायेका बिज्याःथे थुगु 'विपस्सना दीपनी' नं बर्मी भाषां अनुवाद याना बिज्याःगु जुया च्वन । अले अंग्रेजी अनुवाद लिसे छको तुलना याना स्वया तःगु नं जुया च्वन । थुगु खं अनुवादक पूज्य भन्तेया गुगु विशेषता कयना च्वंगु दु, उलि हे विषय वस्तु कथं परमार्थ बारय्या जुया थ्व सफूया महत्ता कयना च्वंगु दु । उकि विश्व पाठकपिसं विशेषतः परमार्थ प्रेमी पाठकपिसं थ्वयात हादिक स्वागत याइ धका जित दुधंगु आशा व बिश्वास दु ।

प्रकाशक चन्द्र दर्शन बज्राचार्य तःधंगु भद्धा चित्त तथा परलोक जुया वंम्ह पुत्र गीतम दर्शनया पुण्य स्मृतीस थुगु सफू प्रकाशन याना बिज्यागु जुल । थुकि याना प्रकाशकयात तःधंगु पुण्यलाभ जुल । निस्से थुजागु ज्या धर्मप्रेमीपि सकलयात अनुकरणीय उदाहरण नं जुया च्वन । अस्तु !

गण महाविहार

— भिक्षु सुदर्शन

५।१।२०३७

निगू शब्द

जि बर्मा देशे मौलमिन नगरे च्वना आखः च्वना च्वनाबले पूज्य पाद महास्थविर अग्गमहापण्डित लेडी सयाडो द्वारा रचित थापालं दीपनी सफू च्वना सोया बले दकले षट लगेजुगु “विपस्सना दीपनी” खः । उकि थुगु दीपनी सफू छगू थःगु मातृ भाषां अनुवाद याना तयागु लगभग २० दंति दत्त जुइ । तथापि प्रकाशकया बसंशोधकया अभावं याना अर्थेत्तु पडे जुया च्वन । अग्ग महापण्डित लेडी सयाडो केवल विद्वतां जक बर्मा देशे प्रसिद्ध जुया बिज्यागु मखु वसपोल छहा अनया अत्यन्त सुप्रसिद्धहा योगी महा पुरुषं नं खः । वसपोलं थःगु योग अभ्यासया अनुसारं सफू रचना याना बिज्याइगु जुयानिम्ति जि थुगु सफू छगू बर्मा भाषां थःगु मातृ भाषाय् अनुवाद याय्गु प्रयास यानागु खः ।

जि नेपाल भाषां च्वया तयागु पाण्डुलिपियात ह्लाप्पां आयुष्मान् ज्ञानपुणिक अले आयुष्मान् बुद्धघोष व आयुष्मान् सुदर्शन पिसं भाषा संशोधन याना अनागारिका चिनी (उपलवण्णा) व सुध्री कुसुम बैद्यपिसं साफियाना ब्यूगु व बोधिबज्ज बज्जाचार्य एम्. ए. अंग्रेजी सफू स्वया मिलेयाना ब्यूगुलि वसपोल पि सकसित नं धन्यवाद ज्ञापन यानागु जुल ।

(ठ)

थुगु सफूया मूल लेखक अगममहा पण्डित लेडी सयाडो महा-
स्थविर डी. लिट् यागु संक्षिप्त जीवनी अंग्रेजी सफू स्वया अनुवाद
याना ब्यूगु व विषय सूची दयका ब्यूगुलि उपासक महेन्द्र रसन शाक्य
(परियत्ति सध्दम्म पालक) यात ह्यादिक धन्यवाद बियागु जुल ।

चन्द्रदर्शन बज्राचार्य परलोक जुया वंहा पुत्र गौतम दर्शनया
पुण्य स्मृतिस थुगु सफू द्वितीय संस्करण प्रकाशन याना बिज्यात
उकि थुगु सफू श्रद्धालू पाठक पिनि दधवी हानं मुद्रित
जुया न्होने चर्चये फत । उकि प्रकाशक चन्द्रदर्शन बज्राचार्ययात
जि थःगु हुनुगलं निसै धन्यवाद मध्यस्ये च्वने फंनछु ।
उक्त सफूमध्ये बुध्री नानीमैत्रा मानन्धर बी.ए. क्षेत्रपार्टी नेपाली
भाषा "मगगङ्गा दीपनी" अनुवाद याना प्रकाशित याना दी धुंफुगु
दु । थुगु हे प्रकारं फु ह्यास्यां फु फुगु वसपोल अगममहापण्डित
लेडी सयाडो महास्थविरया अमर कृति दीपनी सफूत ब्याकहे कीगु
नेपाल भाषा अनुवाद याना यंके दत धाःसा की सकसितं धर्मावबोध
ज्बीगुली कं कं सत्तिना वैगु खना । बर्मा भाषा बांलाक सयेका बिज्यापि
भिक्षु अनागारिकापिसंन जिगु थ्व आकांक्षायात बुलुं हुं बुलुं हुं, जूसां
सम्पूर्णं याना बिज्याइ धंगु आशा काखे थ्व निगु शब्द थनंतुं
कोचायका व्छे त्यना, अस्तु ।

लुम्बिनी

१७ मार्च ०७६

अनुवादक

भिक्षु अनिरुद्ध

प्रस्तावना

मनुष्य जन्म अत्यन्त दुर्लभ । उकि मनुष्य जीवन सार्थकता सम्पादन यायेगु प्रत्येक मनुष्यया कर्तव्य खः । चित्त पवित्र व उन्नति वृद्धि यायेगु अले निव्रणि उन्मुख त्याग-प्रवृत्ति मती मरुपि भोग विलासये दुना चर्वापि ब्यक्तिपिनि भोग, ऐश्वर्य, यश कीर्ति आदि विविध लौकिक सुख प्राप्त यायेगु हे जक मनुष्य जीवनया सार्थक खः घका भाःपाः च्वनी । तर मोक्षाभिलाषीपिसं धाई, मनुष्य जीवनया सार्थकता भोग विलासय् मखु । यदि अथे खःगु जूसा राज पुत्र सिद्धार्थं छाये अपाय् धंगु सुख ऐश्वर्ययात त्याग याना बिज्यात जुइ ।

मानवया परिचय बीगु खःसा ज्ञानान्वेषण यायेमाः । लौकिक व लोकुत्तर सुखया अधिकारी जुइत परमार्थ ज्ञान म्हसीकेमाः । दान शील भावना पुण्यमय कुशल कर्मय् जुयेमाः । तर भावनामय कुशल बिना धाःसा परमार्थ ज्ञान उपलब्ध जुइ धयागु सम्भव मरु ।

बुद्ध-धर्मय् निगू प्रकारया भावना दु । समय भावना व विपस्सना भावना । विमुद्धि मार्गय् समथ व विपस्सना भावना बारे विस्तृत व्याख्या याना तःगु दु । अथेनं आधुनिक युगपिन्त उपयोग जुइक विपस्सना बारय् प्रस्तुत सफूती ग्रन्थ कारकं मतच्याका क्यनेथे स्पष्टरूपं क्यना बिज्यागु दु । उकि थ्व सफूया नां “विपस्सना दीपनी” धयागु नां जूगु खः ।

थ्व सफूया मूल लेखक भद्दन्त ञण महास्थविर खः । वसपोल बौद्ध जगतय् लेडी सयाडो नामं अप्पो परिचित जुयाच्वन । वसपोल आधुनिक युगया छम्ह तःधम्ह पण्डित खः । बर्मा देशय् ब्रिटिश राज्य जुया च्वंगु इलय् वसपोलयात हे सबं प्रथम अग महापण्डित उपाधि प्रदान यात । लिपा हानं वसपोलयात डी० लिट्

(४)

उपाधि प्रदान यात । वृद्धधर्मया विभिन्न विषयय् पालि व बर्मी तधंगु व चिकि धंगु ५०० गूति ग्रन्थ च्वया बिज्यात । उकी मध्यय् दीपनी सफू जक सच्चि मयाक दुगु जुया च्वन । वसपोलया दीपनी सफूति भावना याक्षपिन्त तःधंगु ग्वाहाली याथे सकसिनं थुपि सफूत यनं येकूगु जुयाच्वन । वसपोलं च्वया बिज्यागु ग्रन्थत मध्ये तःगु मछि ग्रन्थ अंग्रेजी भाषां अनुवाद जुइ धुकूगु दु । आपालं भाषाया पत्र-पत्रिकाय् नं वसपोलया रचना प्रकाशित जुइधुकूगु दु । बर्मा देशय् वसपोलया बिहारय् वसपोलं च्वया बिज्यागु ग्रन्थ फुकं शिलालेखबद्ध याना रक्षा याना तःगु दु । वसपोल केवल ग्रन्थ कारक जक मखु, धर्म देशक नं खः । वसपोलं बर्माय् आपालं थासय् धर्म देशना याना बिज्यात । वसपोल ध्यान भावना याइम्ह छम्ह साधक नं खः ।

थीं कन्हैया ईश्वरियात ल्वेक पूज्य अनुरुद्ध महास्थविरं लेडी सयाडो नं च्वया बिज्यागु “विपस्सना दीपनी” सफू तदं न्ह्यो निसें अनुवाद याना बिज्याना तःगु ख । तर प्रकाशित मजुवा अथे च्वं च्वन । विरती अनागारिका दिवंगत जुया वंहा वःहे मां अनागारिका विमोक्खा यागु नामं गम्भीरगु सफू छगू पिकायेगु मती तथा च्वंगु इलये नानीमैत्रा मानन्धरं पूज्य अनुरुद्ध भन्ते नं अनुवाद याना बिज्यागु “विपस्सना दीपनी” प्रकाश याना बिज्यासा ज्यू घका सुळाव बिल । अनागारिका विरती अनुरुद्ध भन्तेयात सफू प्रकाश यायेगु बारे खें न्ह्यथंगु बखते वसपोलं सहर्षं बचन बिया बिज्यात । वसपोल लुम्बिनी बिज्याना हानं काठमाण्डूइ लिहां बिज्यावःले पाण्डु लिपि कापी जित बिया थ्व कापी छकः शुद्ध याना ष्यु घका घया बिज्यात । वसपोलयागु बचनयात शीरोपर याना स्वीकार याना कया । उथाय् लाक “नेपाल बौद्ध परिपत्ति शिक्षा” यागु परीक्षाया पुरस्कार बीगु ज्या नं न्ह्योने

थ्यंक वया च्वंगु । हानं गुंलाया निषाय् स्वथाय् धर्मं देशना याये
 मागु नं जुया च्वन । अथे थथे धाधां सुथे न्हाप्पां दना ला ला बले
 भचा भचा शुद्ध यायां वना बले दच्छिति धयार्थे जि समय काये
 माल । शुद्ध याये धुंका सुश्री कुसम बैद्य लंगखेनयात पाण्डु लिपी
 छको हानं ल्होके बिया । थःमं शुद्ध याये धुंका मन संन्तोष
 मजुया बोधिवज्ज बज्जाचार्य एम० ए० यात छको शुद्ध याके
 बिया । वसपोलं अंड्रप्रेजीं च्वयातःगु “विपस्सना दीपनी”
 स्वया भाषा बांलाक शुद्धयाना बिल । वसपोलं हे थ्व सफू
 छको शुदर्शन भन्तेयात शुद्ध याके ब्यूसा फन बांलाई धका धया
 विज्यात । उथाय् आयुष्मान सुदर्शन या एम. ए. अध्ययनया ज्यां
 लिमलाना च्वन । लिषा फुसंत दुगु मौका स्वया धया वले ज्यू
 धका स्वीकार यात । शुद्धयाना ब्यूगुलि सुनमाथि सुगन्ध घइथे
 जुल । पाण्डुलिपी तयार जुइ धुंका अनुरुद्ध भन्ते यात लुम्बिनी
 चिठ्ठी छोया । छपिनिगु संक्षिप्त परिचय छगु बिया हया बिज्याहूँ
 धका । छाय् धाःसा वसपोलं प्रस्तावना सहित सफू प्रकाश यायेगु
 सम्पूर्ण अभिभारा जित बिया बिज्यागु जुया च्वन । वसपोल
 अनुरुद्ध भन्तेनं अमूल्यगु ग्रन्थ बर्मी भाषं नेपाल भाषाय् अनुवाद याना
 बिज्यात । थुकिं बर्मी भाषा मस्यूपि नेपालया जनतापिन्त आपालं
 उपकार जुइ धयागु मती वन । उकिं वसपोलया संक्षिप्त परिचय
 प्रस्तावना नापं तयेगु मती तयागु खः । वसपोलया संक्षिप्त
 परिचय थथे खः ।

वसपोलया जन्म इ. स. ११ दिसम्बर १९१५ येँ जूगु खः ।
 वसपोलया गृहस्थी बलेसिगु नां गजरत्न खः । वसपोलया अबुयानां
 दशरत्न । (स्व. घम्मा लोक भन्ते) । वसपोलया बाज्याया नां केश
 सुन्दर खः । मांया पाखे याह्य अजिया नां बेतीलक्ष्मी, बाज्या
 हृष्यपति साहु तुंछे न्येत टोल जूया च्वन । वसपोल भ्रामणेर जूया

(त)

बिज्यागु इ.सं. १९३० स लङ्काय खः । ई. सं. १९३६ स बर्माय कल्याणी सीमाय वसपोल अनुरुद्ध भन्ते उपसम्पदा जुया बिज्यात । बर्माय ११ दैतिक च्वना बुद्ध धर्म अद्ययन याना बिज्यात । वसपोल अनुवाद याना बिज्यागु सफू प्रस्तुत सफूया अन्तिम पृष्ठेया ल्यूनै प्रकाशित जूगु दु ।

वि. स. १९९७ सालय जि. पूज्य प्रज्ञानन्द महास्थविरया अनुकम्पां कुशीनगरय चन्द्र मणि महास्थविरया थाय प्रब्रजितजुया बर्माय वना । उगु वखतय वसपोल अनुरुद्ध महास्थविर मोल्मेन नगरय टाउं पाउं च्याउं विहारय अगमहा पण्डित ऊ.चक्कपाल महास्थविरयाथाय च्वना विद्या-ध्ययन याना बिज्याना च्वंगु जुयाच्वन । वसपोल अनुरुद्ध भन्ते जन बिज्याना च्वंगुलि जित यक्व भरोसा दत्त । जि न्हापां पालि भाषा वसपोल याके हे स्यना कयागु खः । उर्कि वसपोल जित न्हापां पालि भाषा स्यना बिज्यांम्ह गुरु खः ।

द्वितीय विश्व युद्धं लिपा बर्माय विपस्सना ध्यानया प्रचार यक्व जुल । विश्व युद्धं न्हापा बर्माय विपस्सना ध्यान भावना याइपि मद्दुगु मखु । अथेनं अबले आर्थे प्रचार मजू । विज्ञानं भौतिक सुख सुबिधा अत्याधिक बढे याना व्यूसां तभि सुखया नाप नापं दुःख अप्पो अनुभव याये माःगु खं महसूस जूपि नं दत्त । थुगु हे निमित्त कया बर्मा देशय ध्यान भावना यायेगु केन्द्र आपालं थासय चाल । केवल बर्माय जक नं मखु, विलाइट्, अमेरिका, स्वीट्जरलाण्ड आदि देशे नं विपस्सना भावनाया आपालं चाहना जुया च्वंगु दु । बर्मा देशया भावना स्यनीपि गुरु स्मेतं थःगु देशय निमन्त्रणायाना ध्यान भावना सयकेगु याना च्वंगु दु । भारतय नं सत्यनारायण गोयन्का तथा मुनिन्द्र बरूवापिनि पाखें आपालं प्रचार जुया च्वंगु न्यने दु ।

नेपालय नं भन्तेपिनिगु पाखें न्हापा न्हापा छुं छुं भावना सयके सीके यापि मद्दुगु मखु । आवया गुलिं गुलिं भारतय वना

सत्यनारायण गोयन्का यागु भावना सिविरय् च्वना विपस्सना भावना सयेका नेपाल वया थःम्हनं भावना याना मेपन्त नं स्यने कने याना च्वपि नं दत । हालमाले हे बर्माया दो पञ्जाचारी सासनधज सिरीपवर धम्माचरिय ब दो सुखकारी निम्ह अनागारिकारिपि नेपालय् बिज्याना उकीमध्यय् दो पञ्जाचारी आपासित विपस्सना भावना स्यने कने याना बिज्यात । नेपाल देशय् नं विपस्सना भावना पल्पसा त्वय्ये प्त्रालापिली थिना वयाच्वन । उकिं पूज्य अनुरुद्ध महास्थविरं अनुवाद याना बिज्यागु 'विपस्सना दीपनी' सफू थुगु ई ब्यो यात त्वयेक तस्सकं उपयोगी जुयाच्वन धका जिगु बिचारे वया च्वन ।

चन्द्र दर्शन बज्जाचार्यं यनिं निर्देति न्ह्यो गम्भीरगु सफू छगु पिक्कायगु दुःसा ज्यू धका जित धया तःगु खँ लुमंसे वया अग्ग-महापण्डित डा. लेडी सयाडी डी. लिट् बर्मी भाषं च्वया पूज्य अनिरुद्ध महास्थविर नेपाल भाषं अनुवाद याना बिज्यागु 'विपस्सना दीपनी' सफू प्रकाश याना बिज्याःसा ज्यू धका चन्द्र दर्शन बज्जाचार्य-यात धयागु बखतय् वसपोलं परलोक जुया वंहा पुत्र गीतम दर्शनया पुण्य स्मृती प्रकाश यायगु सहर्षं स्वीकार याना बिज्यात । अमूल्यगु ग्रन्थ प्रकाश याना बिज्यागु बारे वसपोल चन्द्र दर्शन बज्जाचार्य यात हार्दिक शुभ मङ्गल कामना याना च्वना ।

आयुष्मान सुदर्शन कोविद, साहित्यरत्न एम. ए. बी. एड, बोधिबज्ज बज्जाचार्य एम. ए. गुमिसं जिगु वचनयात नहिं मधासे शुद्ध याना बिज्यात । उकिं आयुष्मान सुदर्शन व बोधिबज्ज बज्जाचार्य यात मङ्गल कामना याना च्वना ।

प्रेसय् बीत कापी बांलाक साफि याना ल्हया ब्यम्ह सुश्री कुसुम बैद्य बी. ए. लगनखेलयात नं मङ्गल कामना दु ।

(६)

अन्ते दिवंगत जुया वंम्ह गौतम दर्शनयात भिगु गति प्राप्त जुया
निर्वाण सम्पत्ति प्राप्त याना काये फय्मा धका कामना याना । धाः
कथं ज्या खं याना ग्वाहालि बिया च्वपि रत्न प्रि० प्रेसया नाबः
प्रमुख प्रेस परिवार नं नाक्कं धन्यवादया पात्रपिं जुया च्वन । अस्तु

सुमङ्गल बिहार, यल ।

१ वैशाख २०३६

भिक्षु बुद्धघोष

प्रकाशकीय

दिवंगत जुया वंहा जिह्य पुत्र गोतम दर्शनयात पुण्य प्राप्त जुया भिंगु गति लायमा धँगु कामना याना ध्व “विपस्सना दीपनी” सफू प्रकाश यानागु जुल ।

ध्व “विपस्सना दीपनी” सफू अगग महापण्डित लेडी सयाडो डी. लिट् बर्मी भाषं च्वया बिज्यागु यात पूज्य अनिरुद्ध महास्थविरं नेपाल भाषां अनुवाद याना बिज्यागु खः । वसपोल अनिरुद्ध भन्तेनं उक्त सफू प्रकाश यायेत सहर्ष पूर्वक वचन बिया बिज्यागुलिं वसपोल भन्ते प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन याना च्वना ।

ध्व सफू प्रकाश यायेत प्रेसय् बिज्याना जापालं परिश्रम याना बिज्याहा पूज्य बुद्धघोष भन्ते प्रति आभारी प्रकट यासे वसपोलया शुस्वास्थ्य व निरोगी कामना याना च्वना ।

असमटोल

तछेबाहा, ये

१० जेठ २०३७

चन्द्रवर्शन वज्राचार्य

(क)

विषय सूची

विषय	पृष्ठ
अगम महापण्डित डा. लेडी सदाओयोगु संक्षिप्त जीवनी	क
प्रस्तावना	ब
भूमिका	क
निगू शब्द	घ
प्रकाशकीय	प
१. विपल्लास कथा:-	१
(क) सञ्जना विपल्लास	१
(ख) चित्त विपल्लास	२
(ग) दिट्ठि विपल्लास	२
(घ) विपल्लास स्वंगूया उपमा	३
(i) सञ्जना विपल्लासय् जङ्गली बलाया उपमा	३
(ii) चित्त विपल्लासय् जादूगरया उपमा	४
(iii) दिट्ठि विपल्लासय् लं हं ह्य मनूया उपमा	४
२. मञ्जना कथा:-	७
(क) मञ्जना स्वंगू	७
(i) तण्हा मञ्जना	७
(ii) मान मञ्जना	८
(iii) दिट्ठि मञ्जना	८
३. अभिनिवेश कथा:-	९
(क) निगू प्रकारया अभिनिवेश	९
(i) तण्हाभिनिवेश	९
(ii) विट्ठुभिनिवेश	१०

		(प)
४. भूमि आर्यः-		१०
(क) भूमि निगू		१०
(i) पृथग्जन भूमि		१०
(ii) आर्य भूमि		११
५. गति कथाः-		१२
(क) गति निगू		१२
(१) पृथग्जन गति		१२
(i) नखसिख सूत्र		१४
(ii) काणकच्छप सूत्र		१५
(२) आर्य गति		१८
६. सच्च कथाः-		२१
(क) सम्भुति सत्य		२१
(ख) परमत्य सत्य		२२
(ग) परमत्य सत्य निगू		२६
(१) रूप धर्म २८ गू		२६
(i) जात रूप १८ गू		२८
(ii) अजात रूप १० गू		३३
(iii) रूप समुद्धान		३८
(२) नाम धर्म ५४ गू		४०
(i) चित्त खुगू		४०
(ii) चेतसिक ५२ गू		४२
(iii) निर्वाण स्वंगू		५६

(क)

७. पञ्चय कथाः—	५९
८. अभिञ्जा कथाः—	६६
(क) अभिञ्जा निगूः	६६
(i) समय अभिज्ञा	६६
(ii) षष्ठ्य अभिज्ञा	६७
९. परिञ्जा कथाः—	६८
(क) परिज्ञा स्वंगू	६८
(i) ज्ञातपरिज्ञा	६८
(ii) तीरण परिञ्जाया विस्तर	८०
(iii) पहान परिञ्जाया विस्तर	१००
१०. विपस्सपनाकार्य :-	१०५

Dhamma.Digital

विपस्सन्ध-दीपनी

नमो तस्स भगवतो अरूहतो सम्मा सम्बुद्धस्स ।

१. विपल्लास कथा

विपल्लास धयागु भ्रमं, मोहं व मखुगु कथं स्वयेगु वा सत्ययात असत्थं व असत्ययात सत्य धका थुइकेगु खः ।

विपल्लास स्वंगू प्रकारया दु ।

१. सञ्जा विपल्लास

२. चित्त विपल्लास

३. दिट्ठि विपल्लास

१. सञ्जा विपल्लास:-

सञ्जा विपल्लास धयागु द्वंकथं ह्यसीका लुमंका तइगु खः ।

थ्व प्यंगू प्रकारया दु ।

(क) अनित्य यात नित्य धका द्वंकथं ह्यसीका लुमंका तइगु ।

(ख) अशुभयात शुभ धका द्वंकथं ह्यसीका लुमंका तइगु ।

(ग) दुःखयात सुख धका द्वंकथं ह्यसीका लुमंका तइगु ।

(घ) अनात्मायात आत्मा धका द्वंकथं ह्यसीका लुमंका तइगु ।

२. चित्त विपल्लासः—

चित्त विपल्लास धइगु चिन्तना (विचार) द्वनीगु खः ।
थ्व नं प्यंगू प्रकारया दु ।

- (क) अनित्य यात नित्य धका चिन्तना याना द्वनीगु ।
- (ख) अशुभयात शुभ धका चिन्तना याना द्वनीगु ।
- (ग) दुःखयात सुख धका चिन्तना याना द्वनीगु ।
- (घ) अनात्मायात आत्मा धका चिन्तना याना द्वनीगु ।

३. दिट्ठि विपल्लासः—

दिट्ठि विपल्लास धयागु दृष्टि (धारणा) द्वनीगु खः ।
थ्व नं प्यंगू प्रकारया दु ।

- (क) अनित्ययात नित्य धका दृष्टि द्वनीगु ।
- (ख) अशुभयात शुभ धका दृष्टि द्वनीगु ।
- (ग) दुःखयात सुख धका दृष्टि द्वनीगु ।
- (घ) अनात्मायात आत्मा धका दृष्टि द्वनीगु ।

थन अशुभय् शुभ धका दृष्टि द्वनीगु, अनित्यय् नित्य धका दृष्टि द्वनीगु, दुःखय् सुख धका दृष्टि द्वनीगु, अनात्माय् आत्मा धका दृष्टि द्वनीगु धयागु थ्व प्यंगू विपल्लासय् “जि, जिगु, जिगु आत्मा, जिगु जीव ” धका ज्वनाच्चनीगु उपादानं स्वंगुलि दुथ्याना च्वंगु दु । थ्व खं लिपा वांलाक स्पष्ट जुइ तिति ।

विपल्लास स्वंगूया उपमाः—

सञ्जा विपल्लासय्— जङ्गली चलाया उपमा ।

चित्त विपल्लासय्— जादूगरया उपमा ।

दिट्ठि विपल्लासय्— लं द्वं ह्य मनूया उपमा ।

सञ्ज्रा विपल्लासय् जङ्गली चलाया उपमा-

छगू जंगलया दथुइ बुँ ज्याना वा पिना तल । जंगलयापि चलात बुँ थुवाः मदइगु इलय् अन बुँइ वना वामा नः वइगु जुया च्वन । बुँ थुवालं जंगली चलातयेत ख्याना व्छयेत गंगु घाँय्मोया मनूदयेका बुँ दथ्वी थना तल । व घाँय्मोयात थाय् थासय् खिपतं चिना ह्याया आकार, छघोँया आकार ह्लाः तुतिया आकार वयेक दयेका घःचा छगले सख्वालं ख्वाःथे च्वंक च्वया छघोँया रूप्य कथी स्वच्चावा तल । थ्व हेकतं याह्य मनूयात्त पुलांगु भ्वाथः भिथःगु लनं फिका ह्लातय् धनुषवाण नं ज्वंका तल । जंगली चलात वामा नये धका वइवले व हेकतंयाह्य मनूया रूप खनी धात्थे याह्य मनू धका संम्फे जुया ग्याना विस्युं वनी ।

थ्व उपमाय् जंगली चलातय्सं धात्थेयाह्य मनूयागु रूपयात न्ह्यवः खंका ह्यसीका लुमंका तःगुलि घाँय्मो याह्य मनूयात धात्थेयाह्य मनू धका संम्फेजुल । थथे सम्फे जूगु द्वंगु जुल । थुकथं सञ्ज्रा विपल्लास धयागु थ्व जंगली चलातयगु उपमाथे जुया च्वन । थ्व तस्सकं गम्भीर खः । लँ तंह्य मनुखं मिखा दुसां सूर्य उदय जूगु व अस्त जूगु वाँलाक खंसांनं दिशा द्वंका भुलेजुइगु उपमा नं थुकी मिलेजू । मखुथे थुइके धुनेवं खःगु कथं थुइके अत्यस्त थाकुइ यः । थःगु संज्ञा दृढ जुया च्वनेयः । हानं छको परिवर्तन याये मजीक हे द्वनेयः ।

शरीरश्च अशुभ भाव, अनित्य दुःख व अनात्म भाव थः
थःह्यं वांलाक मिखां खना च्वंगु दुसांनं सञ्ज्रा विपल्लास
धइगुलि यामा जंगली चलातयर्थे वांलाक खंक खंकनं द्वना
च्वनी ।

चित्त विपल्लासय जाहूगरया उपमा-

जाहूयायेगु छगू विद्या दु । उगु विद्या कयनीवले स्वया
च्वंपि आपाले मनुतयसं चाअप्पा वाकू इत्यादि यात लुं वह
इत्यादिथे खना च्वनी । जाहू विद्याया शक्ति मनुतयेगु स्वाभा-
विक मिखायाति हेथेयाता वीफु । क्षण भरया निति थ्वं चित्तयात
छलेयाना वीफु । जाहू याये न्ह्यो चाअप्पा वाकूयात कीसं चा
अप्पा वाकू हे खना च्वनी । तर जाहूवाना च्वनीगु अवस्थाय्
उकियात ह्याससे च्वंगु लुं पाय्थे तुह्यम ज्वाला ज्वाला थिना च्वंगु
वह पाय्थे खना च्वनी । लुं वह थका विश्वास याना च्वनी ।

थुगु उपमा थे हे चित्तं मनुगुयात खःथे च्वंक छलेयाना
तये फु । वहनो सिमां गां खंयां मनुथे च्वं ताइ । काडपात
खंसां जंगली किसिथे भावपी । जंगली किसि खंसां काडपात
थे च्वं ताइ । चित्त विपल्लासय मनुगु वस्तुयात नं खःगुथे च्वंक
छलेयाये यःगुलि थ्व सञ्ज्राविपल्लास यासिकं गम्भीर खः
अर्थेसां चित्त विपल्लासयात कार्यकारण थुइका मदयेका व्छय्
थाकु मजू ।

दिट्ठि विपल्लासय लद्धं ह्य मनुयागुं उपमा-

तःअंगु छगू जंगल दु । व जंगलय् यक्षतयसं शहर गां

दयेका च्वंच्वनी । जंगलय् लँ दथ्वी यात्रीत अन् थ्यंक वइवले
 व यक्षपिसं थःगु गाँ शहरयात देवतापिनिगु गाँ देवतापिनिगु
 नगरथें च्वंक व थः थःगु शरीरयातनं देव पुत्र देवकन्या थें च्वंक
 भेष बदलेयाना, लँयातनं देवतापिनिगु लँ थें सुरम्य ज्वीक
 निर्माण याना तइगु जुया च्वन । यात्रीतयेसं व लँयात शहर्य्
 गाँम्य् वनेगु लँ धका विश्वासयाना खःगु लँयात तोता व लँ
 मवुगु थासय् वनी । व यक्ष तय्गु शहर गाम्य् थ्यंक
 वनीगु वखने धार्येयापि भिनि मनुतयेगु शहर गाँ धका मती
 तथा विश्वास याना निश्चिन्त रुपं न्ह्योवयका द्यना च्वनी ।
 यक्षतयेसं चान्हे इमिगु शरीर्य् च्वंगु स्यें स्वँ नुगचु आतापुती
 आदि नया शरीर्य् च्वंगु हि त्वना वी । अले इपि यात्रीत अनंतुं
 सिना वनी ।

थुगु उपमाय् कामभव, रूपभव व अरूपभव धयागु स्वंगू भव
 तःथंगु जंगल समान जुया च्वन । सत्वप्राणीपिं यात्रीत समान
 जुया च्वन । सम्यक् दृष्टि मद्रंगु लँ समान जुया च्वन । मिथ्या
 दृष्टि मभिगु द्वंगु लँ समान जुया च्वन । थन सम्यक् दृष्टि
 धयागु लौकिक सम्यक् दृष्टि व बोधिपक्षीय सम्यक् दृष्टि
 धका निगू दु ।

थुपिं निगू मध्ये थःह्यं यानागु कुशलकर्म अकुशलकर्म हे
 जक भव संसार्य् थःगु ल्यू ल्यू वइगु, धन खः धका विचार
 यायेगु कम्मस्सकता सम्मादिट्ठि यादं लौकिक सम्मादिट्ठि
 धाइ ।

प्रतीत्यसमुत्पाद सहितं स्कन्ध आयतन व अनात्मयात सीके
फुगु ज्ञानयात बोधिपक्षीय सम्यक्दृष्टि धाड ।

थुपि निगू मध्ये कम्मस्सकता सम्मादिट्ठि धयागु सत्यगु
मद्वंगु लँ समान जुया च्वन ।

मनुष्यलोक, देवलोक व ब्रह्मलोक थ्व स्वंगू सुगति भूमि
सत्पुरुष पिनिगु शहर, गाँ समान जुया च्वन ।

कुशलकर्म, अकुशलकर्म व कुशलाकुशलकर्मया विपाकयात
स्वीकार मयाइगु नत्थिक दिट्ठि, अहेतुक दिट्ठि, अकिरिय दिट्ठि
धयागु मभिगु द्वंगु लँ समान जुया च्वन ।

नर्कलोक, तिर्यकलोक, प्रेतलोक व असुरलोक धयागु
दुगंति भव यक्षपिनिगु शहर गाँ समान जुया च्वन ।

विवट्टपक्ष (सांसारिक दुःखं अलग्गु) दृष्टि सोत धासा
बोधिपक्षीय सम्यक् दृष्टि मद्वंगु लँ समान जुया च्वन । निर्वाण
सत्पुरुष पण्डितजन पिनिगु शहर गाँ समान जुया च्वन ।

थःगु कायस्कन्धयात 'जिगु आत्मा' धका उपादान रूपं
ज्वना च्वनीगु आत्म दृष्टि सत्काय दृष्टि मभिगु द्वंगु लँ समान
जुया च्वन ।

मनुष्यलोक, देवलोक व ब्रह्मलोक सहितगु संसार लोक
दुष्टपि यक्षपिनिगु शहर—गाँ समान जुया च्वन ।

विवट्टपक्ष (सांसारिक दुःखं अलग्गु) दृष्टि सोत धाःसा
आत्मदृष्टि सत्कायदृष्टि यात हे- दिट्ठि विपल्लास धाःगु
क्षः । थ्व दिट्ठि विपल्लास चित्त बिपल्लासया सिकं गम्भीर
जू । अत्यन्त क्वा नं च्वातु ।

बिपल्लास कथा सिधल

मञ्जना कथा

मञ्जना धयागु गलत धारणायात धाःगु खः । खःगु सत्यगुयात गलत रुपं खनीगुयात धाःगु खः । अविद्याया कारणं विपल्लास धर्म उत्पन्न जुइ । विपल्लास धर्मयागु कारणं याना गलत धारणा (मञ्जना धर्म) उत्पन्न जुइ ।

मञ्जना स्वंगू दुः-

१. तण्हा मञ्जना

२. मान मञ्जना

३. दिट्ठि मञ्जना

१. तण्हा मञ्जना धयागु थःगु मखुगु, थःगु हक मदुगु बस्तुकय् जिगु थःगु हक दुगु वस्तु धका आशक्त जुया गलत धारणा कया च्वनीगुयात धाइगु खः । धात्थें धायेमाल धाःसा 'जि' धयाम्ह हे मदुसेलि जिगु वस्तु धयागु गनं दइ? अथे मदयेक मदयेकं नं अज्जत्तिक (दुनेयागु) वस्तु व पिनेयागु बस्तु: "थ्व जिगु हक दुगु खः, थ्व जिगु हक मदुगु वस्तु खः" धका "थुगु जिगु सम्बन्ध दुगु वस्तु खः, थुगु जिगु सम्बन्ध दुगु वस्तु मखु" धका "जिगु थःगु खः मखु" धका मनय् दुने तःधंगु फरक खंका च्वनीगुयात तण्हा मञ्जना धाइ ।

अज्जत्त (दुनेयागु) वस्तु धयागु थःगु शरीर छयों, ह्लाः, तुति, चक्षु श्रोत इत्यादियात धाःगु खः । पिनेयागु वस्तु धयागु थः मां वी ज्ञाति मित्र, थःह्य मे, दोहँ, किसि,सल, थःगु छेँ बुँ

बगीचा, सिमा, कारपात, लहरा, थःगु तीगु तिसा वसः, रत्न लुँ, वह, इत्यादियात धाःगु खः ।

२. मान मञ्जना धयागु अज्कत्त वस्तुयात 'जि' धका अकथं सम्फेजुया च्वनेगुयात धाई । 'जि' धका अःखः धारणा कया च्वनेगुयात अज्कत्त वस्तु व वहिद्ध वस्तु पाखें तिवः विया सहायता विया च्वन धाःसा तस्सकं अभिमाना अत्यन्त च्वय् च्वनेयःगु जुया च्वन ।

अज्कत्त वत्थु धयागु चक्षुवल, श्रोतवल, ह्लायावल, तुतियावल, शीलयावल, बहुश्रुतवल, प्रज्ञावल व ऋद्धिवल इत्यादि खः ।

बहिद्ध वस्तु धयागु थःथितिवल, ज्ञातिवल, त्वायावल, मयावल, धनसम्पत्तियावल, शस्त्रयावल, इत्यादि खः । मिखा बःलसा मिखाहे 'जि' धयागु अभिमान वढे जुइ।मिखा कांम्हसिया उगु अभिमान परिहीन जुइ ।

३. दिट्ठिमञ्जना धयागु अज्कत्त वस्तुयात "जिगु, वृढगु, वल्लागु, अस्तित्व दुगु आत्मसारगु खः" धका गलित सम्फे जुइगु खः । चायांगु गोपचा, चायागु थल धाय्वले चा व थल-वलया आधार सारभूत पदार्थ खः । व चायात हे थल-वल धका धया च्वनी । नं यागु थल वले नं न उगु थल-वलया आधार सारभूत पदार्थ खः । व न यात हे थल-वल धका धया च्वनी ।

अथे हे अज्कत्त पदार्थ जुया च्वंगु पृथ्वी धातुयात सत्त्व प्राणीपिनिगु सारदुगु आधारभूत धका विचारयाना "जि" धका

(६)

अःखः धारणा कया च्वनी । आपो (जल) धातु, तेजो (मि) धातु इत्यादि नं अथे हे धारणा कया च्वनी ।

ध्व धारणाया खँ लिपा स्पष्ट जुइ तिनि । थुगु मञ्जना धर्म स्वंगूयात हे क्वातुक ज्वना तयेयःगु अर्थयात“गाह धर्म”धका नं धाः । ताकाल तक शान्त मजुइगु द्वंगु अःखःगु ज्यायातनं तनंतँ बृद्धियाना यंके यःगु अर्थे “प्रपञ्च धर्म” धकानं धाः ।

मञ्जना कथा सिधल

३. अभिनिवेस कथा

अभिनिवेस धयागु लुखाया थां, ल्वहँया थां थें तुं गुगुं कारणंयाना हे इकि-धिकि संके मजीक बल्लाक क्वातुक विश्वासयाना मने तथा तःगुयात धाइगु खः ।

अभिनिवेस निगू प्रकारया वु ।

१. तण्हाअभिनिवेस

२. दिट्ठाअभिनिवेस

१. तण्हाअभिनिवेस धयागु थःगु शरीरयात व शरीरया अवयव जुया च्वंगु छद्यों, ह्लाः, तुति, मिखा, न्हाय्पं, न्हाय् इत्यादि अङ्गयात जिगु शरीर, जिगु ह्लाः, जिगु तुति, जिगु मिखा, जिगु न्हाय्पं इत्यादि प्रकारं जन्म जन्म पतिकं इकि धिकि मसंक क्वातुक विश्वासयाना आशक्त जुया च्वनीगुयात धाइगु खः ।

(१०)

२. दिट्ठाभिनिवेस धयागु सत्व प्राणीपिनिगु शरीरम्
आधारभूत सार वस्तु जुया न्हावलेसं स्थिर जुया च्चंम्ह आत्मा
धयाम्ह नायः छम्ह दु । जीव धयाम्ह प्रधान संचालक छम्हनं दु
धका जन्म जन्मान्तर पत्ति इकि धिकि मसंक क्वातुक विश्वास-
याना च्वनीगुयात दिट्ठाभिनिवेस धाइगु खः ।

तण्हाभिनिवेसयात तण्हा निस्सय, दिट्ठाभिनिवेसयात
दिट्ठिनिस्सय धका नं धाः ।

मतलव खः पञ्चस्कन्ध नामरूप धर्मयागु आधार निगू
धकानं पृथग्जन सत्व प्राणीपिनिगु तःधंगु आधार स्थान निगू
धकानं धया तःगु खः ।

अभिनिवेस कथा सिधल

४. भूमिकथा

भूमि धयागु सत्व प्राणीपिनि आधार जुया वः कायगु
थाय्यात धाइगु खः ।

भूमि निगू दुः-

१. पृथग्जन भूमि

२. आर्य भूमि

१. पृथग्जनभूमिः-

पृथग्जन भूमि धयागु पृथग्जन स्वभावयात धाःगु खः ।

पृथग्जन स्वभाव धयागु विपल्लास स्वंगू मध्ये दिट्ठि विपल्लास खः । लौकिकभूमियापिं मनूतयसं जिगु शरीर नित्य स्सरपूर्ण व आत्मा दु धका दृष्टि द्वनीगु, धारणा द्वनीगु, दिट्ठि विपल्लासया आधार कया वःकया च्वं च्वनीगु । दिट्ठि-मञ्जना धर्म, दिट्ठि गाह धर्म, दिट्ठिपपञ्चधर्म, दिट्ठाभिनि-वेसयात नं पृथग्जनपिसं आधार कया च्वं च्वनी । उकिया नितिं व दिट्ठि विपल्लास पृथग्जन भूमि धका धाःगु खः ।

२. आर्यभूमिः—

आर्य भूमि धयागु आर्य भावयात धाःगु खः । आर्य भाव धयागु दिट्ठि विपल्लासया हा समेतं ल्येहेँ थना शरीरे दुने नित्य धयागु मद्दु, सुख धयागु मद्दु आत्मा धयागु मद्दु धका यथार्थगु दृष्टि धारणायात सम्यक् दृष्टि धाःगु खः । आर्य पुद्गलपिसं थुगु दृष्टियात आधारकया च्वनी, उकिं सम्यक् दृष्टियात आर्य भूमि धका धाइ ।

आदि अन्त मद्दुगु थ्व संसारय् पृथग्जन भूमी ताकाल तक चाः चाःहिला च्वंपिं अनन्त सत्त्व प्राणीपिं मध्यय् गुह्य पुद्गलं छन्हुया दिनय् व सम्यक् दृष्टि ज्ञानयात वाँलाक स्पष्ट जुइक खंका-थुइका साक्षात्कारयाना काइ, वया दिट्ठि विपल्लास धर्म हा नापं ल्येहेँ दना वनी । उह्य पुद्गल उखुनु निसें आर्य भूमि थ्यंकः वंहा जू वनी । इपिं परमार्थ आर्य पुद्गलपिं जू वनी ।

गुलिं गुलिं आर्यं पुद्गलपिके सञ्जा विपल्लास चित्त
विपल्लास ल्यना च्वंसानं दिट्ठि विपल्लास फुना वने धुं कुगुलिं
सम्यक् दृष्टियात् साक्षात्कारयाना काय् धुकुं गुलिं बाकिं दनिगुं
विपल्लास पाखें अकुशल ज्याय् लगे जुइ मखुत् । धार्मिक रूपं
प्राप्तं जूगु सुख ऐश्वर्यं जक सेवन याना च्वनी ।

भूमि कथा सिधल

५. गति कथा

गतिं घइगु भवथे खः । छगू भव (जन्मं) मेगु भवय्
स्वातु स्वासां परिवर्तनं जुया चाः चाःहिला च्वनीगुयात् गति
धाइगु खः ।

गतिं निगू कुः-

१) पृथग्जन गति

२) आर्य गति

पृथग्जन गतिः-

पृथग्जन गतिं धयागु विनिपात्त गतिं समानं खः । विनिपात्त
गतिं धयागु उखेला थुखेला मदयेक अपाय दुर्गति लोकय् कुतुं
वनीगुयात् धाःगु खः । उखेला थुखेला मदयेक अपायलोकय् कुतुं
वनी धाःगु थःगु इच्छा अनुसार जन्म जुइ मदइगु खः । थःमूं
यानागु कर्म अनुसार थन अन मदयेक जन्म काः वनीगुयात्
धाःगु खः । ताड मां ताड फल पाके जुया कुतुं वइबले थें

नैक्या मां नैक्या फल पाके जुया कुतुं वइबले थें तुं पृथग्जन
पिनिगु स्वभाव जुलसां सिनावनेवं लिपा उखेला थुखेला मदयेक
जन्म काः वनीगुयात हे पृथग्जन गति धाःगु खः ।

सकल प्राणीपिं जन्म जुइवं सी माःगु अवश्य खः । सिना
वंसानं पृथग्जन सत्व प्राणीपिं सिना उखेला थुखेला मदयेक
अपाय लोक्य चाहिला छुटे मजुसे च्वना च्वनी । महानगु मृत्यु
भय सिकं उखेला थुखेला मदयेक अपाय लोक्य कुतुं वनीगु भय
सिना वनीगु भययासिकं अत्यन्त भयंकर जुया च्वन ।

मनुष्यलोकं च्यूत जूपिं पृथग्जन सत्वप्राणीपिनि निरिति
महा अवीचि नकं सहित दुर्गति प्यंगुलिं रोक टोक मदुगु खुल्लम
खुल्लागु लँथे जुया च्वन । मनूतयेगु प्राण छुटे जुइसाथं
न्ह्यागु नर्क्य जूसां कुतुं वने फु । तापा सत्तिया छुं खँ मद्दु ।
पशुयोनी जूसां, मिखा फ्रुति यायेगु वा विजुली प्वालाक थीगु
ईथें क्षण भरय् उत्पन्न जू वने फु । खूगु देवलोकं च्यूत जूपिनं अथे
हे खः । रूप, अरूप, ब्रह्मलोकं च्यूत जुपिं जक प्यंगु अपाय
तप्यंक मवंसे देवलोक वा मनुष्यलोक्य छक्व दिना तिनि प्यंगु
दुर्गती कुतुं वने फु ।

सत्व प्राणीपिं सकसियां सीगु भयया नापं अनथन मदयेक
अपायलोक्य वनीगु महा भय छुटे मजुइक दया च्वंगुलिं सीगु
खना विशेषरूपं तःसकं भयभीत जुया च्वनीगु खः ।

अपायलोक्य वनीगु महा भय मदया, मृत्युं लिपा थःह्यं
लक्षयानागु भवय् थःह्यं इच्छा याना थें जन्म काःवने दुगु जूसां

मृत्यु भयवता ग्याय् मालीगु मखु । अथे भय मदुगु जूसा च्छू
भुवनं च्छूत जुइवं मेगु भुवने वनेगु इच्छा उत्पन्न जुया मृत्यु
जुइगु इच्छा उत्पन्न जुइफु ।

ध्व विनिपात गति समान ध्यातःगु पृथग्जन- गति
तःसकं भयानक जू । ध्वयात पुष्टि यायेत धनथाय् नखसिख
सूत्र व काणकच्छप सूत्र तिपु उदाहरण बी योग्य जू ।

१. नखसिख सूत्रः-

छगु समय तथागत सम्यक सम्बुद्धं थःगु लुसिया द्योने
धू भतिचा तथा भिक्षु संघपिन्त सःता थथे आज्ञा जुया
विज्यात- भिक्षुपि ! जिगु लुसिया द्योने तथा तइगु धू व
विशाल महा पृथ्वी च्वंगु धू नाप दाजेयाना स्वयेबले गु गु धू
आपाः गुगु हा जुइ ? उगु समयय् भिक्षुपिसं “लुसिया द्योने
तथा तःगु धू भतिचा जक जू । महा पृथ्वीले च्वंगु धू आमाः
दु । पृथ्वी च्वंगु धू नाप दाजेयाना स्वयेबले तथागतसः लुसि-
द्योने त्मातःगु ध्यात दु धका हे नं धाय् मत्व” धका लिसः
बिल ।

उगु समय तथागतं- “भिक्षुपि ! थुगु उपमाथे तुं ध्व
मनुष्यलोकं च्यूत जुया वंपि सत्वप्राणीपि मध्ये मनुष्यलोकय्
देवलोकय् जन्म जू वइपि व देवलोकं च्यूत जुया वंपि देवतापि
मध्ये देवलोकय् मनुष्यलोकय् उत्पन्न जू वइपि व्यक्तिपि ध्व
जिगु लुसिया द्योने तथा तइगु धू थें भतिचा जक खः । प्यंगु
अपाय दुर्गती वना जन्म जू वनीपि प्राणीपि मद्दा पृथ्वी च्वंगु धू

समान आपा जुया च्वन । हानं प्यंगू अपायं च्यूत जुया वंपि प्राणीपि मध्यय् मनुष्यलोकय् देवलोकय् जन्म काइपि जिगु लुसिया द्योने तया तइगु धू थें भतिचा जक खः । प्यंगू अपाय चाः चाःहिला हानं हानं जन्म जुया च्वंपि सत्व प्राणीपि हे जक आपालं आपाः दु” धका नं आज्ञा जुया विज्यात । थ्व जुलसां “नखसिख” सूत्रयागु संक्षेप अर्थ खः ।

महा समुद्रय् च्वंपि प्राणीपि सहित प्यंगू अपाय भूमी च्वंपि प्राणीपि असंख्य दुगु वाँलाक खंका थ्वीका सीका काःसा थ्व “नखसिख” सूत्र अनुसार अपाय दुर्गती जन्म काःवंपि विनिपात समानपि प्राणीपि गुलि आपाः धयागु वाँलाक सीका थुइका काये फइ ।

२. काणकच्छप सूत्रः—

छगू समय तथागत सम्यक सम्बुद्धं भिक्षुपिन्त सःता थथे आज्ञा जुया विज्यात, “भिक्षुपि ! महा समुद्रय् मिखा निपां कांम्ह कावले छम्ह दया च्वन । व कांम्ह कावले विशाल समुद्रय् दि हे मद्यूसे चाःचाःहिला जुया च्वन । सच्छि दँ निसः दँ दत धायेव गन थ्यन अन लखं थाहाँ वया छचों पिकाइ । हानं महा समुद्रय् तुं दुबे जुई । अबले द्वहँया गपते दिकीगु गाडाया नोत्या छत्या समुद्रय् चुइका यंका तल । व नोत्यालय् प्वाः छप्वाः

जक दया च्वन । फय्यागु तरङ्ग अनुसार लःया धार व वं पाखेः
मच्चूस्ये छथासं मच्चंसे उखें थुखें ल्यहेँ ल्यहेँपुया च्वन । अथे
चाहिला च्वंगु नोत्याया प्वाल्य् कांम्ह काबलेया छथों लखं पित
हःथाय् द्रहाँ वनीगु संयोग चुलाः वइगु सम्भव दुला ?”

उगु समय भिक्षुपिसं लिसः बिल “ अथे संयोग चूला
वइगु सम्भावना मदु । अथेसां भगवान शास्ता ! संसार धइगु
अत्यन्त ताहाकः जूगुलि काबले नं सिना तना मवन धाःसा
गाडाया नोत्यानं ध्वगिना जीर्णजुया मवंसा छको मखु छको
संयोगं छथों द्रहाँ वनीगु सम्भावना दु ।” उगु समय तथागतं
आज्ञा जुया बिज्यात, “भिक्षुपि ! थुगु संयोग चुला वइगु
दुष्कर धका धाय् मज्युनि । थुगु संयोग चुला वइगुया सिनं
सच्छि दोछि दुगं थाकुगु संयोग चुला वइगु नं दु । व छु ? थ्व
मनुष्य भवं च्यूत जुया प्यंगू अपाय दुर्गती छको जक लाःवम्ह
मनू हानं मनुष्य भवय् जन्मका वइगु काबलेया छथों गाडाया
नोत्या प्वाल्य् द्रहाँ वनी सिनं सच्छि द्रछि दुगं थाकु ।

छाय्धाःसा मनुष्य भवय् व देव भवय् अकुशल
कार्ययात तोता कुशल कर्मय् लगेजुया च्वंपि जक हे जन्म
जुइ फइ ।

अपाय दुर्गति भूमी जन्म जूपि प्राणीपिसं थ्व अकुशल थ्व
कुशल, थ्व पुण्य, थ्व पाप, थ्व सुचरित्र, थ्व दुश्चरित्र धका सी
मखु बःलापिसं बःमलापिन्त स्याना नइगु इत्यादि अकुशल कार्ये

हे जक जीविका याना चवनी । नरक भूमि, प्रेत भूमी नं दुःख
 कष्ट सिया चित्ते संताप, क्रोध, जलन, खिन्न जुइका जक काल
 हना च्वंचवने माल । उकिं मनुष्यभूमी हानं ल्याहां वयेगु धयागु
 कांम्ह काबले गाडाया नोत्या प्वाल्य दुहाँ वनीगु स्वयानं सच्छि
 द्वच्छि दुगं दुष्कर धका उपदेश विया बिज्यात । थ्व “काणकच्छप”
 (कांहा कावले) सूत्रया संक्षिप्त अर्थ खः ।

थुगु सूत्र अनुसारं प्यंगू अपाय भूमी जन्म काःवंक्व सत्व-
 प्राणीपिं मनुष्यलोक्य हानं छको ल्याहाँ वइगु सम्भावना
 अत्यन्त हे तापागु जुया च्वन । छायाधासा अपायलोक्य च्वंपि
 प्राणीपिं च्वय्पाखे मस्वसे क्वय् पाखे जक स्वयावनीगु जुया च्वन ।

क्वय् पाखे जक स्वयावनीगु धयागु छगू जन्मं मेगु जन्मय्
 अकुशल कर्म जक कं कं बढे जुया वना चवनी । खुसियागु लः
 पाःलूथाय् हे जक न्ह्यानावनी थें तुं छगू जन्मं मेगु जन्मय् कं कं
 नीच योनी जक स्वया वनीगुलिं च्वय् वनीगु लँ वन्द जुया कं कं
 क्वहाँ क्वहाँ जक वनी ।

थ्व काणकच्छप (कांहा कावले) सूत्रयात विचार याना
 नं सीके फु । पृथग्जन सत्व प्राणीपिनिगु विनीपाते लावनीगु
 विनीपात महा भय, तस्सकं ग्यानापुसे च्वं धका सीका थुइका
 काये माः ।

(३) आर्यगति

आर्यगति धयागु अविनिपातगतियात धाःगु खः । अवि-
निपात गतिधयागु मृत्युं लिपा उखेला थुखेला मदय्क कुतुं वनीगु
अपायगति छुटे जुइगु यात धागु खः । आर्यजर्नापि जन्म जुलकि
छको सीमाःगु स्वभाव धर्मनाप न्हाबलेसं छुटे मज्जीक दया
च्वंगुया नाप नापं उखेला थुखेला मदय्क कुतुं वनीगु गुगु
महान भय खः उगु महान भयं सम्पूर्ण रूपं मुक्त जुया मृत्युं
लिपा अथवा जन्म जुल कि छको सीमाःगु स्वभाव धर्मं लिपा
थःथः पिनिगु इच्छा यानागु अनुसारं गुगु भूमी जन्म काः
वनेगु इच्छा दुगु खः उगु भूमी जन्म जुवने फुगु जुया च्वन ।

ताडमां, नैक्यामां ताड फलया कृष्णा नैक्या फलया कृष्णा
कुतुं वइथेंतुं उखेला थुखेला मदय्क कुतुं वनीगु भयं मुक्त
जुया ताडमां, नैक्यामां को, कंङ्गत थः यःथःगु सिमाय्
आकाशमार्गं ब्वया वना जूवनीथें तुं परमत्थ आर्य जुया च्वपि
मनुष्य, देव, ब्रम्हापि थःथ जन्म जुयागु भवं च्यूत जू वनीबले
भिगु उत्तमगु मनुष्य लोक, देव लोक, ब्रम्ह लोक मध्ये
थः थः पिनि यःगु भूमी उत्पन्न जूवने फइगु जुया च्वन ।

थुगु लोकय् जन्म काः वने यः धका ल्यया च्वने मसाक
आका फाकां सिना वंसानं भिगु उत्तमगु लोकय्हे जन्म जू वनी ।
प्यंगू अपाय दुर्गती कुतुं वनिगुलि बिल्कुल मुक्त जुइ । उलि
जक मखु मनुष्यलोकय् जन्म जू वंसानं जाति—कुल हीन जुया-
च्वपि, अथ भोग सम्पत्ति छं मदुपि, दुःखीपि, असत्युपि,

मिध्यादृष्टि मन्तयेगु कुलय् जन्म मजूसे उच्च श्रेष्ठपि, सत्पु-
रुषपि, सम्यक दृष्टिपि मन्तयेगु कुल वंशय् जक जन्म काःवनीगु
जुया च्वन ।

देव भुवनय्, देव भवय् जन्म जूवंसानं ब्रह्म भुवनय् ब्रह्म
भवय् जन्म जूवंसानं ऋद्धि आनुभाव हीनपि देव ब्रह्मापि
मिध्यादृष्टि जुया च्वपि देव ब्रह्मा पिनिगु बोनी जन्म जूवनी-
गुलि सम्पूर्णं रुपं मुक्त जुवनीगु जुल । महानगु ऋद्धि आनुभाव
दुपि, सम्यक दृष्टि जुया च्वपि देव, ब्रह्मापिनिगु योनी हे जक
जन्म जूवनी ।

नखसिख सूत्रय् धयातःगु पृथग्जन गति काणकच्छप सूत्रय्
धयातःगु पृथग्जन गति, विनिपात महाभयं सम्पूर्णं रुपं मुक्त
जूवनीगु खः । खः आर्यगतियात वयंगु खँ । थुगु
खँय् मन्त सिमां कुतुंवल धाःसा ताड फल, नैक्या फलया
कुप्पा कुतुंवःथेंतुं उखेला थुखेला मदय्क अपाय दुर्गती कुतुं वइ ।
कारण छाया धाःसा इमिके आकाशय् ब्वया जुइ फुगु पपू मदुगु
कारणं खः ।

वथेंतुं पृथग्जन जुया च्वपि देव, मनुष्य, ब्रह्मा, सत्व
प्राणीपि छगू भवस्कन्ध विनाश जुया मेगु भवस्कन्धय् उत्पन्न
जुइगु बखते दिट्टि विपल्लास दया च्वनीगु जुया निंति आर्यं
अष्टाङ्गिक मार्गं रुपी पपू मदुगुलि विनिपात महाभयं मुक्त जुइ
धयागु खुल्लम खुल्लागु आकाशयात आधार भरोसा काय्
मफुपि थःथःगु कायस्कन्ध विनाश जुया मेगु जन्मय् बनीवले
विनिपात महाभयं अपायलोकय् वनीगु जुया च्वन ।

मनूत तःमागु सिमाय् गइवले मिमाकच्चा त्वधुला वन
 धाःसा सिमाकच्चा नापं ववय् बँय् कुतुं वया सिना वनी ।
 सिनाहे मवंसानं गुलि दुःख कष्ट सी । छाय् धाःसा व मनूया
 सिमाकच्चा हे छगू जक आधार दया च्वन । सिमाकच्चा
 तोता मेगु छुं आधार दुगु मखु । आकाशय् ब्वया वनेत पपू नं
 दुगु मखु ।

वथें हे तुं दिट्ठि विपल्लास दुपि सत्वप्राणीपि नं आत्म
 दृष्टि द्वारा थःथःगु काय स्कन्धयात जक आधार कया च्वंगुलि
 आधार जुया च्वंगु कायस्कन्ध विनाश जुया वनीवले उखेला
 थुखेला मदय्क अपायलोकय् कुतुं वनीगु हे जुल ।

छाय्धाःसा उपि मनूनय् थःगु कायस्कन्ध हे आधार
 जुयाच्वन, कायस्कन्ध अलग विनिपात गति मुक्त जुइगु धयागु
 निर्वाण रुपी आधार भरोसानं दुगु मखु । अपायदुर्गती कुतुं
 मवंक आधार वीफुगु आर्यअष्टाङ्गिकमार्गरुपी अत्यन्त
 बलवानगु पपू नं इमिके दुगु मखु ।

पपू दुपि कंगः पंक्षीत तःमाःगु सिमाय् जू वइवले जू
 वःगु सिमाकच्चा त्वधुला वंसानं ववय् बँय् कुतुं वइ मखु ।
 मेगु सिमा छमाय् आकाशं ब्वया वना जूवनी । छाय् धाःसा
 उपि कंग पंक्षीतय्सं सिमाकच्चा यात थःगु शरीर थें सम्के
 जुया आधार कया च्वंगु मखु । सिमाकच्चा पलख विश्राम
 यायेगु थाय् जक जुया च्वन । आकाश व पपू हे जक इमि
 तःधंगु आधार जुया च्वन ।

वथेतुं दिट्ठि विपल्लास मदय् धुं कुपि आर्यं जाति जुया च्वंपि मनुष्य, देव, ब्रह्मा, सत्वप्राणीपिके थःथःगु कायस्कन्धयात जिगु आत्मा धका सम्फे जुया प्यपुना च्वने धयागु मदु । कायस्कन्धयात तोता विनिपात गति मुक्त जुइगु धयागु निर्वाण रुपी नित्त, ध्रुव, स्थीरगु आधार नं सदानं ज्वनातःगु दुगु जुया च्वन । भिगु उत्तमगु लोकय् जक जन्म जूवने फयेकेत कुशल कर्म नापं न्ह्यावलेसं स्वाना च्वनीगु अत्यन्त शक्तिवानगु आर्य अष्टाङ्गिक मार्गं रुपी पपूयागु बलनं परिपूर्णं जुया च्वंगु जुल ।

गति कथा सिधल

६ सच्च कथा

सच्चकथायात सत्य कथा धका धाइ । सत्य धयागु थःगु हे नाम संज्ञा व थःगु हे स्वभाव नाप मिले जुया च्वनीगुयात धाःगु खः । सत्य निगू दुः-

(१) सम्मुति (संवृत्ति) सत्य

(२) परमत्थ (परमार्थ) सत्य

(१) सम्मुति सत्य

सम्मुति सत्य लौकिक भूमि च्वंच्वंपि आपालं मनू रय्सं ब्यावहारिक रुपं छ्यला च्वंगु यथार्थ भावयात सम्मुति सच्च (प्रज्ञप्ति सत्य) धाइ । गथे कि आत्मा दु, जीव दु, पुद्गल दु, सत्व दु, मनू दु, देव दु, इन्द्र दु, ब्रह्मा दु, किसि, सल, ग्ये, दोहं, सा

दु, छद्यो, ह्लाः तुति इत्यादि तःधंगु चीधंगु अङ्ग प्रत्यङ्ग दु, सँ चिमिसं ह्लाःयागु लुसि, तुतियागु लुसि दु इत्यादि ।

ध्व सम्मुति सत्य मुसावादया विपरीत जुया च्वन । मुसावादयात हटेयाना छ्वये फु । छगू जन्मय् बारम्बार उत्पत्ति जुया निरोध जुइगु धयागु मदु । नित्यगु आत्मा धयागु निश्चयनं दु जीव धयागु निश्चयनं दु धका ब्यवहारय् छद्यला तःगु खँ लौकिक भूमि च्वंपि मनूतयेसं ह्लाना जूगु खँ जुया ध्व खँ ह्लाना जूपि व्यक्तिपि मुसावादय् लाः मवं । सुं छह्यसित हे हेकेगु खँ जू मवं ।

परमत्थ सत्ययागु अनुसारं स्वेबले अनित्ययात नित्य धका अनात्मायात आत्मा धका विपरीत धारणा जुइगु धयागु विपल्लास खः । व विपल्लासयात हटेयाना छ्वये मफुतल्ले संसार-चक्रया दुःखं मुक्त जुइ फइमखु । पुद्गल दु, सत्व दु, सँ चिमिसँ ह्लाःयागु लुसि, तुतियागु लुसि दु धयागु इत्यादि नं अथेहेतुं थुइका कायेमाः ।

(२) परमत्थ सत्य

धातु स्वभाव धर्म स्वभाव अनुसारं आत्थें दु धयागु खँ वास्तविक सत्यता दुगु खँयात परमत्थ सत्यधका धाइ ।

दु मदु धयागु निगू मध्ये दु धयागु पृथ्वी धातु दु । आपो धातु, तेजो धातु, वायु धातु, दु । चित्त, विज्ञान दु । स्पर्श, वेदना दु । संज्ञा, चेतना दु । रूपस्कन्ध दु । नामस्कन्ध दु इत्यादि दु धाःगु खः ।

मदु धयागु आत्मा मदु, जीव मदु, पुद्गल मदु, सत्व प्राणी धयापिं मदु, मनू मदु, देवता मदु, इन्द्र मदु, ब्रह्मा मदु, किसि सल, म्ये, दोहँ मदु, छचों, ह्लाः तुति इत्यादि तःधंगु चिधंगु अंग प्रत्यङ्ग मदु, सँ चिमिसँ ह्लाःयागु लुसि, तुतियागु लुसि धयागु मदु इत्यादि खः ।

आत्मा मदु, जीव मदु, धयागु गथे धासा बारम्बार उत्पत्ति जुइगु, निरोध जुइगु धयागु मदया नित्यगु आत्मा, जीव धयागु छुं वस्तु मदु धका धाःगु खः ।

पुद्गल मदु सत्वप्राणी धयापिं मदु धागुली नं रूप धातु नाम धातु जक दु । तर व रूप धातु नाम धातु पुद्गल मखु, सत्वप्राणी देव ब्रह्मा इत्यादि नं मखु । रूप धातु, नाम धातु अलग्ग पुद्गल सत्वप्राणी धका अलग्ग छुं दुगु मखु । मनू, देव, ब्रह्मा इत्यादि नं मदु धका धाःगु खः ।

ध्व परमत्थ सत्य धयागु विपल्लासया विरोधी खः । ध्व परमत्थ सत्य धर्मं हे जक विपल्लासयात हटेयाना व्छये फु । विपल्लासयात हटेयाना व्छये फुसा हे जक संसार चक्रया दुःखं मुक्त जुया वने फइ ।

सम्मृति सत्ययागु धापू कथं पुद्गल दु, सत्व प्राणीपिं दु धका धाल धाःसा सम्मृति सत्यया धापू कथं धाःगु जुया परमत्थ सत्यया आचार्यं विरोध याये मज्यू । पुद्गल सत्व धयागु सम्मृति प्रज्ञप्ति कथं धात्थेंगु जुया च्वन ।

परमत्थ सत्यया धापू कथं पुद्गल सत्वप्राणी धयापि मद्दु
 धका धाल धाःसा परमत्थ सत्यया धापू कथं धाःगु जुया सम्मुति
 सत्यया आचार्यं विरोध याये मज्जू । परमत्थ सत्य धयागु
 रूप धर्म, नामधर्म, दुगु धात्थे खः । परमत्थ सत्यया धापू कथं
 पुद्गल सत्व प्राणी धयाहा दहमखुगु नं खः । उदाहरणया
 लागि छगू चा दुगु धासं चा पांत्त्र कया हया नचुक छघाना
 लः तया ह्याया अने अनेगु चाया थलबल दयका यंकुलि
 लोक्य अने अनेगु चायागु थलबल दया च्वन । धर्म चर्चयाना
 यंकेबले थ्व लोक्य चायागु थल-बल दुला धका न्यनी-
 बले सम्मुति सत्यया धापूकथं चायागु थल-बल धात्थे हे
 दु धका लिसः बी माः । परमत्थ सत्यया धापू कथं
 चा जकं दु थलबल धयागु मद्दु धका लिसः बी माः
 थुपिं निगू मध्यय् सम्मुति सत्यया धापू कथं लोक्य च्वना
 च्वंपिं आपालं मनू तय्गु व्यवहार कथं धाइगु ह्याइगु न्ह्योने
 खने दुगु प्रकट जुया च्वंगु अनुसारं हे लिसः ब्यूगुलि स्पष्टयाना
 च्वने माःगु मद्दु । परमत्थ सत्यया धापू कथं धाःसा स्पष्टयाना
 क्यने माःगु थाय् दनि ।

परमत्थ सत्यया धापू कथं चाः थल धका धया च्वनागुला
 चा जक हे खः । थल-बल धयागु मद्दु । छाय् धाःसा चा धयागु
 नां थल-बलयागु नां मखु । चा चायागु हे जक नां खः । छाय्
 धाःसा नयागु थल-बल, केयागु थल-बल, लुयागु थल-बल,
 बहयागु थल-बलत नं दु । व थल-बलयात्त चायागु थल-बल
 धका धाये मज्जू । छाय् धाःसा चा मखुगुलि ।

थल-बल धयागु नांनं चायागु नां मखु । थल-बलयागु
आकार चाकलागु, स्वकुंलागु, प्यंकुं लागु इत्यादि सण्ठान
प्रज्ञप्तियागु नां जक जुया च्वन ।

छाय् धाःसा थल-बलयागु सण्ठान आकार मद्दुगु चापांत्त्र
आदियात्त थस-बल धका धाःवनी मखु । उकिया निर्मित्त
व चायागु नां मखु । चा धयागु जातियागु नां सम्म खः ।
थल-बल धयागु नां चायागु नां मखु सण्ठान प्रज्ञप्तियागु
नां सम्म खः । सण्ठान प्रज्ञप्ति धयागु चा चुं नं बलष
मेगु धातु मद्दु धाःगु खः । आपालं चा चुं एकत्रित जुया च्वंगु-
विशेष यात्त कया चित्तय लुया वइगु (अवभासित जुइगु)
सण्ठान प्रज्ञप्ति अनुसार चाया हांचा काचा सम्म खः ।
परमत्थ सत्यया धापू कथं चा धयागु वस्तु जक दु । थल-बल
धयागु छुं दुगु मखु धका लिसः वीमागु जुल ।
(स्पष्टिकरण ब्यूगु खँ)

सम्मृति सत्य सिधल

(२६)

परमत्थ (परमार्थ) सत्य निगू दुः-

(१) रूप धर्म

(२) नाम धर्म

रूप धर्म २८ गू दु ।

महाभूत ४ गू

पथवी धातु

आपो धातु

तेजो धातु

बायो धातु

वत्थु रूप ६ गू

चक्खु वत्थु

सोत वत्थु

घान वत्थु

जिह्वा वत्थु

काय वत्थु

हृदय वत्थु

भावरूप २ गू

इत्थि भाव रूप व

पुम्भाव रूप

जीवित रूप १ गू

जीवित रूप

आहार रूप १ गू

आहार रूप

गोचर रूप ४ गू

रूपारम्मण

सद्धारम्मण

गन्धारम्मण

रसारम्मण

धुपिं १८ गू उत्पन्न जुइगु जाति धमं प्रकट जुया च्वंगुलिं
जातरूप धका धाइ ।

परिच्छेद रूप १ गू

आकास धातु

विञ्जति रूप २ गू

काय विञ्जति

वची विञ्जति

विफार रूप ३ गू

लहुता

मुदुता

कम्मञ्जता

लक्खण रूप ४ गू

उपचय

सन्तति

जरता

अनिञ्चता

धुपि १० गू रूप उत्पन्न जुइगु जाति धर्म प्रकट मजुइगुलि
अजात रूप धका धाइ ।

जातरूप १८ गू

महाभूत ४ गू

महाभूत धयागु अत्यन्त बृद्धि जुया च्वनीगुयात धाःगु खः ।

- १) पथवी (पृथ्वी) धातु धयागु चा तत्वयात धाःगु खः । चा तत्व धयागु रूपया आधार (वः काय्गु) जुया च्वंगु छाःगु स्वभावयात धाःगु खः । व पृथ्वी धातु छाःगु, तःसकं छाःगु नायूगु, तःसकं नायूगु धका थी थी दु ।
- २) आपो धातु धयागु लः तत्वयात धाःगु खः । लः तत्व धयागु रूप धर्मयात छधी छपाय् जुइकेत छथाय् मुंकीगु खः । व लः धातु पांञ्चि कीगु क्वातुकीगु व्हासुकीगु अनेक प्रकारं दु ।
- ३) तेजो धातु धयागु मि तत्वयात धाःगु खः । मि तत्व धयागु रूप धर्मयात व्छेकेगु, बुकेगु, छिपे याय्गु यात धाःगु खः । व तेजो धयागु शीत तेजो, उष्ण तेजो धका निगु प्रकारं दु ।
- ४) वायु धातु धयागु फ्य् तत्वयात धागु खः । फ्य्तत्व धयागु थिकः नइगुयात धाःगु खः । व फ्य् तत्व धयागु थिकः नकीगु फ्य्, वहन याना यंकीगु फ्य्, घ्वाना यंकीगु फ्य् इत्यादि भिन्न भिन्न रूपं दु । थ्व प्यंगू महा धातु पाखें सन्नस्त रूप धर्म उत्पन्न जुया च्वंगु जुल ।

वत्थुरूप ६ गु

वत्थुरूपं धयागु चित्त उत्पन्न जुइगु, चित्तया आधार,
लिधसा, वृद्धि जुइगुयात धाःगु खः ।

५) चक्खुवत्थुरूप धयागु मिखाया दुनेच्चंगु यच्चुसेच्चंगु
पसाद धातुयात धाःगु खः । उगु चक्खुवत्थु रूपद्वारा
चक्खु विञ्ज्राण चित्त उत्पन्न जुइ । चक्खु विञ्ज्राण चित्त
धयागु रूप आकारयात खनीगु खः ।

६) सोत वत्थु रूप धयागु ह्हाय्पंया दुने च्वंगु यच्चुसे च्वंगु
पसाद धातुयात धाःगु खः । उगु सोतवत्थुरूप द्वाक्ष
सोतविञ्ज्राण चित्त उत्पन्न जुइ । सोतविञ्ज्राणचित्त
धयागु अनेअनेगु शब्द ताय् दइगु खः ।

७) धानवत्थुरूप धयागु ह्हाय् प्वाल्य् दुने च्वंगु यच्चुसे
च्वंगु पसाद धातुयात धागु खः । उगु धानवत्थुरूपद्वारा
धान विञ्ज्राण चित्त उत्पन्न जुइ । धान विञ्ज्राण चित्त
धयागु अनेअनेगु गन्ध न ताइगु खः ।

८) जिह्वावत्थुरूप धयागु म्येया द्योने च्वंगु यच्चुसेच्चंगु पसाद
धातुयात धाःगु खः । उगु जिह्वावत्थुरूपद्वारा जिह्वा
विञ्ज्राण चित्त उत्पन्न जुइ । जिह्वा विञ्ज्राण चित्त धयागु
अनेअनेगु चाकु, पाउं इत्यादि सवायात सीका काइगु खः ।

९) कायवत्थुरूप धयागु पालित निसें दुने पिने हाछम्हं फिजे-
जुया च्वंगु यच्चुसे च्वंगु पसाद धातुयात धाःगु खः । उगु

कायवत्थुरूपद्वारा कायविञ्ज्राण चित्त उत्पन्न जुइ । काय-
विञ्ज्राण चित्त घयागु स्पर्श जुइगुयात सीका काइगु खः ।

- १०) हृदयवत्थुरूप घयागु हृदय दुने च्वंगु अत्यन्त नाइसे
च्वंगु ज्वाला ज्वाला थीगु रूप विशेषयात घाःगु खः ।
उगु हृदय वत्थुद्वारा मनोविञ्ज्राण चित्त ७५ गू उत्पन्न
जुइ ।

धुपि वत्थुरूप खुगूया आभारय् चित्तविञ्ज्राण फुक
उत्पन्न जुइ ।

भावरूप निगू

भावरूप घयागु उत्पन्न जुइगु हेतु, घर्मयात घाइगु खः ।

- ११) इत्थिभावरूप घयागु स्त्री हावभाव स्त्री आकार अनेअ-
नेगु उत्पन्न जुइगुया हेतु बीज जुया च्वंगु रूप विशेष-
यात घाःगु खः ।
- १२) पुम्भावरूप घयागु पुरुष आकार, पुरुष हावभाव उत्पन्न
जुइगुया हेतु बीज जुया च्वंगु रूप विशेषयात घाःगु खः ।
ध्व भावरूप स्त्री आकारय् व पुरुष आकारय् काय वत्थु
रूपयें तुं पालित निसें दुनेपिने शरीर छगुलिं व्याप्त
जुया च्वंगु जुल । ध्व भावरूपया आधिपत्य जुया मिसा
व मिजं घयागु भेद दया च्वंगु जुल ।

जीवित रूप

- १३) जीवित रूप घयागु जीवित जुया च्वनेगु यात घाःगु

खः । जीवित जुया च्वनेगु घयागु पलेस्वां पुखुली च्वंगु लखं पलेस्वांमा पलेस्वां दंयात सिनामवंक गनामवंक रक्षा याना तइथें तुं कर्मजरूप धर्मयात क्रमशः प्रफुल्लित जुइक पालन पोषण व रक्षा याना तइगु सजीव सार रूप विशेषयात धागु खः ।

लोके सत्व प्राणीपिं सीगु म्वायेगु घयागु मूल विषय ध्व हे जीवितरूपयागु कारणं जुया च्वंगु खः । जीवितरूप पूर्ण रूपं निरुद्ध जुया वनीगुयात सत्वप्राणीपिं मरण जुइगु धका धाइ । जीवितरूप दयाच्वनीगुयात सत्वप्राणीपिं म्वाना च्वनीगु धका धाइ ।

ध्व रूपनं शरीर छगुलिं व्याप्त जुया च्वंगु दु ।

१४) आहार रूपः— आहार रूप घयागु बल शक्तियात ह्य फुगु रूपया सार तत्वयात धाःगु खः ।

पृथ्वीतःले च्वंगु आपो धातुं, हानं आकासं बराबर वर्षा जुया च्वंगु लखं सिमा, छारपात, घाँय, सफ्रे यायेत स्थीर याना तयेत बल शक्ति ह्येफुगु थें कर्मज काय, चित्तज काय, ऋतुज काय, आहारज काय धका धया तःगु काय प्यंगू रूप धर्मयात उत्पन्न जुइकीगु बृद्धि जुइकीगु बल्लाका तयेगु लागि आपालं आधार व सहायता बिया रक्षायाना तइगु पृथ्वी तत्व पृथ्वी ओजा जुया च्वन ।

ध्व आहार रूप जीवित रूपयात आधार बीह्य जुया च्वन । उकिं लोके आहार माः जुइगु मूल कारणयात जीविका यायेगु धका धया तःगु ख ।

गोचर रूप ४ गू

गोचररूप धयागु चक्षु विज्ञान इत्यादि न्यागू विज्ञानया
गोचर याद्गु आरम्मणयात घाःगु खः ।

- १५) रूपारम्मण धयागु भिन्न भिन्न वर्णयात घाःगु खः ।
 १६) सद्धारम्मण (शब्दारम्मण) धयागु भिन्न भिन्न शब्दयात
 घाःगु खः ।
 १७) गन्धारम्मण धयागु भिन्न भिन्न गन्धयात घाःगु खः ।
 १८) रसारम्मण धयागु चाकु, पाउँ आदि भिन्न भिन्न रसयात
 घाःगु खः ।

थन फोट्टुब्बारम्मण (स्प्रष्टव्यारम्मण) मतःगु कारण
 महाभूत प्यंगूली दुध्याना च्वने धुकूगु जुया मतःगु खः । पथवी
 फोट्टुब्ब, तेजो फोट्टुब्ब, वायो फोट्टुब्बधका थुपि स्वंगूयात छगूयाना
 फोट्टुब्बा रम्मण समेतं गोचर रूप न्यागू जू वंगु जुल । उपि

न्यागू मध्यय्

रूपा रम्मण धयागु मिखायागु आरम्मण,
 सद्धारम्मण धयागु ह्वाय्पयागु आरम्मण,
 गन्धारम्मण धयागु ह्वाय्यागु आरम्मण,
 रसारम्मण धयागु म्येयागु आरम्मण,
 फोट्टुब्बारम्मण धयागु शरीरयागु आरम्मण ।

जातरूप १८ गू ववचाल

अज्ञात रूप १० गू

आकाश धातु

१६) आकाश धातु धयागु आकाश स्वभाव जुया च्वन ।

फि छ द्वँ मुना तःगुली फि छःग छःगमा दध्वी खालिगु थाय् आकाश दयाच्वन । फि गुलि दु खालिगु आकाश नं उलि हे दुगु जुया च्वन । आकाश धातुं भरेजुया च्वंगुलि याना फि छगः छगः धका अलग अलग याना छुटेयाय् फया च्वंगु खः । गबले फि द्वँ भासे जुइ अबले उगु आकाश धातुया पाखें हे फि परस्पर छुटे जुया फि द्वँ धयागु मदया बनी ।

बथे तुं अत्यन्त छाना च्वंगु लोहँ ग्वाराय् न ग्वारायनं फिगः समानगु छगः छगः सूक्ष्म सूक्ष्मगु रूप असंख्य अनगिन्ति दया च्वन । छगू छगू रूप पुचः रूप धीचिना च्वंगुयात छगू छगू रूप कलाप धका धाइ ।

ध्व रूप कलाप छगू छगूया बिच्चे खालिगु थाय् (आकाश) दयाच्वन । ल्वहँ ग्वारा न ग्वारायात ल्वेक आकाश धयागु परिच्छेद रूप नं उलि हे दुगु जुया च्वन । ध्व परिच्छेद आकाश दुगु कारणयाना ल्वहँ ग्वारा, न ग्वारा, ल्वहँ त्या नँत्याःयात टुक्का टुक्का याये फुगु खः । धू धू याये फुगु खः । लः याये फुगु खः ।

विञ्जति रूप २ नू

विञ्जति धयागु छम्हं मेम्हसिगु पारस्परिक चित्तया

खँ सीका बीत छगू प्रकारया हावभावयात धाःगु खः ।

२०) कायविञ्जतिरूप धयागु थःगु चित्तयाखँ मेपिन्त सीके बीत अङ्ग प्रत्यङ्ग सञ्चालन याना क्यनेगु हाव भाव विशेषयात धाःगु जुयाच्चन ।

२१) वचीविञ्जति रूप धयागु थःगु चित्तया खँ मेपिन्त सीके बीत शब्दया उच्चारणय् दुगु आखःयात सञ्चालन याइगु छगू विशेष हावभावयात धाःगु जुयाच्चन ।

मेपिन्निगु चित्तयात सीके खँके मफुपिसं उगु उगु चित्तया खँ यातनं उगु उगु अर्थं अभिप्राययात नं उगु विञ्जति रूप निगुलि सीका बीगु कुतयाना परस्पर चित्तया खँ यात सीका बिया च्वनी । थ्वीकेगु इच्छा दुगु अर्थं अभिप्राययात थ्वीका च्वनी । मेपिन्त थःगु इच्छा सीके बीगु इच्छा मदुगुलीनं चित्तया इच्छा अनुसारं शरीरया अङ्ग संकीगुलि, वनीगुलि चित्तया इच्छा अनुसारं ग्रन्थ ब्वनेगुलीनं थ्व विञ्जति रूप निगुया ज्या जुया च्वन ।

विकार रूप ३ नू

विकाररूप धयागु जातरूपयागु हाव भाव आकार प्रकार

विशेष यात धाःगु खः ।

२२) लहुता धयागु याउँसे हलुका बुइगुयात धाःगु खः ।

२३) मुदुता धयागु नाइसे च्वंगुयात धाःगु खः ।

२४) कमञ्जता धयागु— कायिक क्रिया, वाचिक क्रिया प्रयोग याइगु बख्ते बाधा रहित जुया च्वनीगुयात धाःगु खः ।

शरीरया अङ्ग प्रत्यङ्ग्य् प्यंगू महाभूत मध्ये छगू गडबड जुइगु बखते समान ऋजुइगु बखते उगु अङ्ग प्रत्यङ्गयात थःत माकथं संकेगु बखते ह्यापाथे याउँसे मच्चंसे ऊयातुसे च्वनी, दुःख जुइ ।

ह्यापाथे नाइके च्वनी मखु, तिल्लप्यना च्वनी, दुःख जुया च्वनी । ह्यापाथे इच्छा मुनाबिक जुइ मखु । संक्व पतिकं वेदना जुया च्वनी । खँ ह्याय्बले, म्हुतु, म्ये संकेबलयनं धातु गडबड जुया च्वनीबलय् म्हुतु म्ये ऊयातुसे च्वं च्वनी, तिल्ल प्यना च्वनी । थःम्हं धयाथे मदया च्वनी । प्यंगू धातु समान जुया शरीरया अङ्ग प्रत्यङ्ग स्वस्थ जुया च्वनीगु अवस्थाय् ध्व लहुता, मुदुता कम्मञ्ज्रता धयागु स्वंगू गुणं युक्त जुया च्वनी । ध्व स्वंगू गुणयात विकार रूप स्वंगू धाइ ।

लक्खण रूप प्यंगू

लक्खण धयागु ध्व धर्म फुकं अनित्य खः धका निश्चय रूपं सीकाकाय् फइगु लक्षण यात धाःगु खः ।

२५) उपचयरूप धयागु ह्यापालाक उत्पन्न जुइगु । उत्पन्न जुया क्रमशः बृद्धि जुया वनीगुयात धाःगु खः । उकी मध्यह्यापालाक उत्पन्न जुइगुयात आचय धका धाइ । आचय उपचयया पर्यायवाची शब्द खः ।

२६) सन्ततिरूप धयागु क्रमशः बृद्धि जुया वइगु क्वचाय्व घटेबढे मजुसे स्थिर जुया च्वनीगुयात धाइ । उगु सन्तति यात पवत्ति धका धाइ । रूप कलापया उत्पन्न जुया वइगु

धयागु जाति धर्म छगू यातहे आचय, उपचय सन्तति धका अव-
स्थानुसारं स्वंगू नां दुगु जुल ।

२७) जरता धयागु बुढा जुइगु वितेजुया वनीगु जीर्ण जुइगु
छिपे जुइगु, पुलां जुइगु, भ्वाथः जुइगु, ध्वगिना वनीगु,
वलहीन जुजुं वनीगुयात धाःगु खः ।

२८) अनिच्चता धयागु सिना मदया वनीगु समाप्त जुया
तना लोप जुया नष्ट जुया वनीगुयात धाःगु खः ।

चिकिचा माःगु सिमा छमाय् आचय अवस्था, उपचय
अवस्था, सन्तति अवस्था, जरता अवस्था व अनिच्चता अवस्था
धका न्यागू दया च्वन ।

व चिकिचामाःगु सिमा ह्लापां बुया वइ, बयां लिपा ह्लिया
ह्लिथं बढे जुया वइ, बढे जु जुं दीर्घकाल तक्क छगू हे रूप्य्
च्वं च्वनी । छगू हे रूप्य् च्वना कं कं गॅना सुखूचिना हीन जुया
घटे जुया अन्तस सिना वनी, सिना वना नष्ट जुया फुना वनी ।

बुया वया च्वंगु समय यागु रूपया उत्पत्तियात आचय धाइ ।
बृद्धि जुया वया च्वंगु समययागु, रूपया उत्पत्तियात उपचय
धाइ । स्थिर जुया च्वंच्वनीबलेयागु रूपया उत्पत्तियात सन्तति
धाइ ।

ध्व अवस्था स्वंगूया दुने रूपयागु क्षणिक जरता, क्षणिक
अनिच्चता दया च्वंसानं प्रकट मजूगु जुल । व चिकिचा माःगु
सिमा हीनजुया घटेजुया वना च्वनीबले रूपयागु स्थिति क्षणे छिपे
जुइगुयात जरता धाइ । ध्व हीनजुया घटेजुया वना च्वनीगु
अवस्थाय् तं रूप बागु क्षणिक जाति क्षणिक मरण दया हे च्वनी ।

व चिकिमाःगु सिमा हीन जुया घटे जुया ववं अन्तिमे सिना वनी । सिना वसां निसें उकिया नाम निशाना तकं बाकि मल्यंक फुना वसांनं उगु अवस्थाया दुने नं रूपया क्षणिक मरणयात अनिच्चतां धाइ । अनिच्चताया अवस्थाय् रूपया क्षणिक जाति क्षणिक जरता दया हे च्वनी । तर प्रकट जुइक खने दुगु जक यात कया अवस्था न्यागू भेद जूगुयात क्यंगु जुल ।

ध्व चिकिचा माःगु सिमा थें तुं हे सिमा कचा, हः चुलि, बुं, फलया नं भिन्न भिन्न न्यागू न्यागू अवस्था दया च्वंगु जुल ।

फल छगलय् ह्लापां सया वइगु अनं लिपा बृद्धि जुजुं वनीगु अनं लिपा स्थिर जुया दिना च्वनीगु, पाके जुइगु अले सिमाकचां हाया वइगु अनं लिपा नाम निशान हे मदयक नष्ट बिनष्ट जुया वनीगु जुल ।

सिमाथें हे तुं सत्वप्राणी पिनिगु तःधंगु चिकिधंगु अङ्ग प्रत्येङ्ग नं च्वनिसें उत्पन्न जुया वइगु इत्यादि योग्यता अनुसार दयाच्वनीगु जुल ।

वनेगु, वयेगु, दना च्वनेगु, फेतुना च्वनेगु, खें ह्लाना च्वनेगु, इत्यादि शरीरयागु क्रिया कलाप, म्हतुयागु क्रियाकलाप, चित्त-यागु क्रियाकलापय् नं आदि मध्य अन्त दया च्वंगु जुया उर्पि क्रियाकलापय् नं न्यागू अवस्था योग्यताअनुसारं दया च्वनीगु जुल ।

छेँ, भवन, विमान, सतः, शाला, खाता कबपू कापः वसः थल-बल इत्यादि नं आदि मध्य व अन्त दुगु जुया च्वन ।

अजात रूप १० गू क्वचाल

रूप समुद्धान

रूप बने जुइगु कारण प्यंगू

रूपयात बने याइगु कारण कर्म चित्त, ऋतु व आहार धका प्यंगू दु ।

- १) कर्म धयागु ह्लापा ह्लापायागु जन्मे थह्यं याना वयागु कुशलकर्म अकुशल कर्मयात धाःगु खः ।
- २) चित्त धयागु वर्तमान आः थुगु जन्मे दया च्वंगु चित्त चेत-सिकयात धाःगु खः ।
- ३) ऋतु धयागु शीत तेज, उष्ण तेज धयागु अग्नि धातु निगू-यात धाःगु खः ।
- ४) आहार धयागु धर्म्य च्वसंनिसें दयाच्वंगु दुनेयागु शक्तिवर्धक ओजा छगू, कथुं नया त्वनागुली दुगु पिनेयागु ओजा छगू थुपि ओजा धातु निगूयात धाःगु खः ।

रूप २८ गू मध्यय्

वत्थु रूप खुगू (६)

भावरूप निगू (२)

जीवितरूप छगू (१)

धुपि गुंगू कर्म बने जुइगु जुया च्वन ।

विञ्जति रूप निगू (२)

धुपि चित्त बने जुइगु जुया च्वन ।

संहारम्मण चित्तयागु कारण बने जुइगु व ऋतुया कारण बने जुइगु धका निगू प्रकारं दया च्वन ।

विकार रूप स्वंगू (३)

चित्तया कारणं नं बने जुइ ।

ऋतुया कारणं नं बने जुइ ।

आहारया कारणं नं बने जुइ ।

बाकि दनिगु रूप समूह किंस्वंगू मध्यय् जरता रूप
अनिच्चता रूप निगूयात ल्यंका-

महाभूत प्यंगू,

आहाररूप,

रूपारम्मण,

गन्धारम्मण

रसारम्मण

आकास धातु,

उपचय रूप

सन्तति रूप,

थुपि रूप किंछगू जुलसां प्यंगू कारणं दया वइगु जुल ।

कर्मयाना दया वइगुलि नं इपि अन्तरगत जुया च्वंगु जुल ।

चित्तयाना दया वइगु, ऋतुयाना दयावइगु आहारयाना

दया वइगुलि नं इपि अन्तरगत जुया च्वंगु दु । इपि रहित

जुया च्वंगु रूप धयागु छुं हे दुगु मखु । इपि नापं च्यागू गुंगू

इत्यादि पुचः पूच छधीचिना दया वइगु खः । रूप समूह छगूयात

रूप कलाप छगू धका धाइः ।

जरता रूप, अनिच्चता रूप जुलसां दया वइगु पत्ती मखु,

दयावये धुंका स्वभाव अनुसारं छिपे जुइगु, फुना वनीबु जुया

च्वन । उर्कि जरतारूप अनिच्चत्तारूप प्यंगू कारणं उत्पन्न
जुइगु धर्मं अलग जुया च्वंगु जुल ।

रूप २८ गू क्वचाल

नाम धर्म न्येप्यंगू (५४)

- (१) चित्त छगू- १.
(२) चेतसिक न्येनिगू- ५२
(३) निर्वाण छगू- १

चित्त धयागु आरम्मणयात माला चिन्तना याइगु, ग्रहण
याना काइगु, सीकिगुयात धा:गु खः ।

चेतसिक धयागु चित्तया पाखें उत्पन्न जूगु नाम क्रियाकलाप-
मात धा:गु खः ।

निर्वाण धयागु अनेक प्रकारयागु दु:खं मुक्त जुया च्वंगु
स्थितियात धा:गु खः ।

चित्त खुगू दु

- (१) चक्षुविज्ञान चित्त
(२) श्रोतविज्ञान चित्त
(३) घ्राण विज्ञान चित्त
(४) जिह्वा विज्ञान चित्त
(५) काय विज्ञान चित्त
(६) मनो बिज्ञान चित्त

चक्षु वस्तु रूपय् उत्पन्न जुया वइगु चित्तयात चक्षुविज्ञान
चित्त धाइ । रूपयात खंकीगु जुया च्वन ।

श्रोत वस्तु रूप्य उत्पन्न जुया वइगु चित्तयात श्रोत विज्ञान
चित्त धाइ । शब्दयात ताइगु जुया च्वन ।

घ्राण वस्तु रूप्य उत्पन्न जुया वइगु चित्तयात घ्राण विज्ञान
चित्त धाइ । सुगन्ध दुगन्धयात नताइगु जुया च्वन ।

जिह्वा वस्तु रूप्य उत्पन्न जुया वइगु चित्तयात जिह्वा
विज्ञान चित्त धाइ । स्वादयात सीकिगु जुया च्वन ।

काय वस्तु रूप्य उत्पन्न जुया वइगु चित्तयात काय विज्ञान
चित्त धाइ । स्पर्शयात सीकिगु जुया च्वन ।

हृदय वस्तु रूप्य उत्पन्न जुया वइगु चित्तयात मनो विज्ञान
चित्त धाइ ।

अरूप भूमि उत्पन्न जुइबले —हृदय वस्तुनाप अलग जुया
च्वनी । व मनोविज्ञान चित्त प्यंगू प्रकारया दुः—

काम,

रूप,

अरूप,

लोकुत्तर ।

थुपिं प्यंगू मध्यय् काम धयागु काम तृष्णाया अधिने लाना
च्वंगु कोरागु चित्तयात धाःगु खः । व काम चित्त—

अकुसल चित्त,

कुसल चित्त,

बिपाक चित्त,

क्रिया चित्त धका प्यथी दया च्वन ।

रूप चित्त धयागु काम तृष्णां मुक्त जुया रूप तृष्णाया

अध्विने लाना च्वंगु ध्यान चित्तयात धाःगु खः । वरूप चित्तः-

कुसल ध्यान चित्त

विपाक ध्यान चित्त

क्रिया ध्यान चित्त धका स्वंगू प्रकारया दया च्वन ।

अरूप चित्त धयागु रूप तृष्णां मुक्त जुया, अरूप तृष्णाया
अध्विने लाना च्वंगु ध्यान चित्तयात धाःगु खः । वरूप
चित्त नं-

कुसल ध्यान चित्त

विपाक ध्यान चित्त

क्रिया ध्यान चित्त धका स्वंगू प्रकारया दया च्वन ।

लोकुत्तर धयागु स्वंगू प्रकारया तृष्णां मुक्त जुया कामलोक
रूपलोक, अरूपलोक, धयागु स्वंगू लोकं पुलावने धुंकुगु आर्यं
पिनिगु चित्तयात धाःगु खः ।

लोकुत्तर चित्त- आर्यं मार्गं चित्त

आर्यंफल चित्त धका निगू प्रकारया दु ।

चेतसिक न्येनिगू (५२)

- (१) फस्स
- (२) वेदना
- (३) सञ्ज्रा
- (४) चेतना
- (५) एकगता
- (६) जीवित
- (७) मनसिकार

थुपि ७ गू यात सब्ब चित्तक धका धाइ । न्ह्याग्गु चित्त
नापं नं मिले जू ।

- (१) वितक्क
- (२) विचार
- (३) वीरिय
- (४) पीति
- (५) छन्द
- (६) अधिमोक्ख

थुपि खूगुयात पकिण्णक (प्रकीर्णक) धका धाइ । ल्वाक-
बक जुया जक मिले जुइगु । सब्बचित्तक ७ गू व पकिण्णक
६ गू जम्मा १३ गू यात विमिस्सक (विमिश्रक) धाइ ।
छाय् धाःसा थुपिं भि मभिं निगूलीसं मिले जुइगु जुया च्वन।

- (१) लोभ
- (२) दोस
- (३) मोह
- (४) दिट्ठि
- (५) मान
- (६) इस्सा
- (७) मच्छरिय
- (८) कुक्कुच्च
- (९) अहिरिक
- (१०) अनोत्तप्प

- (११) उद्धच्च
- (२२) थिन
- (१३) मिद्ध
- (१४) विचिकिच्छा

थुपि च्चे च्वंगु १४ गूयात पाप जाति बका धाह । छाब्-
धाःसा थुपि मुकं मभिगु जाति जुया च्वन ।

- (१) अलोभ
- (२) अदोस
- (३) अमोह
- (४) सद्धा
- (५) सति
- (६) हिरी
- (७) ओत्तप्प
- (८) तत्रमज्जत्तता
- (९) कायपस्सद्धि
- (१०) चित्तपस्सद्धि
- (११) कायलहुता
- (१२) चित्तलहुता
- (१३) कायमुदुता
- (१४) चित्तमुदुता
- (१५) कायकम्मञ्जता
- (१६) चित्तकम्मञ्जता
- (१७) कायभागुञ्जता

- (१८) चित्त पागुञ्जता
(१९) कायुजुकता
(२०) चित्तुजुकता धका थुपि च्चे च्वंगु २० गूयात
सोभण धाइ ।

- (२१) सम्मावाचा
(२२) सम्माकम्मन्त
(२३) सम्मा आजीब धका थुपि ३ गूयात विरति धाइ ।
(२४) करुणा
(२५) मुदिता धका थुपि २ गूयात अपमञ्जा धाइ ।

थुपि २५ गूयात कल्याण जाति धाइ । छायाधाःसा थुपि
मुकं भिगु चेतसिक खः ।

मिस्सक १३ गू

पाप जाति १४ गू

कल्याण जाति २५ गू ।

जम्मा ५२ गू जुल ।

सब्बचित्तक ७ गू

(१) फस्स

फस्स धयागु स्पर्श जुइगु खः ।

स्पर्श—(थीगु) जुलसां इष्ट, रस, अनिष्ट रस उत्पन्न
जुइकेत आरम्मणयात पेलेयाइगु वा तिस्सिगु खः । व स्पर्श
आरम्मणया रस पिकया वीनु धमं जूगुलि फुक चेतसिक

धर्म उत्पन्न जुइकेत मूल कारण जुया च्वन । रस उत्पन्न
मजुल धाःसा आरम्मण धाक्क फुकं छुं ज्या ख्यले दइमखु ।

(२) वेदना

वेदना धयागु उगु रसयात अनुभव याइगु (सवाःकाइगु) खः ।

सकल सत्व प्राणीपिं थ्व रसानुभव यायेगुली तत्पर जुया
च्वन, दुना च्वन ।

(३) संज्ञा

संज्ञा धयागु ह्यसीकेगु खः । सकलसत्व प्राणीपिं वंशानुगत
अनुसारं ह्यसीकेगु ज्या पुवंके फुसा थ्व संज्ञां हे सः स्यूपिगु
भावं पूर्णं जुया च्वनी ।

(४) चेतना

चेतना धयागु—प्रेरणा बीगु खः । नाम धर्मयात कार्ये सम-
भाव रूपं उत्थान याकेत जागृतयाना बीगुली प्रधान प्रबन्धक
जुया च्वन । उक्रिया निर्मित लोक्य तः तः धंगु ज्या खँय बाँलाक
प्रबन्धयाइहासित तःतः धंगु ज्या खँया नायो याना उगु हे
अनुसारं नां काइगु जुया च्वन । थुगु महानगु कार्ये फलानाम्हंयाःगु
फलानाम्हसिया ज्या खः धाइगु चलन जुया च्वन ।

बथे तुं उगु उगु धर्मं नं काय कर्म, वची कर्म, मन्ने कर्म
च्चेकीम्ह प्रमुख प्रबन्धकर्ता जुइह्य थ्व चेतनायात हे नायो याना
चेतनायात जक कर्ताया रूप्य तःगु जुया चेतनायात हे कर्म
काइगु जुया च्वन ।

लोकय् धन अभिवृद्धि, प्रज्ञा अभिवृद्धि गुलि नं जूगु खः
 व फुकं थुगु वर्तमान जीवनय् कोशिश उद्योग वीर्यं दुगु काय कर्म,
 वची कर्म, मनो कर्म पाखें उत्पन्न जुया च्वंगु थें अथे हे मृत्युं लिपा
 न्हून्हूगू जन्मे अभिवृद्धि जुइगु नं न्हापा न्हापा यागु जन्मे उद्योग
 कोशिश वीर्यं दयेका सिद्धयाना वःगु ध्व चेतनां प्रेरित काय कर्म,
 वची कर्म, मनो कर्म पाखें दया वइगु जुया च्वन ।

पृथ्वी, जल, जंगल, पर्वत, सिमा, लहरा, घांय् परम्परागत
 दया वइच्वंगु ऋतु धयागु अग्नि धातुं बुया वइच्वंगु जुया
 अग्नि धातुया छय् व्छी जुया च्वं थें तुं सकल सत्व प्राणीपिनिगु
 परम्परानं ध्व चेतना धयागु कर्म धातुं उत्पन्न जुया बया च्वं-
 गुलि कर्म धातुया छय् व्छी जक जुया च्वन ।

(५) एकगता

एकगता धयागु स्थिर चित्तयात धाःगु खः । उकियात समाधि
 धका नं धाः । ध्यान अभिज्ञा समापत्ती अधिपति जुया च्वन ।

(६) जीवित

जीवित धयागु नाम धर्मया प्राण जुया च्वन । नाम सन्तति
 (न्ह्याना च्वंगु धाः) या दीर्घकाल तक्क स्थिर याना
 तयेगुली अधिपति खः ।

(७) मनसिकार

मनसिकार धयागु मनय् यायेगु यात धाःगु खः । थःत
 योगु आरम्भणयात चित्तय् बारंबार हया तयेगु यात धाःगु खः ।

युधि न्हेगू चेतसिकयात् फुक्क चित्तय् न्ह्याबलेसं संयुक्त
जुया च्वनीगुलिं सब्बचित्तक चेतसिक धका धाइ ।

पकिण्णक-प्रकीर्णक ६ गू

(८) वितक्क

वितक्क धयागु चित्तयागु अनेक तरहयागु कल्पना चिन्तना
याइगुयात् धाःगु खः । थुक्कियात् संकल्प धका नं धाइ । सम्यक
संकल्प मिथ्या संकल्प धका निगू दु ।

(९) विचार

विचार धयागु आरम्भणय् चित्तया विचरणयाना जुइगुयात्
धाःगु खः ।

(१०) वीरिय

वीरिय धयागु यायेमाःगु कार्यय् चित्तया उत्साह हलुकायाना
बीगु यात् धाःगु खः ।

थुक्की सम्यक् ब्यायाम, मिथ्या ब्यायाम धका निगू दु ।

(११) पीति

पीति धयागु चित्तया प्रसन्नता जुइगु चित्त प्रफुल्लित जुइगु खः ।
चित्तयागु प्रमुदित प्रफुल्लित प्रसन्नता एवं स्फूर्ति भावया
वेगं युक्त जुइका बीगुयात् धाःगु खः ।

(१२) छन्द

छन्द धयागु इच्छायात् धाइ । वनेगु इच्छा, वयेगु इच्छा,
ह्मायेगु इच्छा धायेगु, इच्छा इत्यादि ।

(१३) अधिमोक्ख

अधिमोक्ख धयागु आरम्मणय् तःमक्खनिगु यात्त धाइ ।
 ञःगु जूसां, मखुगु जूसां, थथेखःला अथेखःला धयागु दोधार
 जुइमखु । तःक्यनिगु शंका-संशय पाखें चित्त मुक्त जुया च्वनीगु ।

धुपिं खुगू चेतसिक जुलसां फुक चित्त नाप मिलेमजू ।
 गुगुं चित्त नापं ञक मिले जुइगुलिं धुमित पकिण्णक
 (प्रकीर्णक) चेतसिक धका धाइ ।

सव्वचित्तक न्हैगू नाप मिलेयायेबले किंस्वंगू जूवती । धुपिं
 किंस्वंगू चेतसिकत भिगु मभिगु निगू नाप ल्वाकज्याः वनीगुलिं
 धुमित विमिस्सक चेतसिक धका धाइ । चित्त नं भि मभि
 निगुलीसं ल्वाक ज्याना च्वंगु हे जुया च्वन ।

अकुशल चेतसिक किंप्यंगू (१४)

(१४) लोभ

लोभ धयागु आरम्मणय् चित्त आशक्त जूवनीगुयात्त धाइ ।
 ध्व लोभयात्त तृष्णा, अभिज्झा, काम व राग नं धाइ ।

(१५) दोस

दोस धयागु आरम्मणय् चित्त जोड तोडं ठक्कर नःवनीगु
 ल्वावनीगुयात्त धाइ । ध्व दोस (द्वेष) यात्तपटिभ (प्रतिघ)
 व व्यापाद नं धाइ ।

(१६) मोह

मोह धयागु सत्य धर्मयात छुं हे मसीका च्वनीगु यात धाःगु खः । ध्व मोहयात अविद्या अज्ञान व अदर्शन नं धाइ ।

युपि स्वंगू चेतसिक फुकक अकुशल पाप धर्मया मूल हा जुया च्वंगुलि अकुशल मूल धर्मं स्वंगू धका धाइ ।

(१७) दिट्ठि

दिट्ठि धयागु सत्यधर्मयात अःकथं खंका काइगु दृष्टि द्वनीगु यात धाःगु खः । अनित्ययात नित्य धका ग्रहण याइगु । दुःखयात सुख धका ग्रहण याइगु । अनात्मायात आत्मा धका ग्रहणयाइगु । कुशल कर्म, अकुशल कर्मयात माने मयाइगु कर्म व कर्मफलयात माने मयाइगु इत्यादि ।

(१८) मान

मान धयागु धारणा अःखः जुइगुयात धाइ । 'जि' मखुम्ह नाम रूपयात "जि" धका सम्के जुया च्वनी । व जि धइम्हसित हे कुलयात कया नीच उच्च सम्के जुया च्वनी । वंशयात कया नीच उच्च सम्के जुया च्वनी ।

(१९) इस्सा

इस्सा धयागु ईर्ष्या डाह जुइगु भावयात धाःगु खः । कतः पिनि भिजूगुयात सहयाय मफइगु, लय्ला क्येके मफइगु प्रशंसा

याये मफइगु, भिगु खँ ह्लाय् मफइगु, मभिगु खँ ह्लायेगु जक
चिन्तना याना जुइगुयात धाःगु खः ।

(२०) मच्छरिय

मच्छरिय धयागु नुगः स्यायेगु कञ्जूसी जुइगु चित्तयात धाःगु
खः । थः हे जक भिनिगु, जीगु ज्यू, कतःपिनिगु जीगु भिनिगु
मयोगु, नुगः स्यायेगु, कप्ति जुयगु यात धाःगु खः ।

(२१) कुक्कुच्च

कुक्कुच्च धयागु पश्चाताप जुया च्वनेगुयात धाःगु खः ।
भूलयाये धुंका जि भूलयात खनी । जि अन्धा जुया वया खनी ।
जि द्वंका बया खनी धका ऊस ऊस लुमंका पश्चाताप जुया
च्वनेगुयात धाःगु खः ।

लोके भूल जुइगु निगू दु । दुश्चरित्र कर्म यायेगु भूल छगू ।
सुचरित्र कर्म मयायगु भूल छगू । पश्चाताप जुइगु नं निगू दु ।
जि दुश्चरित्र कर्म यायेलात खनी धका पश्चाताप जुइगु छगू ।
जि दान शीलादि सुचरित्र कर्म याये मलात खनी धका पश्चाताप
जुइगु छगू । लोके 'मूर्खह्य मनुया लिपा तिनि होश दइ' धयागु
उक्ति अनुसारं भूल निगू प्रकारया दुगुलि कुक्कुच्च धयागु
पश्चाताप जुइगु निगू दुगु जुल ।

(२२) अहिरिक

अहिरिक धयागु लज्जा शरम मचागु यात धाःगु खः ।
मभिगु दुश्चरित्र यायेगु अवस्था चूला वइनु वखते जि मूर्ख

ज्याय् लाइन मूर्खं ज्यां कीन धका संकोच चाइ मखु । मनू तयेसं
सी, देवतापिसं सीधका लाज शरम चाइ मखु ।

(२३) अनोत्तप्प

अनोत्तप्प धयागु भय त्राश मकाःगु यास धागु खः । न्हापा
जि मूर्खं जुइ लात जि भूल याये लात खनी धका थःत थःइतुं
दोष बीगु धिक्कार याना च्चनेगु धयागु अत्तानुवाद भय लिपा
जुया वइनु खना नं ग्याइ मखु । भिपि मनुष्य पिसं भिपि
देवतापिसं ह्येस्याइ-निन्दा उपहास याइ धयागु परानुवाद भय
उत्पन्न जुइगु खनानं ग्याइ मखु । नरकय् लाःबनीगु भय खनानं
ग्याइ मखु त्राश चाइ मखु ।

(२४) उद्धच्च

उद्धच्च धयागु छगू जक आरम्मणय् चित्त स्थिर जुया
खनी मखुगु यात धाःगु खः ।

(२५) थिन

थिन धयागु चित्तयागु सुस्ति अलसि भावयात धाःगु खः ।
आरम्मणयात सीकेगुली बांलाक स्पष्ट मज्जुसे ज्वलहें च्चनीगु-
यात धाःगु खः ।

(२६) मिद्ध

मिद्ध धयागु चेतसिकया सुस्ति अलसि भावयात धाःगु खः ।
आरम्मणयात अनुभव यायेगुली बांलाक स्पष्ट मज्जुसे ज्वलहें
च्चनीगु जुया च्चन ।

(२७) विचिकिच्छा

विचिकिच्छा धयागु विश्वास याये योग्यगुली विश्वास मयासे शंका तथा जुइगुयात धाःगु खः ।

बुपि किप्यंगू चेतसिकयात मुक्कं मभिगु जात जूगुलि पापजाति धका धाइ । अकुशल धर्मं धका धाइ ।

कुशल चेतसिक नीन्यागू (२५)

(२८) अलोभ

अलोभ धयागु आरम्मणय् चित्त प्यपुना मच्चनीगुयात धाःगु खः । थ्व अलोभयात नेक्खम्म धातु धका नं धाइ । अनभिज्जा नं धाइ ।

(२९) अदोस

अदोस धयागु आरम्मणय् चित्त विनत्र जुया क्वच्छुइगु यातधाःगु खः । थ्व अदोसयात अब्यापाद धका नं धाइ । मैत्री नं धाइ ।

(३०) अमोह

अमोह धयागु सत्ययात सत्य धका सीका थुइका कायेगुयात धाःगु खः । थ्व अमोहयात त्राण (ज्ञान) नं धाइ । पञ्जा (प्रज्ञा) नं धाइ । बिज्जा नं धाइ । सम्मादिट्ठि नं धाइ । थुपि स्वंगू धर्मं (अलोभ, अदोस, अमोह) फुक कल्याण धर्मया मूल हा जुया च्वंगुलि कल्याण मूल धर्मं स्वंगू धका नं धावनी ।

(३१) सदा

सदा घयागु विस्वास याये बहगु यथाथंगु धर्मे बिश्वासयागा
मंकेगुयात धाःगु खः । ध्व श्रद्धायात पसाद नं घाइ । अधिमोक्ख
षका नं घाइ ।

(३२) सति

सति घयागु भिगु उत्तमगु विषये विस्मृति मजुइकेत, तंका
मन्हेत बारबार लुमंका च्वनेगुयात धाःगु खः । धुकियास
शरणनं घाइ । उपट्टान धकानं घाइ ।

(३३) हिरी

हिरी घयागु लज्या चायेगु खः । लज्या चायेगु घयागु लज्या,
शरम, चाया मभिगु ज्याय् न्हायाज्यां मवनेगु यात धागु खः ।

(३४) ओत्तप्प

ओत्तप्पं घयागु ग्याय्गु, त्रास चायेगुयात धाःगु खः ।
अत्तानुवाद भय, अपाय (नरक) भयं ग्याना त्रास चाया मभिगु
दुश्चरित्र ज्याय् अग्रसर जूवने मद्धालीगुयात धाःगु खः ।

(३५) तत्रमज्जत्तता

तत्रमज्जत्तता घयागु उगु उगु आरम्मणय् तःक्यना च्वनीमु
बिरुद्ध जुया च्वनी । अन्तं (च्व) मुक्त जुया मध्यस्थ स्थानय्
स्तिरजुया च्वनीगुयात धाःगु खः । ध्व तत्रमज्जत्ततायात बह्म
विहारे वगु पत्ती उपेक्खा वोज्जङ्ग धका मं धाः ।

(३६) कायवस्सद्धि

कायवस्सद्धि धयागु चेतसिक समूह धयागु नाम कायया शान्त जुइगुयात धाःगु खः ।

(३७) चित्तपस्सद्धि

चित्तपस्सद्धि धयागु चित्तया शान्त जुइगुयात धाःगु खः । शान्त धयागु कुशल कर्मयात अशान्त याइगु पाप धर्म नाप सम्प्रयुक्त मजुसे सम्प्रयुक्त धर्मयात यचुका बीगु निर्मल याना बीगु यात धाःगु खः ।

(३८) कायलहुता

कायलहुता धयागु नामकायया हलुका याउँसे च्वनीगु स्वभावयात धाःगु खः ।

(३९) चित्तलहुता

चित्तलहुता धयागु चित्तयागु हलुका याउँसे च्वनीगु स्वभावयात धाःगु खः । हलुका याउँसे च्वनीगु स्वभाव धयागु कुशल कर्म ऊयातुका बीगु पाप अकुशल कर्मनाप संयुक्त मजुसे सम्प्रयुक्त धर्मया हलुका याउँसे च्वनीगु स्वभावयात धाःगु खः ।

(४०) कायमुदुता

कायमुदुता धयागु नामकायया मृदु (नायूगु) स्वभावयात धाःगु खः ।

(४१) चित्तमुदुता

चित्तमुदुता धयागु चित्तया मृदु (नायूगु) स्वभावयात धाःगु खः । मृदु नायूगु धयागु कुशल कर्मय् चित्तया छाःगु कडागु कर्कश स्वभावं उत्पन्नयाना बीगु पापकर्म नाप संयुक्त मजुसे सम्प्रयुक्त धर्मयागु कोमल मृदु नायुगु स्वभावयात धाःगु खः ।

(४२) कायकमञ्जता

कायकमञ्जता धयागु नामकाययागु कार्यय् अनुकूल जुइगुयात धाःगु खः ।

(४३) चित्तकम्मञ्जता

चित्तकमञ्जता धयागु चित्तया कार्ये अनुकूल जुइगुयात धाःगु खः । कार्ये अनुकूल जुइगु धयागु कुशल कर्मय् चित्तयात अनुकूल मजुइकीगु पापकर्म नाप संयुक्त मजु सम्प्रयुक्त धर्मया योग्यगु अनुकूल जुइगुयात धाःगु खः । कुशल कर्मम् बाधक मजुइगुयात न धाःगु खः ।

(४४) कायपागुञ्जता

कायपागुञ्जता धयागु नामकायया प्रगुणभावयात धाःगु खः ।

(४५) चित्तपागुञ्जता

चित्तपागुञ्जता धयागु चित्तया प्रगुणभावयात धाःगु खः । प्रगुणभाव धयागु कुशल कर्मय् चित्तया भातुरता (रोगी पन) उत्पादक पापकर्म नापसंयुक्त मजुसे उकियात

(५७)

उपशमयाना सम्प्रयुक्त धर्मे दक्षता दयेका च्वनेगुयात धाःगु खः ।

(४६) कायुजुकता

कायुजुकता धयागु नामकायया तप्यंगु भावयात धाःगु खः ।

(४७) चित्तुजुकता

चित्तुजुकता धयागु चित्तया तप्यंगु भावयात धाःगु खः ।

तप्यंगु भाव धयागु कुशल कर्मय् चित्तया कुटिलपना उत्पादक पापकर्म नापं संयुक्त मजुसे सम्प्रयुक्त धर्मय् कुटिलपना मदुगुयात धाःगु खः ।

सोभण धयागु बांलागु शोभादुगुयात धाइ ।

(४८) सम्मावाचा

सम्मावाचा धयागु मुसावाद, पिसुनवाचा, फरुसबाचा सम्फप्पलाप धयागु वचीदुश्चरित्र प्यंगुलिं अलग जुया लिचिला च्वनेगु यात धाःगु खः ।

(४९) सम्माकम्मन्त

सम्माकम्मन्त धयागु पाणातिपात, अदिन्नादान, कामेसुमिच्छाचवर धयागु कायदुश्चरित्र स्वंगुलिं अलगजुया लिचिला च्वनेगुयात धाःगु खः ।

(५०) सम्माआजीव

सम्माआजीव धयागु मंभिगु कर्मद्वारा जीविकायाना च्वनेगुलिं अलग जुया लिचिला च्वनेगुयात धाःगु खः ।

(५८)

विरतो धयागु दुश्चरित्रं अलगजुया लिचिला च्वनेगु
यात धाःगु खः ।

(५९) करुणा

करुणा धयागु दुःख, कण्टसिया च्वं पि सत्वप्राणीपि खना
दया तयेगु अनुकम्पा तयेगु, सहानुभूति तयेगु थः समान खंकेगु
उगु दुःखं मुक्तयाना वीगु इच्छा जुइगुयात धाःगु खः ।

(५२) मुदिता

मुदिता धयागु नुव्वसिया च्वं पि सत्वप्राणीपि खनेवं खुशी,
प्रज्ञा जुइगुयात धाःगु खः । थ्व निगू धर्मयात अलग अलग
याना करुणा ब्रम्हविहार मुदिता ब्रम्हविहार धका नं धाः ।

अपमञ्जा धयागु मनुष्य तीर्यक प्राणी निसें कया समस्त
प्राणीपिन्त आरम्भयाना दुःखोपिन्त दया करुणा तयेगु,
सुखीपि सत्वप्राणीपि खना खुशी प्रज्ञा जुइगु रुपं भावितायाय्
योग्यगु धर्म विशेष जूगुलि 'अप्पमानेमु सत्तेमु भवाति
अप्पमञ्जा' धयातःगु अनुसारं अप्पमञ्जा धका धाइ ।

चेतसिक ५२ गू क्वचाल ।

७ निर्वाण स्वंगू (३)

- निर्वाण स्वंगू खः- (१) प्रथम निर्वाण
(२) द्वितीय निर्वाण
(३) तृतीय निर्वाण

थुपि स्वंगू मध्ये अपाय दुर्गति मुक्त जुइगुयात प्रथम निर्वाण धाइ । कामभवं मुक्त जुइगुयात द्वितीय निर्वाण धाइ । रूप अरूप ब्रह्मा भवं मुक्त जुइगुयात तृतीय निर्वाण धाइ ।

चित्त दृगू चेतसिक ५२ गू व निर्वाण दृगू थुकथं नाम धर्म ५४ गू दु ।

रूपधर्म २८ गू नाम धर्म ५४ गू धका परमार्थ धर्म जम्मा ८२ गू जुल । थुपि परमार्थ धर्म ८२ गू यात हे परमार्थ सत्य धर्म धका धाइ । परमार्थ सत्य मखुगुयात सम्मुति सच्च (सत्य) धका धाइ ।

सत्य कथा क्वचाल ।

पच्चय कथा (प्रत्यय कथा)

उगु८२ गू परमार्थ धर्म मध्यय् निर्वाण धयागु उत्पन्न जुइगु जाति धर्मया पाखें अलग जुया च्वंगुलि उत्पन्न जुइकेत कारण नं माःगु मखुत । जरा मरणया धर्मपाखें अलग जुया च्वंगुलि रक्षायायेत छुं कारण नं माःगु मखुत । उकिया निति निर्वाणयात अपच्चय धर्म असङ्गत धर्म धका धाइ ।

निर्वाण छगू तोता बाकि ८१ गू रूप धर्म व नाम धर्म जाति जरा मरण नाप उत्पत्ति विनाश जुइगु जूगुलि सपञ्चय धर्म, सङ्घत धर्म जुया च्वन ।

व रूप धर्म नाम धर्म निगू मध्यय् रूप २८ गू कर्म, चित्त, ऋतु, आहार घका हेतु धर्म प्यंगुलि बनेजुइगु दुधका च्वे कने धुन ।

थुपि प्यंगू हेतु मध्यय् कर्म धयागु हेतु मूल हेतु जुया च्वन ।

चित्त धयागु हेतु नं संचालक हेतु जक खः । रूप काय (शरीर) जुलसां ऋतु धयागु अग्नि धातु व आहार धयागु अग्नि धातुया प्रभाचं बढे जुया वइगु जुल । ताकाल तक्क स्थिर जुया च्वनीगु जुल । थुपि निगू धातु नष्ट जुया वनेवं कर्म शक्ति व चित्त शक्ति नं स्यना विनाश जुया वनीगु जुल ।

उपमाया लागि-सिमा धयाःगुनी पुसा मूल कारण मात्र खः । सिमा पृथ्वी धातु व जल धातुया प्रभाचं तःमः जुया वइगु खः । ताःकाल तक्क स्थिर जुया च्वं च्वनीगु जुल । पृथ्वी ऋतु, जल ऋतु, अवस्था स्यना वनेवं पुसायागु शक्ति नं स्यना वनी ।

रूप काय सिमा समान जुया च्वन । कर्म पुसा समान जुया च्वन । ऋतु धयागु अग्नि धातु पृथ्वी समान जुया च्वन । आहार धयागु ओजा धातु (बोषकतत्व) मदिकक वा वया च्वंगु लः समान जुयाच्वन । चित्त धयागु सिमायात पिने मइत बिया च्वंगु सूर्य ऋतु, वायु ऋतु समान जुया च्वन ।

चित्त चेतसिकया उत्पत्ति कारण विपाक धर्मय्—

(क) पूर्व— कर्म हेतु छगू

- (ख) आधार जुया च्वंगु वस्तु रूप हेतु छगू
 (ग) आरम्मण हेतु छगू दइ

धुपिं स्वंगू मध्यय् पूर्व कर्म हेतु सिमा जुलसां पुसा समान जुया च्वन । वत्थु (वस्तु) रूप पृथ्वी समान जुया च्वन । आरम्मण वा वइगु लः समान जुया च्वन । कुशल अकुशल क्रिया, चित्त व चेतसिकनं आधार जुया च्वंगु वत्थु रूप व आरम्मण धयागु हेतु निगू-निगू दया च्वन ।

विशेष कारण

कुशल चित्त व चेतसिक धयागु योनिसोमनसिकारया हेतुं दइगु हानं अकुशल चित्त व चेतसिक धयागु अयोनिसोमनसिकारया हेतुं दइगु जुया च्वन । जवन कृत्य दुगु कृया चित्त व चेतसिक कुशले थें तुं योनिसो मनसिकार हे हेतु जुया च्वन । आवज्जन निगू कुशलया पूर्व गामी जुइगु बखते कुशल समान जुइ । अकुशलया पूर्वगामी जुइगु बखते अकुशल समान जूवनी ।

योनिसोमनसिकार धयागु योग्यगु भिगु कथं मती लुइकेगु खः । अयोनिसोमनसिकार धयागु अयोग्यगु मभिगु कथं मती लुइकेगु खः । आवज्जन यागु ज्या निगू हे जक जुल ।

छह्हा मनूयात खनीगु बखते भि कथं मती लुइके सःह्य जुल धःसा व मनू खनिगुलि कुशल उत्पन्न जूवनी । भि कथं मती तयेमसःह्यजुल धःसा व मनू खनिगुलि अकुशल उत्पन्न जूवनी । गुजोगु आरम्मण स्थिरगु कुशल जूवनी, गुजोगु आरम्मण स्थिरगु अकुशल जूवनी धइगु छुं निश्चित मदु ।

चित्तयागु सन्तति नांचा समान जुया च्वन । आवज्जन
चतंचा ज्वनीह्य माकी समान जुया च्वन । चतंचा ज्वनीह्यसिनं
मोरेयाया थाय् हीका व्यू व्यू थाय् नां चा वनीथेंतुं आवज्जन नं
मोरे याथां थाय् हीका व्यू व्यू थाय् कुशल लँ, अकुशल लँ
चाला वनी ।

सिमा व्रुया बयेन पुसा माः थें तुं मनसिकार धयागु कुशल
व अकुशल उत्पन्न जुइत मूल कारण जुया च्वन । वत्थु रूप
धयागु सिमाय् जूसा पृथ्वी समान जुया च्वन ।

आरम्मण सिमायात माःगु वृष्टि समान जुया च्वन ।
अथवा विज्ञान खूगू मध्ये छगू छगुनी हेतु प्यंगू प्यंगू दया च्वन ।

(१) चयवु वत्थु रूप,
रूपारम्मण
आलोक (तुयुजः)
मनसिकार (मती ल्वीकेगु)

चक्षु विज्ञान उत्पन्न जुइकेत माःगु कारण धर्म प्यंगू जुया
च्वन । थुपिं प्यंगू सध्यय्

मनसिकार धयागु व उगु रूपारम्मण पाखें विमुख जुया
चवंगु आवज्जन जुया च्वन ।

आलोक धयागु तुयुजः (प्रकाश)खः । तुयुजः दःसा हे जक
खंके फइगु क्रिया उत्पन्न जुइफइ । चक्षु विज्ञान उत्पन्न जूसा
जक चक्षुद्वार वीथि चले जुइफइ ।

- (२) सोत वत्थु रूप
सद्धारम्मण
आकास
मनसिकार

श्रोत विज्ञान उत्पन्न जुइकेत माःगु कारण धर्म प्यंगू दया
चवन । थुपि प्यंगू मध्यय्

आकाश धयागु खुल्लम खुल्लागु स्थानयात धाःगु खः ।
न्हाय्पं व शब्द सम्बन्ध दयेकेत आकास दुसा जक श्रोत विज्ञान
धयागु शब्द ताय्दइगु ज्या सिद्ध जुइफइ । श्रोत विज्ञान उत्पन्न
जुइफःसा हे जक श्रोत द्वार वीधि चित्त चले जुइ फइ ।

- (३) धान-वत्थुरुप
गन्धारम्मण
वात (फय्)
मनसिकार

थुपि घ्राण विज्ञान उत्पन्न जुयेत माःगु कारण प्यंगू खः ।

थुपि प्यंगू मध्यय् वात धयागु ह्लासं द्दहाँ प्याहाँ
जुइगु फय् आस्वास प्रस्वास यात धाःगु खः । व वायु मदुसा
गन्धारम्मण घ्राण वस्तु रूप्य् स्पर्श जुवने फइ मखु; अथे
स्पर्श मजुल धाःसा नँतुनिगु धइगु जुइ फइ मखु । धान
द्वार वीधि चित्त नं चले जुइ फइ मखु ।

- (४) जिह्वा वत्थु रूप
रसारम्मण

आप (लः)

मनसिकार

युपि जिह्वा विज्ञान उत्पन्न जुइकेत माःगु कारण घर्म प्यंगु
खः ।

युपि प्यंगु मध्यय् आप घयागु म्ये प्याना च्वनीगुयात
धाःगु खः । म्ये गना च्वन धाःसा रसारम्मण जिह्वा वस्तु
रूपस स्पर्श जू वने फइ मखु । स्पर्श मजुइव सवा कायेगु घइगु
उत्पन्न जुइ फइमखु । जिह्वा द्वार वीथि चित्त नं उत्पन्न
फइ मखु ।

(५) कायवत्थु रूप

फस्त

थद्ध (छाःगु स्वभाव)

मनसिकार

युपि काय विज्ञान उत्पन्न जुयेत माःगु कारण घर्म प्यंगु
खः ।

युपि प्यंगु मध्य थद्ध घयागु छाःगु स्पर्श स्वभाव खः ।
व स्वभावं घेरयाना तःगु फोट्टुब्बारम्मणं है जक काय-
वस्तु रूपस स्पर्श जुइ फइ । अत्यन्त सुक्ष्मगु फोट्टुब्बारम्मण
कायवस्तु रूपय् स्पर्श जू वने फइमखु । स्पर्श मजुइव स्पर्श जुल
धका सीका काइगु काय विज्ञान उत्पन्न जुइ फइमखु 'काय-
द्वारवीथि चित्त नं उत्पन्न जुइ फइमखु ।

(६) हृदयवत्थु रूप

धम्मारम्मण

मनोद्वार
मनसिकार

थुपि मनोविज्ञान उत्पन्न जुयेत माःगु कारण धर्म प्यंगू
जुल ।

थुपि प्यंगू मध्यय् धम्मरम्मण धयागु पञ्चारम्मणं अलग
बाकि रूप धर्म, नाम धर्म, प्रज्ञप्ति धर्म व निर्वाण धर्म जुया
च्वन ।

रुपारम्मण, सहारम्मण, गन्धारम्मण, रसारम्मण, फोट्टु-
ब्बारम्मण, धयागु पञ्चारम्मण नं मनोविज्ञान या आरम्मण
जुया च्वन । तर पञ्चद्वार नाप सम्बन्ध मदुगुयात प्रकाशयाये
माला धम्मरम्मणयात जक केना तःगु खः ।

मनोद्वार धयागु भवङ्ग चित्त सन्ततियात धाःगु खः ।
हृदयवस्तु रुप धयागु मनोविज्ञानया आधार व उत्पादक जुया
च्वंगु खःसां निर्मल परिशुद्धगु प्रसाद रुप मखया च्वंगु जुया
आरम्मणयागु प्रतिबिम्ब (किचः) हृदयवस्तु रुप्य् अवभासित
जुइमखु अथवा लुया वय् फइ मखु । केवल मनोद्वारे हे लुयावय्
फइगु जुया च्वन ।

प्रत्यय कथा ववचाल

८ अभिज्ञा कथा

अभिज्ञा निगू

अभिज्ञा धयागु साधारण मनूतयेगु ज्ञानयात अतिक्रमण
याना अति तीक्ष्णगु ज्ञानया कृत्ययात धाःगु खः ।

व अभिज्ञा निगू दुः-

१. समय अभिज्ञा
२. धम्म (धर्म) अभिज्ञा

(१) समय अभिज्ञा धयागु समय कर्मस्थान मार्गे वना
प्राप्त जूगु इद्विविध ज्ञान, दिब्बसोत ज्ञान, चेतोपरिय ज्ञान,
पुब्बेनिवास ज्ञान, यथाकर्मूपग ज्ञानयात धाःगु खः । थुपि
अभिज्ञा मध्ययुः-

इद्विविध अभिज्ञा धयागु आकाशे ब्वया वनेगु, जमीनय्
डुबे जुइगु, अने अनेगु ऋद्धि चमत्कार क्यनेगु यात धाःगु खः ।

दिब्बसोत अभिज्ञा धयागु देवतापिनिगु ह्याय्पनं थें ताय्
दइगु यात धागु खः ।

चेतोपरिय अभिज्ञा धयागु मेपिनिगु अनेक प्रकारया
मनयाखँयात सीकाकाय् फइगुयात धाःगु खः ।

पुब्बेनिवास अभिज्ञा धयागु ह्यापा ह्यापायागु जन्मयागु खँ
सीका काय्फइगु ज्ञानयात धाःगु खः ।

यथाकम्मूपग अभिज्ञा धयागु-देवतापिनिगु मिखांथें थःगु कर्म अनुसारं उगु उगु भवे जन्मकाःवंपि प्राणीपिन्त दृष्टान्त खंके फइगु हानं इमिसं यानावोगु अतीत कर्म यात सीके फइगुयात धाःगु खः ।

(२) धम्म अभिज्ञा धयागु सत्यकथालय् धया वया थें तुं सम्मुति सत्यं पुला परमार्थं सत्य धर्मयात भिन्न भिन्न छुटेयाना सीका काये फइगु ज्ञानयात धाःगु खः ।

व धम्म अभिज्ञा नं स्वंगू दुः-

- (१) सुतमय ज्ञान
- (२) चिन्तामय ज्ञान
- (३) भावनामय ज्ञान ।

थुपिं स्वंगूमध्ये भावनामय ज्ञान नं निगू दुः-

- (१) अनुबोध ज्ञान
- (२) पटिवेध ज्ञान

थुपिं निगू मध्ये अनिच्चानुपस्सना ज्ञान, दुक्खानुपस्सना ज्ञानं, अनत्तानुपस्सना ज्ञान धयागु विपस्सना ज्ञान स्वंगू अनुबोध ज्ञान जुल । खःगु यथार्थगु धर्म स्वभाव अनुसारं स्पष्ट जुइक खंका सीका थुइका कायेगु ज्ञानयात धाःगु खः ।

लोकोत्तर मार्गं ज्ञान प्यंगू पटिवेध ज्ञान जुल, दिट्ठि, विचिकिच्छा इत्यादि क्लेश अकुशल धर्मयात हा नापं मदयेका छोये फुगुलि उद्दह पुद्गल प्रकाश प्राप्त जुइका च्वंह जुल ।

अभिज्ञा कथा क्वचाल

६ परिञ्जा कथा

परिञ्जा स्वंगू

परिञ्जा धयागु ज्ञानं छुटेयाना थुइका सीका कायेगुयात
धाःगु खः ।

परिञ्जा स्वंगू दुः-

- (१) त्रातपरिञ्जा
- (२) तीरणपरिञ्जा
- (३) पहानपरिञ्जा

(१) त्रातपरिञ्जा धयागु परमार्थं सत्यकथा, प्रत्यय कयाले
केनावये धुंगु हेतु सहित रूप धर्म, नाम धर्म, निर्वाण धर्मया
स्वभावयात बांलाक खंका थुइका सीका दक्ष जुइगुयात
धाःगु खः ।

अभिज्ञालय् सें, चिमिसें इत्यादि सण्ठान प्रज्ञप्ति तना
बना धर्म अभिज्ञां परमार्थं धर्मं जक दु धका बांलाक छुटे
छुटे जुइक सीकेगुयात धाःगु खः । फुक्कं सीका काये मफुसानं
रूप (२८) गू मध्ये महाधातु प्यंगूयात छुटे छुटे याना स्पष्ट
रूपं सीका थुइका काय् फसानं रूपम् त्रातपरिञ्जा कृत्य
पूर्णं जू वनी ।

नामधर्मे नं विज्ञान, वेदना, संज्ञा, चेतना, थुपि प्यंगूयात छुटे छुटेयाना स्पष्ट रूपं सीका काये फत धाःसा नाम धर्मय् त्रात परिज्ञा कृत्य पूर्ण जुइ । निर्वाणय् नं च्वय् केनातया थें तुं बाँलाक थुइका सीका काये फत धाःसा त्रातपरिज्ञा कृत्य पूर्ण जुइ ।

हेतु धर्मय् नं प्रत्यय कथालय् केना वयागु अनुसारं बाँलाक सीका थुइका काये फत धाःसा प्रत्ययलय् त्रात परिज्ञा पूर्ण जुइ ।

(२) तीरण परिज्ञा धयागु रूपधर्मं नामधर्मं क्षणिक धर्मं जुया च्वंगु अनुसारं क्षणक्षण उत्पत्ति विनाश जुया च्वंगु यात खंका ज्ञानं टुक्का टुक्कायाना यंकेगुयात तीरण धाइ । व टुक्का टुक्का यायेगुली दखल दयेका च्वनेगुयात तीरण परिज्ञा धाइ ।

व तीरणपरिज्ञा स्वंगू दुः

- (१) अनित्य परिज्ञा,
- (२) दुःख परिज्ञा
- (३) अनात्म परिज्ञा ।

थुपि स्वंगू मध्ये अनित्य परिज्ञा धयागु मरण धर्मं ज्ञानं खंकेगु दखल दयेका च्वनेगुयात धाःगु क्षः । थुगु खँय् मरणधर्मं धयागु सम्मुति मरण, परमार्थं मरण धका निगू दु । थुपि निगू मध्ये—

सम्मुति मरण धयागु सम्मुति सत्यपाखे वना पुद्गल सत्व प्राणीपि छगू जन्मय् छको अवश्य सी माः धका ध्वीकेगु मरण यात धाइ । रूप धातु नामधातु छन्हुया भित्रेहे सच्छिको, दोछिकोलं मयाक निरोध जुया विनाश जुया मदया वनीगुयात परमार्थ मरण धका धाइ ।

धुपि निगू मध्ये सम्मुति मरण धात्थैयागु अनित्य लक्षण मखुनि । अनित्यपरिज्ञायागु विषय मखु । अनुस्मृति किगू मध्ये मरणानुस्मृतियागु विषय सम्म खः । रूपधर्म नामधर्मया विनाश जुया फुना वनीगु धइगु परमार्थ मरण हे जक धात्थै यथार्थगु अनित्य लक्षण खः । अनित्य परिज्ञायागु विषय खः ।

दुःख परिज्ञाधयागु दुःख स्वभावय् ज्ञानं खका दुःका च्चनेगुली दखल दयेका च्चनेगुयात धाःगु खः ।

थुगु खँयः— दुःख धयागु (१) वेदयित दुःख

(२) भयट्ट दुःख धका निगू दु ।

धुपि निगू मध्यय् वेदयित दुःख धयागु कायिक दुःख, चेत-सिक दुःखयात धागु खः । कायिक दुःख धयागु शरीरय् उत्पन्न जुया वइगु दुःख वेदना यात धाःगु खः । चेतसिक दुःख धयागु चितय् उत्पन्न जुया वइगु सोक, परिदेव, दोम-नस्स, उपायास दुःखयात धाःगु खः ।

भयट्ट दुःख धयागु भयज्ञान, आदीनवज्ञानया विषय जुया च्वंगु दुःखयात धाःगु खः । भयज्ञान आदिनव ज्ञानया विषय

धयागु जाति दुःख, जरा दुःख, मरण दुःख, संस्कार दुःख, विपरिणाम दुःखयात धाःगु खः । थुपि दुःख लिपा प्रकाशित जुइ तिति ।

वेदयित दुःख व भयट्ट दुःखया उदाहरण थथे खः-

छम्ह मनूयाके लायेकेथाकुगु रोग छगू दया च्वन । साधारण आहार अथवा फलाहार याना च्वंसा जक निरोगी मनूतथे जुया च्वनी । विभिन्न प्रकारया मांस नये घुनेवं, नया च्वंतल्ले तस्सकं आनन्द व स्वाद दया च्वनी । नये घुनेवं न्हिच्छि यकं मरणान्त दुःख कष्ट अनुभव याये मालीगु समय नं दु । तिन्हु स्त्रन्हु प्यन्हु इत्यादि ताकाल समय तक्क दुःख कष्टसिया च्वनेमालीगु समयनं दु । भोजन गुलि गुलि स्वादिष्ट जुल उलि उलि हे दुःख कष्ट मालीगु दिनं ताहाक जुया च्वनीगु जुल ।

छम्ह मनूनं कुशलकर्म यायेगु इच्छा याना विभिन्न मांस सहित पुलाउ दयेका व विरामी मनूयात श्रद्धा पूर्वक नकी । व विरामी मनूखं तस्सकं नयेगु इच्छा दःसां नये धुंका लिपा थःम्हं भोगेयाये मालीगु दुख कष्ट खना ग्याना थज्यागु भिभिगु भोजन नयेगु साहस जिके मदु धका नइमखु । नल धाःसा लिपा बाथा बाथा कना दुःख कष्ट सिया च्वने मालीगु अवश्य जुया च्वन ।

थव खैय् नया च्वंतले अत्यन्त स्वादिष्ट जूगुलि उगु आहार उह्य मनूयात वेदयित सुख वस्तु अवश्य जुया च्वन । म्ये स्पर्श जुया च्वंतले अत्यन्त सुख दइगुयात वेदयित सुख

धाइ । भयद्वया अनुसारं उगु भाहार व मनूयात भयानकगु दुःखदायकगु वस्तु अवश्य जुया च्वन । म्ये स्पर्श जुया च्वंतले अत्यन्त सुख जुया च्वनीगुयात अत्यन्त भयानकगु भयद्व दुःख धाइ । छाया धाःसा म्ये स्पर्शजुया अत्यन्त सुख दया वःलिसे लिपा वाथा-वाथा कना मरणान्त दुःख-कष्ट सिया च्वने मालीगु जुयाच्वन ।

ध्व संसारे सक्काय दिट्ठि (सत्काय दृष्टि) व विनिपात भयं युक्तजुया च्वह्य व्यक्ति व विरामी मनूथे जुया च्वन । मनुष्य जन्म मनुष्य सुख, देवता जन्म देवता सुख, ब्रह्मा जन्म ब्रह्मासुख फुकं व विरामीयात अत्यन्त स्वादिष्टगु विभिन्न प्रकारया मंसया खाद्य पदार्थ, पुलाउ समान जुया च्वन । हानं व विरामी मनूया म्ये स्पर्श जुया च्वंतले अत्यन्त सुखताःगु सुख वेदना समान जुया च्वन । मृत्यु पश्चात विनिपात भवे लावनीगु व विरामी नये धुंका लिपा वाथा-वाथा कना मरणान्त दुःख सिया च्वनेमाःगु समान जुया च्वन ।

थन वेदयित दुःख धयागु सुख वेदना, दुःख वेदना, अदुःख असुख वेदना धका वेदना त्रिके (स्वंगूली) वोगु दुःख शब्दया अर्थ खः । भयद्व दुःखधयागु दुःखसत्यय् वोगु अनित्य, दुःख, अनात्मा धयागु विपस्सना विषयय् वोगु दुःख शब्दया अर्थ खः ।

मनुष्य भव, मनुष्य सुख, देव भव, देव सुख, ब्रह्मा भव ब्रह्मा सुखे भयद्व दुःख ज्ञान दर्शनं निपुण जुइगुयात दुःख परिज्ञा धका धाइ ।

(७१)

अनात्म परिज्ञा धयागु नामरूप धर्मे अनात्म ज्ञान खंकेगुली
नेपुण जुइगुयात धाःगु खः ।

अनात्म ज्ञान खंकेगु धयागु परमार्थ सत्य जुया च्वंगु गुगु
रूप धर्म नाम धर्म खः उगु रूप धर्म नाम धर्म सम्मति सत्य जुया
व्वंगु पुद्गलया आत्मा मखु, जीव मखु, सत्वया आत्मा मखु
जीव मखु । पुद्गल सत्वपि नं रूप धर्म नाम धर्मया आत्म
मखु, जीव मखु । रूप धर्म नाम धर्म पाखेंनं पुद्गल सत्व पाखें
नं विलकुल मुक्त जुया निरोध जुया फुना वनीगु धयागु मदया
छगू जन्मं मेगु जन्मे कर्म अनुसार मेथाय् सरे जुइगु आत्मा
धयागु मदु, जीव धयागु नं मदु धका खंके फुगु ज्ञानयात अनात्म
ज्ञान धका धाइ । व अनात्म ज्ञान निपुण जुया च्वनेगु यात
अनात्म परिज्ञा धका धाइ ।

ध्व अनित्य परिज्ञा, दुःख परिज्ञा, अनात्म परिज्ञा स्वंगू
यात तीरण परिज्ञा धका धाइ ।

(३) पहान परिज्ञा धयागु विपल्लास धर्मयात हटेयाना
व्वेयेगुली निपुणता दुगु यात धाःगु खः । अनिच्चानुपस्सना ज्ञानं
निच्चविपल्लास धर्म स्वंगुली बाँलाक खंका हटेयाना छोइ ।
दुःखानु पस्सना ज्ञानं सुख विपल्लास धर्म स्वंगू, सुभ विपल्लास
धर्म स्वंगू यात बाँलाक खंका हटेयाना छोइ । अनत्तानु
पस्सनाज्ञानं अत्तविपल्लास धर्म स्वंगू यात बाँलाक खंका
हटेयाना छोइ ।

जीव धयागु सन्तति प्रज्ञप्तिया आधारभूत सारभूत जुया च्वन । अत्त धयागु सण्ठान प्रज्ञप्तिया आधारभूत सारभूत जुया च्वन । आधारभूत सारभूत समान रूपं मिलय् जुगुलि जीव नं अत्त समान जुया च्वन । व निगू मध्यय्- सण्ठान प्रज्ञप्तिया आधारभूत सारभूत जुया च्वंगु अत्तयात् सत्य निगू फारेयाना केना वय् धुंगु सत्यकथालय् परमार्थं दृष्टि अत्त धयागु मदु धका स्पष्ट याय् धुकूगु दु । अनिच्च परिञ्जायात् पूर्णरूपं खंके फय्वं सन्तति प्रज्ञप्तिया आधारभूत जुयाच्वंगु जीवयात् मदय्का व्छय् फइ ।

थ्व खँय् सन्तति धयागु छगू हे किसिमयागु स्वभाव धर्मया क्रम न्ह्याना च्वंगुयात् धाःगु खः । स्वभाव धर्म भिन्न भिन्न रूपं हिला वनाच्वंगुयात् नाना सन्तति धाइ ।

- (१) सन्तति निगू दुः- (१) रूप सन्तति
(२) नाम सन्तति

रूप सन्तति नं प्यंगू दुः-

- (१) कर्मजरूप सन्तति
(२) चित्तजरूप सन्तति
(३) ऋतुजरूप सन्तति
(४) आहारजरूप सन्तति

थुपि प्यंगू मध्यय् कर्मजरूप सन्तति धयागु कर्म भिन्न भिन्न रूपं हिला वनेवं हिला वनी । चित्तजरूप, आहारजरूप, ऋतुजरूप सन्तति नं चित्त भिन्न भिन्न आहार भिन्न भिन्न ऋतु भिन्न

भिन्न रूपं हिला वन धाःसा ह्यति ह्यति हिला वनी । थुपि
 प्यंगू मध्यय् कर्मजरूप सन्तति हिलावनीगु पाना वनीगु सी मदु ।
 चित्तजरूप सन्तति हिलावनीगु पाना वनीगु बांलाक हे सी दु ।
 छगू हे आशनय् शरीरया भिन्न भिन्न अङ्ग सञ्चालन जुया च्वनी ।
 सन्तति भिन्न भिन्न रूपं हिला वनीगु यात धाःगु खः । क्रिया-
 कलाप विभिन्न तालं जुया च्वनी । रूप समूह पाना वनीगु
 हिला वनीगु यात धाःगु खः । छगू छगू रूप समूहे
 नं उत्पत्ति, स्थिति व भंग धका स्वंगू स्वंगू प्रकारं दया च्वन ।
 उत्पत्ति जुइगु जाति खः । स्थिति जुया च्वनीगु जरा खः ।
 अन्तजुया फुना वनीगु मरण खः ।

वनेगु इरियापथे छपला छपला छीवले आदि, मध्य, अन्त
 स्वंगू दया च्वन । पलाःयागु उत्पत्ति, पलाः यागु स्थिति, पलाः
 यागु मरण थथे स्वंगू स्वंगू अबस्था दु । छपला धायेगु बखते ह्य
 छम्हं वन । ह्य छम्हं मेगु न्हूगु हे रूपं उत्पत्ति जुइ । ह्य छम्हं
 स्थिर रूपं च्वना च्वनी । ह्य छम्हं दुगु धातुया मरण जुइ । पलाः
 सच्छि पलाः छयूसा ह्य छम्हं सच्छिको अन्त जुइ । दोछि पलाः
 छयूसा ह्य छम्हं दोछिको अन्त जुइ । पलाः छपला छपलाखे नं
 पलाः ल्ह्वनेगु रूप समूह छगू, पलाः दिकेगु रूप समूह छगू धका
 निगू भेद याय् माःगु दु । हानं पलाः ल्ह्वनेगुली नं ल्ह्वनेगु रूप
 समूहया उत्पत्ति क्रिया, स्थिति क्रिया, भंग क्रिया, धका स्वंगू दु ।
 पला दिकेगु रूप समूहेनं अथे हे उत्पत्ति स्थिति भंग धका स्वंगू
 स्वंगू रूपं दु । वथे तुं दना च्वनेगु, फेतुना च्वनेगु, गोतुला
 च्वनेगुलीनं अलग अलग आदि, मध्य, अन्त स्वंगू स्वंगू दया

च्वन । दुःख वेदना सहित दना च्वनेगुया स्थिति काल । दुःख वेदना सहित फेतुना च्वनेगुया स्थिति काल, दुःख वेदना सहित गोतुला च्वनेगुया स्थिति काल धका बाँलाक स्पष्ट सी दु । समस्त वेदनाया स्थिति काल सन्तति जरा खः । ह्लाः तुति आदि कयेकुंकेगु तप्यंकेगु इत्यादि नं व थें तुं खः । विशेष लुमंके बहःगु खँ- त्यानुगु रूप, स्याःगु रूप, न्याःगु रूप, चासुगु रूप इत्यादि ब्याक्क ऋतुजरूपया विकार खः ।

सासः पिहाँ वंगुली विचार यायेगुली नं सासः पिहाँ वंगु उत्पत्ति जुल, सासः पिहाँ वंगुया स्थिति जुल, सासः पिहाँ वंगुया अन्त जुल धइगु स्पष्ट सी दु । ताःहाक जुया स्थिर जुया च्वंगु प्रक्रिया यात त्यानुगु धयागु सन्तति जरा धाइ । ताहाक जुया त्यानु-इगु, स्थीर जुया त्यानुइगु धका नं धाः । व त्यानुया वइगु कारण उष्ण रूपया उत्पत्ति जुया वइगुलि खः । उगु रूप उत्पत्ति जुया वइगुया कारणं सहयाय् मजीक दुःखवेदना उत्पन्न जुइ । व दुःख वेदनायात लक्षयाना त्यानुया वइगु धका सीका च्वनी । व त्यानुया वइगुली दुःख वेदना छगूयात जक सीका च्वनी । सन्तति जरायात सी मखु । त्यानुइगु धयागु प्रारम्भय् शक्ति बल्लाना स्वस्थ जुया प्रशन्न जुया च्वंगु उगु उगु रूप समूह शिथिल जुया वनीगु हीन जुया वनीगु धयागु सन्तति जरायागु मुख्यगु नां खः । उगु उगु रूपसमूहया छिपेजुया वनीगु, पुलां जुया वनीगु, वीर्ण जुया वनीगु धक्कागु सन्तति जराया नां खः । उगु उगु रूप समूह सिना वनीगु नष्ट जुया वनीगु धाक्क सन्तति मरण खः उगु उगु रूप समूहया मरण जुइगु यात धाःगु खः । सासः दुकायेगु नं थुगु हे प्रकारं जुल ।

हिलीगु रूप समूह, प्रसन्न जुइगु रूप समूह, खुशी जुइगु रूप समूह, स्वैगु रूप समूह, नुगः मर्द्धिकिगु रूप समूह इत्यादी नं लोभ पाखें दइगु रूप समूह, द्वेष पाखें दइगु रूप समूह, श्रद्धा पाखें दइगु रूप समूह इत्यादी नं न्हिलेगुपाखेंदइगु रूपया मरण प्रसन्नजुइगु पाखें दइगुरूपया मरण आदि पृथक पृथक दया च्वन। वचीकर्म नं वचन छगूछगूया अन्त जुइगु सीदु। वचन रूप समूह मरण हे खः।

व ऋतुज रूपय् तान्वइगु बखते पंखां गालीबले छको छको पंखा संकु पत्तिकं अङ्ग प्रत्यङ्गय् रूप पुचः पुचः उत्पन्न जुया नष्ट जुया वनीगु जुल। मोल्हुइबले लखं छको छको लुइगु पत्तिकं शरीरय् सीत रूप पुचः पुचः उत्पन्न जुया विनाश जुया वनीगु जुल। त्यानुइगु, स्याइगु इत्यादि नं ऋतुज रूप पुचःया विकार हे जक आपाः जू। आहारज रूपय् नं क्वाःगु आहार घुर्कं व्छेगुलि स्वाउँगु आहार घुर्कं व्छेगुलि शरीरे अने अनेगु प्रकारं प्रतिक्रिया जुया वइगु आहारय् दया च्वंगु ऋतुयागु शक्ति खः। मनिगु आहार नयेगु, वासः व पथ्य सेवन यायेगुलि रोग उत्पन्न जुया वइगु, वृद्धि जुया वइगु, लाया वनीगुली नं वथेंतुं ऋतुया शक्तिया कारणं हे जुइगु खः।

चव्य केना वये धुंगु चित्तजरूपया दुने नं ऋतुयागु शक्ति आपालं हे दुध्याना च्वंगु दु। आहार धातुया कारणंयाना रोग उत्पन्न जुइगु, रोगलाया वनीगुधइगुली शरीरय् दुगु ऋतु रूपी धातु वृद्धि जूगुलि खः। केवल आहार धातुयागु शक्तियाना दाः ला क्वातुया वइगु खः। दाः ला क्वातुया वइगु धयागु नयागु

आहार प्वाथय् ध्यनेवं हे शरीर छगुलियात त्यवः बी फु । सम्पूर्ण शरीरय् दुगु दाः, ला ताकत बृद्धि याइ । पुष्ट याना बिइ।थुगु कारणयाना आहरा सकल सत्वप्राणी पिनिगु निति अत्यन्त महत्वपूर्णगु जुया च्वन । थ्व आहार महत्वपूर्णगु विषय यात संसारय् जीवन हनेगु धका धाइ । जीवन हनेगु संसारय् गुलि आवश्यक जू धका विचाःयाना स्वत धाःसा थ्व आहारं याइगु ज्या मामुलि मखु धका खना वइ । ला हि वृद्धि याये-गुया सिकं थ्व आहारं त्यव बीगु फन हे महत्वपूर्णगु कारण जुया च्वन । प्वाथय् दुने त्यव बीगु आहार मगाना वन धाःसा सम्पूर्ण शरीरय् दया च्वंगु ला हि दबको घइथे घटे जुया वनी । अत्यन्त सुक्ष्मगु चक्षु,श्रोत इत्यादि कर्मज रूपया आयु जीवित रूप जुया च्वन । जीवित रूपयागु आधार आहार खः । आहार त्यवः मन्त धाःसा जीवित रूप सहित सम्पूर्ण शरीर ध्ये ध्ये चुला याता प्याता वनी ।

खुन्हु न्हेन्हु तक्कं आहार त्यव मव्युसे वांछ्यातल धाःसा जीवित रूप नापं कर्मज रूप पुचः ब्याक्कं मदया नष्ट जुया वनी । थ्व कर्मज रूप मदया नष्ट जुया वनीगुयात हे सत्व प्राणीपि मृत्यु जुइगु धका धाइ । थ्व आहार धातु कारणं दया वया च्वंगु गुगु आहारज रूपसन्तति भिन्न भिन्न दयाच्वंगु खः । व भिन्न भिन्न सन्तति उत्पत्ति जुइगु,सिथिल जुइगु,विनाश जुइगु धयागु सन्तति जाति, सन्तति जरा, सन्तति मरण कृत्य न्ह्यथने व्वये माःगु आवश्यक मदु, दृष्टान्त रूपं खना च्वंगु दु । थ्व रूप धर्मय सन्तति जरा, सन्तति मरणयात क्यंगु ख ।

नाम धर्मयागु सन्तति आपालं दु । थः थःगु चित्तयात थः थम्हं सियाच्चंगु दु । मोह सन्तति अने अनेगु दु । लोभ सन्तति अने अनेगु दु । द्वेष सन्तति अने अनेगु दु । श्रद्धा सन्तति अने अनेगु दु । मैत्री सन्तति नं अने अनेगु दु । छगू हे आसनय् थः थःगु चित्तय् अनेक प्रकारं वया च्वनिगु कल्पना न्ह्याह्यसिनं नं सिया च्वंगु दु । चित्तय् वइगु छगू कल्पनाया उत्पत्ति, कल्पनाया सिथिलपन, कल्पनाया विनाश भिन्न भिन्न दया च्वंगु दु । जिके लोभ उत्पन्न जुया च्वन धका स्यू । जिके व लोभ मदया शान्त जुया वन धका नं स्यू । अथे धका व लोभ मदया फुना वन धका धाइ मखु । जिके द्वेष उत्पन्न जुयाच्वन धका स्यू । जिके व द्वेष शान्त जुया वन धका नं स्यू । अथे धका व द्वेष मदया फुना वन धका धाइ मखु । अथे मधाःसां लोभ द्वेष मदया शान्त जुया वन धइगु लोभया मरण द्वेषया मरण खः । सन्तति मरण खः ।

सन्तति मरण जुगुलि लोभ उत्पन्न जुइगु कारण दया वयेव तुरन्त हे लोभ उत्पन्न जुया वयेफु । द्वेष उत्पन्न जुया वइगु कारण दयावयेव तुरुन्त द्वेष उत्पन्न जुया वयेफु । थ्व खः नाम धर्मया सन्तति जरा, सन्तति मरण यात केना तःगु ।

ञ्जात्त परिञ्जा तीरण परिञ्जाया निर्मित माःगु खः । तीरण परिञ्जा पहान परिञ्जाया निर्मित माःगु खः । पहान परिञ्जा हे प्रधानगु जुया च्वन ।

पहानपरिञ्जा क्वचाल
परिञ्जा स्वगू संक्षिप्तं क्वचाल

तीरणा परिञ्जाया विस्तार लक्षण स्वंगू

- (१) अनित्य लक्षण ।
- (२) दुःख लक्षण ।
- (३) अनात्म लक्षण ।

(१) अनित्य लक्षण धयागु - विपरिणाम अन्यथा भाव
यात धाःगु खः ।

विपरिणाम धयागु न्हापायार्थे मजुसे विपरित जुया वनीगु-
यात धाःगु खः ।

अन्यथा भाव धयागु च्वः प्वः मिलेमजूगु आकार प्रकार
पाना वनीगुयात धाःगु खः ।

ध्व विपरिणाम, अन्यथा भावयात खंका काय्फत धाःसा
थुगु विषय दयाच्चंगु रूपधर्म नामधर्मयात धात्थे अनित्यगु
खः धयागु सीका निश्चय याना काये फइ । उकिया
निर्मित्त उगु विषययात अनित्य लक्षण धका धाइ । बहनी
च्याका तःगु मिज्वालायात स्वया च्चनेगु बखत्ते व मि
ज्वालाय् -

आचय रूप
उपचय रूप

(८१)

सन्तति रूप
जरता रूप,
अनित्यता रूप

धका लक्षण रूप न्यागूयात खंकाकाय् फइगु जुया च्वन ।
मियागु ज्वालाय् न्हु- न्हूगु ज्वाला उत्पन्न जुया च्वंगु खना
वइ । उगु क्रिया आचय रूप जुल ; मि रूप मखु । उत्पन्न जुइ
धुनेबं वृद्धि जूगु खना वइ । उगु क्रियायात उपचयरूप धाइ ।
मि रूप मखु । घटे जुगुनं मखु, बढे जुगुनं मखु, स्थिर
जुया च्वं च्वनीगु नं खना वइ । व क्रियायात सन्ततिरूप
धाइ । मि रूप मखु । मि ज्वाला घटे जुया वंगु क्रियानं खना
वइ । उगु घटे जुया वंगु क्रियायात जरतारूप धाइ । मि
रूप मखु । मदया वनीगु नं खना वइ । थुगु क्रियायात
अनिच्चतारूप धाइ । मि रूप मखु । पुइगु क्रिया छगू हे जक
धातुं मि रूप खः । व लक्षण रूप न्यागूयागु कारणयान्
वाला वाला सना च्वनी ; च्वना च्वंगु थासं मेथाय् सरे जुइगुलि
सनीगु नं दु । व फुकं वायुया ज्या खः ।

व लक्षण न्यागू मिया अन्यथाभाव धइगु अनित्य
लक्षण खः । व लक्षण न्यागू यात खंका मि अनित्य खः धका
खंका काये फु । समस्त सना च्वंगु पदार्थ थुगु हे रूप खः धका
सीके माःगु जुल ।

स्वाभाविक मिखां खंका काये मफुगु दिव्य चक्षु दुबेनं
सोसा जक खंके फइगु परमाणु धूप्रमाणगु रूपसण्ठान्य
नं उलिउलि सनाच्वंगु वालावाला सनाच्वंगु खनी । वालावाला

सना च्वंगुलि याना की प्राणी धका समेतं समके जुइगु जुया च्वन । तर थ्व की प्राणी मखु । ऋतु धयागु तेजो धातुया शक्ति ऋतुज रूप धर्म उत्पन्न जुया वृद्धि जुया च्वंगु सम्म खः । आचयरूपयात उद्भव धका धाइ । (गुलि पदार्थ की प्राणीपि नं दयफु) न्ह्याना च्वंगु खुसिया लखय्, धः यागु लखय् ग्वारा ग्वारां दया च्वंगु लखय् समेतं उलि उलि सना च्वंगु घालावाला सना च्वंगु सम्के जुइ । थ्व ऋतुजरूप धर्म उत्पत्ति जुया च्वंगु ख । स्वभाविक मिखां स्वयेवले स्थिर जुया च्वंगु लखेनं दुविनं स्वयवले उद्भव जुया उलि उलि सना च्वंगु वालावाला सना च्वंगु खनावइ । व व्याक्क ऋतुजरूप उद्भव जुया च्वंगु खः ।

उद्भव जुइगु धयागु न्हु न्हुगु छगूया ल्यू ल्यू छगू छगू उत्पन्न जुइगु धयागु आचय रूपयागु हे आकार प्रकार खः । व न्हु न्हुगु छगूया ल्यू ल्यू छगू छगू उत्पन्न जुइगु क्रिया खने दुगुलि पुलां पुलांगु छगूया ल्यू छगू लोप जुया वनीगु, विनाश जुया वनीगु धयागु अनिच्चतरूप नं स्पष्ट जुया च्वंगु दु । न्हुगु रूप उत्पन्न जुइगु व पुलांगु रूप तना वनीगु छ भतिचा समान जुया च्वंगु नं दु । थ्व फुकं सन्ततिरूपया ज्या खः । न्हुगु रूप उत्पन्न जुइगु छगूया ल्यू छगू वृद्धि जुया च्वंगु नं दु । व अथे जुइगु उपचय रूपयागु ज्या खः । न्हुगु रूप उत्पन्न जुइगु छगूया ल्यू छगू घटे जुया वना च्वंगु नं दु । अथे जुइगु जरतारूपयागु ज्या खः । सिमाया हा, सिमा, सिमा कचा, सिमाया हः, सिमा त्या, चुलि, बुं फल थुपिं फुकेसं अलग्ग अलग्ग लक्षण न्यागू न्यागू दुगू कारणयात लक्षण रूप प्रकरणे केना वये धुन । व लक्षण न्यागू न्यागु दया च्वंगुलि सिमायागु हा, सिमा इत्यादि यात दिव्य

चक्षुं स्वत धाःसा अत्यन्त सूक्ष्मपि सत्व प्राणीपि जायक वाल
 वाल सना च्वंथे सम्फे जुया च्वनी । थथे सम्फे जुया च्वंगु फुकं
 ऋतुजरूपया उद्भव जुया वृद्धि जुया च्वंगु खः ।

पुद्गल सत्व प्राणीपिनिगु रूप स्कन्धय् नं से, न्यागु लक्षण दु ।
 चिमिसे लहाः तुतियागु लुसी, गीजाय् सालुगु छेंगुती, ख्वातुगु
 छेंगु ती, लाय्, प्याथः लाय्, नलु लाय्, तःपुगु हिनुइ, चिपुगु हिनुइ,
 तकुगु क्वेय्, चिकुगु क्वेय् स्ये, जलस्ये, नुगःस्ये, पिली स्वे,
 तःपुगु आतापुती, चीपुगु आतापुती, न्हूगु मल च्वनीगु प्वा,
 पुलांगु मल च्वनीगु प्वा, न्ह्यप्वीनं प्रत्येके लक्षण न्यागु न्यागु
 दया च्वंगु दु । व लक्षण न्यागु न्यागु दया च्वंगुलियाना सँ,
 चिमिसँ इत्यादियात दिव्यचक्षुं स्वय्वले अत्यन्त सूक्ष्म जुया
 च्वंपि कीचात जायेक वालावालां सना च्वंच्वंगु थें खना
 च्वनी । थुगु प्रकारं खना च्वंगु कर्मजरूप, चित्तजरूप,
 आहारजरूप नापंयाना ऋतुजरूपत उद्भव जुया वृद्धिजुया
 च्वंगु हे खः । (सनिपि कीत नं दयफु) थुगु प्रकारं लक्षण
 न्यागुयात प्रज्ञाया मिखां खंका काय् सल धाःसा सम्पूर्ण शरीरय्
 दयाच्वंगु रूपधर्मयागु अनित्य लक्षण बांलाक खना सियावइ ।
 ध्व रूपधर्म पुचः यागु अनित्य लक्षणयात क्यंगु खँ जुल ।

चित्त चेतसिक धयागु नामधर्मय् नं विपरिणाम अन्यथा-
 भाव धयागु अनित्य लक्षण प्रकट रूपं खने दया च्वंगु दु । लोकय्
 रूपधातु नामधातुया उत्पत्ति विनाश जूगु भिन्नभिन्नयात कया
 जुयाच्वंगु अनेक व्यवहारिक खँयात सीका च्वंगुली, मिखां
 खनीगुली खं मखं धयागु वचन निगू दु । उकी मध्ये खन

धयागु चक्षु विज्ञान धातुया नां खः । चक्षु वस्तु रूप, रुपारम्भण, आलोक, मनसिकार थुपि हेतु धर्मं प्यंगू छपुचःमुना चक्षु विज्ञान धातु उत्पन्न जुइगुयात खन धका धाइ । मखं धयागु चक्षु विज्ञान धातु निरोध जुया च्वंगु यात धाःगु खः । चान्हे ख्युंसे च्वंथाय् आलोक मदइवले मिखाय् चक्षु विज्ञान धातु दइमख्, लुप्त जुया च्वनी । मतयाजः दतधायेव चक्षुविज्ञान धातु दया वइ । मतया जः मदया वनेवं चक्षुविज्ञान लुप्त जुया वनी । थुकी मतया ज्वालाय् न्यागू भेद दु थें तुं मतयागु प्रकाश उत्पन्न जुइव खनीगु क्रिया उत्पन्न जुयावइ । मतयागु प्रकाश बढे जुइव खनीगु नं अथे हे बढेजुइ । मतयागु प्रकाश स्थिर जुया च्वंसा खनीगु नं स्थिर जुया च्वनी । मतयागु प्रकाश घटे जुया वन धाःसा खनीगु नं घटे जुयावनी । मतयागु प्रकाश तना मदया वन धाःसा खनीगु नं तना मदया वनी । न्हिनेय् नं खं मखं धइगु निगू खँ दु । किना च्वंगु पना च्वंगु मन्त धाःसा खनी । किना च्वंगु पनाच्वंगु दया च्वन धाःसा खनीमख् मिस्सा फुतियाय्गुली मिस्सा फुसि चाय्के बलय् खनी । मिस्साफुसि तीव खनीमख् । ध्व आलोक धयागु कारणं चक्षु विज्ञान यागु विपरिणाम अन्यथाभाव उत्पन्न जुइगुया निर्देशन जुल ।

प्रतिसन्धि लिपा न्ह्यागु समय् जूसांनं चक्षु वस्तु रूप विनाश जुयावन धाःसा चक्षु विज्ञान नं विनाश जुया वनी । गुगु रुपयात खनीगु खः व रुप लोप जुल धाःसा व खनीगु नं तनावनी । न्होवया च्वनीबले मनसिकार मदया लुप्त जुया मदया वंगुलि चक्षुविज्ञान नं मदया तनावनी खनीगु धाय्क्ले चक्षुद्वार वीथिचित्त फुकेसनं उत्पन्न जूगुयात कायवाः ।

खनेमदु धाय्वले व वीषिचित्त फुकेसनं लोपजुया मदया वंगु
 यात काय्माः । न्हाय्पनं ताये दइगुली नं ताये दु ताये मदु
 धयागु निगू खँ दु । न्हासं नंतुनेगुली नं नँ ता मताः धयागु
 निगू खँ दु । म्येँ स्वाद काइगुली नं रसया स्वाद ता मता निगू खँ
 दु । पालि तःनिसेँ दुने पिने सम्पूर्ण शरीर्य् उगु उगु थास्य्
 काय् स्पर्श जूगु- सीगुली नंथील धका स्यूगु, मस्यूगु स्यात
 स्यागु तन, त्यानु, त्यानु तन, तानो, तानोगु तन इत्यादि प्रकारं
 निगू खँ दयाच्चन । चक्षु विज्ञानथेँ तु हेतु धर्म प्यंगू प्यंगू न्ह्यथना
 विपरिणाम, अन्यथाभाव जुगु यात छुटे याना सिकी ।

मनो विज्ञाने आपालं किसिमयागु कल्पना चिन्तनादुगुजुया
 छगू छगू कल्पनायागु उत्पत्ति विनाश धयागु विपरिणाम
 अन्यथाभाव जुइगु आपालं खने दु ।

चेतसिक मध्ये नं वेदना चेतसिक, सुख वेदना, दुक्ख वेदना,
 सोमनस्स वेदना, दोमनस्स वेदना, उपेक्खा वेदना, विपरित्त
 जुया वनीमु स्पष्ट जू ।

भिगु संज्ञा, मभिगु संज्ञा, भिगु चेतना, मभिगु चेतनाया
 विपरित्त जुयावनीगु भिगु विर्तक, मभिगु विर्तक, भिगु बिचार,
 मभिगु बिचार विपरित्त जुइगु नं स्पष्ट जू ।

छगू हे आसन्य लोभ उत्पन्न जुइगु, अलोभ उत्पन्न जुइगु,
 द्वेष अद्वेष उत्पन्न जुइगु विभिन्न तालं विपरित्त जुइगु बाँलाक
 खने दु । ध्व नामधर्मया अनित्य लक्षणयात क्यंगू खँ जुल ।

(अनित्य लक्षण क्वचाल)

(२) दुःख लक्षण धयागु च्वय् केना वयेधुंगु अनित्य लक्षण यात खना संसारे प्रज्ञावानपि त्राश चायेमाःगु जुया निति संक्षेप रुपं दुःख लक्षण धका धाइ। विपरिणाम व अन्यथाभावया ज्या खः । उगु विपरिणाम व अन्यथा भाव आपालं खना प्रज्ञावान बुद्धिवानपि मनूतसें भयत्राश कायमागु छाया धाःसा संसारय् जरा भय, मरण भय दकले सकले तःधंगु भय जुया च्वन । विपरिणाम धयागु नं क्षणिक जरा भय, क्षणिक मरण भय खः । मृत्युया लं चाय्केगु हे खः । द्विनिपातया लं चाय्केगु खः । सेवा सुश्रुषा निरन्तर जुया च्वंगु कारणयाना जक भव बदले मजुसे (मृत्यु मजुसे) च्वंच्वंगु खः । वथेंतुं संसारय् थः थःगु शरीरय् उगु निरर्थकगु निष्प्रयोजनगु उत्पन्न जुया वइगु खना नं ग्नाय् मालाच्वन । अन्यथाभावय् आचय, उपचय, सन्तति धइगुलि काय शरीरेउगु उगु अनर्थं जूगु उत्पन्न जुइगु जुया भय त्रास चाईगु जुया च्वन । अन्यथा भावे आचय, उपचय, सन्तति, काय शरीरे उगु उगु निरर्थकगु उत्पन्न याना वीय ।

रुप सन्तानय् अने अनेगु रोग, अने अनेगु कै थुमिसं अनर्थं लं चाय्केका बीयः । चित्त सन्तानय् अने अनेगु क्लेश अने अनेगु विपल्लास थुमिसं अनर्थया लं चायका बीयः ।

रुप धाक्वय् अनित्य लक्षण निगू दया च्वन । काम नाम रुप नाम, अरुप नाम, फुकेसनं अनित्य लक्षण निगू दया च्वन । उकिया निति मनुष्य भव, मनुष्य स्कन्ध, देव भव, देव स्कन्ध, ब्रह्मा भव, ब्रह्मा स्कन्ध दुःख दुःख, हे जक खः ।

व अनित्य लक्षण निगू नाप न्हाबले संयुक्त जुया च्वंगुलि दुःख लक्षण स्वंगू पालंपा नं दया च्वन ।

- (१) दुःख दुःखता
 (२) सङ्घार दुःखता
 (३) विपरिणाम दुःखता

(१) दुःख दुःखता धयागु काय सन्ताने जुया वोगु कायिक दुःख वेदना, चित्त सन्तानय् जुया वोगु चेतसिक दुःख वेदनायात धाःगु खः ।

(२) सङ्घार दुःखता धयागु जन्म जन्म पत्तिकं निरन्तर धन्दा कया हेरविचारयाना विचायाना तयेफःसा हे जक रहे जुया च्वनीगु रूप धर्म नाम धर्मया संस्कार स्वभावयात धाःगु खः ।

ब्रम्हा भव, ब्रम्हा स्कन्ध महान संस्कार दुःख जुया च्वन । पञ्चकामयात त्याग याना तपो वन वना प्राणयात तकं पर्वाह मतसे अति दुःख कष्ट सिया आचरणयाना यंके फुपि सच्छिम्हे छहा जक हे नं दयेके थाकु । अति उत्तमगु धका स्पू-सानं आचरण याये मफु । तः धंगु दुःख कष्ट धका सम्फेजुया च्वनी । विपरिणाम दुःख भयनं महान जुया च्वन । ध्यान, अभिज्ञा धयागु प्राप्त जुइ धुंका, रक्षायाना तबेगु अत्यन्त तःधंगु दुःख कष्ट खः । निखित्त कारणं याना नं क्षणभरं हे विनाश जुया बनेफु ।

(३) विपरिणाम दुःखता धयागु प्रतिसन्धि च्वने धुंका लिपा थुगु समय, थुगु दिनय्, थुगु क्षणय् धयागु मद्दु विनाश जुइगु समय ध्यनेव विनाश जुइ । सी त्यंगु समय ध्यनेव सिना वनीगुयात धाःगु खः । समस्त मनुष्य भव, मनुष्य,

स्कन्ध, देव भव, देव स्कन्ध, ब्रम्हा भव, ब्रम्हा स्कन्ध थुपि दुःख लक्षण स्वंगू नापं योग्यतानुरूपं संयुक्त जुया च्वंगुलि दुःख हे जक खः धयागु सत्यजुया च्वन। विस्तार रुपं जाति दुःख, जरा दुःख, मरण दुःख, शोक दुःख, परिदेव (विलापयायगु) दुःख, कायिक दुःख, चेतसिक दुःख, उपायास दुःख, अप्रिय सम्प्रयोगदुःख, प्रिय विप्रयोगदुःख, इच्छा विघात दुःख धका दुःख लक्षण (११) फिछगू दया च्वन ।

उपि फिछगू मध्ये जाति धयागु उत्पन्न जुइगु वृद्धि जुइगु-यात धाःगु खः ।

ब जाति स्वंगू दु :-

- (१) क्लेश जाति
- (२) कर्म जाति
- (३) विपाक जाति

थुपि स्वंगू मध्ये

(१) क्लेश जाति धयागु लोभ, द्वेष, मोह, दृष्टि, मान इत्यादि क्लेश धर्म उत्पन्न जुइगु, वृद्धि जुइगुयात धाःगु खः ।

(२) कर्म जाति धयागु दुश्चरित्र कर्म उत्पन्न जुइगु वृद्धि जुइगुयात धाःगु खः ।

(३) विपाक जाति धयागु कायस्कन्धय् किसिभ किसिम यागु रोग व्याधि जुया वइगु दुःख वेदना उत्पन्न जुइगु वृद्धि जुइगु हीन नीचगु भवस्कन्ध उत्पन्न जुइगुयात विपाकजाति धका धाःगु खः ।

उपि स्वंगू मध्ये क्लेश जाति मध्ये लोभ धयागु क्लेश अत्यन्त भयंकर । थ्व उत्पन्न जुइगु अवसर दत्त धाय्वं बारुदयामु द्वे मि कुतुं बं थें रोकेयानां याये मजीक उत्पन्न जुया बय् फु ।

बढेजुइ लात धायेव नं रोकेयानां याय् मजीक बढेजुया वय्य : । उकिया निति लोभयागु जाति पाखें आर्य प्रज्ञावानपि अत्यन्त भयभीत जुया च्वनीगु जुया दुःख धका धाःगु खः । द्वेष क्लेश, मोह क्लेश इत्यादि किन्यासः क्लेशया जाति नं थुगुहे प्रकारं खः ।

अत्यन्त घोर विषधारी सर्प तयेगु वासस्थान जुयाच्वंगु वाल्मिक (कुमिचिया चाड्ड)या सत्तिक वनेत ग्याना च्वनीथें मनुष्य भव, मनुष्य स्कन्ध, देव भव, देव स्कन्ध, ब्रह्मा भव, ब्रम्हास्कन्ध नं उगु क्लेश जाति उत्पन्न जुइगु, स्थिरजुया च्वनीगु स्थान जुया च्वंगुलि जिगु काय, जिगु स्कन्ध धका आर्य प्रज्ञा-वानपि न्ह्यचिले मछाला ग्याना त्राश चाइगुलि याना धात्थेंहे दुःख जाति जुया च्वन ।

कर्म जाति धयागुलि पाणातिपात इत्यादि काय दुश्चरित्र, वची दुश्चरित्र मनोदुश्चरित्र मभिगु मिथ्या कर्म क्लेश कर्मयात जक बढेयाना च्वनीगु जुया च्वन । उकि क्लेश जाति उत्पीडित जूलिसे समस्त दुश्चरित्र उत्पत्ति जुइगु धयागु कर्म जाति नं उत्पीडितजुया वइगु जूगुलि व कर्मजाति पाखें आर्य प्रज्ञावानपि अत्यन्तभय भीत चाय् माःगु दुःख खः । खुँ -डाकुत च्वनीगु गांयान्ह्योने वनेत, लिकक वनेत ग्यानापुस्य च्वं थें तुं मनुष्य भव, मनुष्य काय इत्यादि नं उगु कर्म जातिया उत्पन्न जुइगु स्थिति जुयाच्वनीगु स्थान जुया च्वन । जिगु शरीर, जिगु काय स्कन्ध धका आर्य प्रज्ञावानपि लिकक सत्तिक वनेगु साहस मयासे भय कयाच्वनीगुलियाना दुःख जाति जुया च्वन ।

विपाकजाति धयागुली क्लेश जाति, कर्म जाति उःपीडित याना च्वनीगु जुया अपाय दुर्गती पतन जुइगु धयागु विनिपात विपाकजाति नं भव संसारे न्ह्यावलेसं उत्पीडित याना च्वनीगु जुया च्वन ।

उर्क क्लेश जाति, कर्म जाति नापं उगु विपाक जातिछुटे मजुइक दयाच्वंगु मनुष्य भव, मनुष्य काय इत्यादि नं धात्थं दुःख जाति सत्य जुया च्वन। सुचरित्र धर्म, सुगति धर्म धयागु क्लेश भयया नसा आहार जुया च्वन। क्लेश अग्नि यात वृद्धियाना यंकीगु जुया च्वन । उर्क व दुश्चरित्रया जाति, सुगति भवया विपाक जाति क्लेश जाति दुनेलाना च्वंगु जुल ।

जाति दुःख क्वचाल

जरा दुःख व मरण दुःख धयागु उगु उगु भवय् प्रतिसन्धि च्वने जुं हा सिना थचने अबले धइगु मध्येक न्ह्यागुसमय जूसां, न्ह्यागु क्षणेजूसां, स्यनीगु अवस्था थचनेव स्यना वनेत, सीगु अवस्था थचनेव सिना वनेत, अपाय दुर्गती वनीगु अवस्था थचनेव अपाय दुर्गती वनेत न्ह्यावलेनं तयार जुया च्वनीगु क्षणिक जरा, क्षणिक मरणहे जुयाच्वंगुलि च्वय् कनावय् धुकूगु विरिगाम दुःख् अन्तगेत जुयाच्वने धुकल । थव जरा दुःख, मरणदुःख, भव नाप छुटे मजुसे न्ह्यावलेसं संयुक्त जुया च्वनीगुलि मनुष्यभव, देवभव व ब्रम्हाभव फुकं दुःख जाति सत्य जुया च्वन।

जरा दुःख, मरण दुःख क्वचाल

शोक दुःख, परिनेव दुःख, कायिक दुःख, चेतसिक दुःख, उपा-

यास दुःख धयागु मनुष्य भव, मनुष्य स्कन्ध व देव भव देवस्कन्ध
उत्पन्न जूजू धाय् अवस्था ध्यनेवं उत्पन्नजुइत, छ्वाखेरं
घेरा लगेयाना तःगु जुल । नरक भूमि, प्रेत भूमि धयागु जक
शोक भूमि जुया च्वन । परिदेव भूमि, दुःख भूमि, दौर्मनस्य
भूमि, धयागु जक उपायास भूमि जक जुया च्वन ।

शोकादि दुःख न्यागू क्वचाल ।

मयोपिनाप ह्वना च्वनेमाला च्वंपि सत्व प्राणी वस्तु आरम्मण
नाप सोया न्ह्यथना च्वने मालीगुयात अप्रिय सम्प्रयोग
दुःख धका धाइ । सदानं नापं च्वनेयः, सोया च्वनेयः, बाया
च्वने मयोसां उपि पुद्गल सत्व प्राणी वस्तु आरम्मणत नाप मृत्यु
जुया बाया च्वने मालीगु, म्वाना च्वनावले नं वायाच्वने माःगु-
यात प्रिय विप्रयोग दुःख धका धाइ । तस्सकं प्राप्त यायेत इच्छा
जूगु कोशिश यासां प्राप्त मजुसे छ्खेलाना स्यना विनाश जुया
बनीगुयात इच्छा विघात दुःख धका धाइ । थुपि दुःखतनं लोक्य
आपालं खनेदया च्वंगु जुल । उकिं मनुष्य भव, मनुष्य स्कन्ध; देव
भव, देवस्कन्ध व ब्रम्हा भव, ब्रम्हा स्कन्ध व्याक्कं धात्थे दुःख हे
जक जुया च्वन । थुपि दुःख लक्षण किछ्शू मध्यय् जाति, जरा,
मरण धइगु स्वंगु दुःख दकले मुख्यगु जुया च्वन ।

दुःख लक्षण क्वचाल

अनात्म लक्षण

अनात्म लक्षण धयागु रूप धर्म नाम धर्मयात अनात्म धका
सीके माःगु खँयात धाःगु खः ।

न्हापालाक अनात्मा घयागुखे आत्मा धइगु शब्दया अर्थ थुइके
 माःगु आवश्यक जुया च्वन । आत्माय् विश्वास याइपिसं
 आत्मा घयागु सत्व प्राणीया सारभूत तत्व धका ध्वीका च्वन ।
 सारभूत तत्व घयागु सत्य कथालय्केना वये धुंगु अनुसारं चाघः
 घयागु खे चा घयागु घःया सारभूत जुया च्वन । घःयासारभूत
 घयागु घः घयागु सण्ठान प्रज्ञप्तिया नां खः । चा या
 नां मखु । सण्ठान प्रज्ञप्ति घयागु परमार्थ धर्मथे सारभूत धातु
 दुगु मखु । चा हे जक परमार्थ जुगुलि सारधातु दया च्वंगु
 जुल । लोकय् घः घयागु दुला धका धालधाःसा प्रज्ञप्ति परमार्थ
 छुटे याय्मसःपिसं घः घयागु दु घका धाइ । घः घयागु दु धइगु
 खःसा व घःयात छको कयं धका न्यनेमा । उगु वखते लिक्क
 दुगु चा घःयात पतिनं सुया ध्व घः मखुला धका क्यनी ।
 अथे क्यनीगु वास्तबय् घः मखुगु चाःयात घः धका सम्छे
 जुया च्वंगु जुल । सम्छे जूगु द्वंगु जुल । द्वंगु थथेखः -चाः घयागु
 परमार्थ जाति जूगुलि उकिया सार तत्व दुगु जुया च्वन ।
 घः घयागु प्रज्ञप्ति जुया निरिति सारतत्व मदु । आकाश थें
 छुं मदुगु खालिगु जुया च्वन । पृथ्वीतत्वयात घःधका सम्छे
 जुया च्वनेगु पृथ्वी तत्वयात घःया आत्मा घायगु छुं मपा ।
 सारतत्व दुगु पृथ्वीतत्वयात सार तत्व मदुगु घः या आधार
 काःगु जुल । मदुगु घः दुगु घः जुया वल । पृथ्वी तत्व घःया
 आत्मा जूवन । आत्मा खःगु जूसा पृथ्वी तत्व, हे घः घःहे
 पृथ्वीतत्व धका पृथ्वीतत्व व घः छगू हे याःगु जुल । थथे दृष्टि
 पाःगु यात दृष्टि द्वःगु धाःगु खः ।

पञ्च स्कन्ध नाम रूप धर्म पृथ्वी तत्व समान जुया च्वन ।
 पुद्गल सत्व घः समान जुया च्वन । पृथ्वी तत्वयात घः
 धायेवले पृथ्वीतत्व घःया आत्मा समके जूथें पञ्च स्कन्ध
 नाम रूप धर्मयात पुद्गल सत्व घका धायेवले नामरूप धर्म
 पुद्गल सत्व प्राणीया आत्मा जूवनीगु जुल । पुद्गल सत्वया
 सारतत्व जूवन । ध्व खः आत्मा घइगु शब्दया अर्थ दृष्टि
 द्वना च्वंगु खँ ।

अनात्मा धयागु शब्दया अर्थ

चाघःधयागु शब्दय् चा धयागु मेगुहे घः धयागु मेगु हे।चा
 परमार्थ तत्व खः । घः या आकार प्रज्ञप्ति जुया च्वन ।
 उकिया निर्मित चा धयागु घः मखु । घः धयागु चा मखु । चा
 यात घः घका घाल धाःसा गलत जुल । घःयात चा घाःसां नं
 गलत जुल । चा धयागु घःया आत्मा मखु अनात्मा जुया
 च्वन । घः नं सण्ठान प्रज्ञप्ति जक जुया आकाश प्रज्ञप्ति थें
 खालि जुयाच्वंगु दृष्टान्त खने दया च्वन ।

व थें तुं पञ्चस्कन्ध नामरूप धयागु मेगु हे । पुद्गल सत्व
 धयागु मेगु हे । पञ्चस्कन्ध नामरूप धर्म परमार्थ जाति खः ।
 पुद्गल सत्व प्राणी सण्ठान प्रज्ञप्ति, सन्तति प्रज्ञप्ति जुया
 च्वन । उकि नाम धर्म रूप धर्म पुद्गल सत्व मखु । पुद्गल
 सत्व नाम धर्म रूप धर्म मखु । नामधर्म रूप धर्मयात पुद्गल सत्व
 धायेबले गलत जुल । पुद्गल सत्वयात नाम धर्म रूप धर्म धाल
 धायेबले गलत जुल । थथे खंके फत धाःसा नाम रूप धर्म पुद्ग-

गल सत्व प्राणीपिनिगु आत्मा मखु । अनात्मा धका थुया वइ । पुद्गल सत्व प्राणीपि नं सण्ठान प्रज्ञप्ति, सन्तति प्रज्ञप्ति जक जुया फुसुलु जक खने दुगु जुया च्वन । थ्व अनात्माया अर्थ जुल ।

अनात्म लक्षण घयागु च्वय केना वय् घुंगु अनित्य लक्षण नं अनात्मा लक्षण हे खः । च्वय् केना वय् घुंगु दुःख लक्षण पुचः नं अनात्म लक्षणतुं खः ।

च्वय् केना वये घुंगु अनित्य लक्षण गथे जुया अनात्म लक्षण जुइ फुगुघाःसा पुद्गल सत्व प्रज्ञप्ति जाति जुयाच्वंगुलि जन्म भर नित्यजुया च्वंगु दु धका नं जन्म जन्म पतिकं नित्यजुया च्वंगु दु धका समये जुया च्वनी ।

नाम धर्मब् रूप धर्मय् क्षणिक जरा, क्षणिक मरण घइगु अनित्य लक्षण दया च्वन । व जरा मरण लिसे न्हिच्छि चच्छिया भित्रे हे सलंसः द्दलं द्दःको मयाक पुलांगु नाम व पुलांगु रूप लोपजुया मदया वनी । न्हू न्हूगु रूप उत्पन्न जुया वइ । थये जुइगुयात अन्यथा भाव अनित्य लक्षण धका धाइ । जन्मभर तक वहे छह्य धका कया च्वंह्य पुद्गलयाके अथे विपरिणाम कृत्य, अन्यथाभाव कृत्य वइ मखु । दइगु सःसा जन्मभर तक वहे छह्य जुयाच्वनी मखु । पुद्गल सत्व नं न्हिच्छि चच्छिया भित्रय सलंसः को द्दलं द्दःको मयाक जीर्ण जुया वने मागुखः । सीमाःगुखः । सलंसः द्दलं द्दःको मयाक न्हूगु जुइ मागु खः भव बदले जुइगु घयागु नं दया च्वने मागु सः । अथे धाःसा जूगु खने मदु ।

उकियानिम्ति नाम रूप धर्मय् उगु अनित्य लक्षणत प्रत्यक्ष खने दया च्वंबुलि नामरूप धर्म पुद्गल सत्व प्राणीपिनिगु आत्मा मखु घका बांलाक सीका काये फु । थ्व ख :असारकट्टेन अनत्ता धयागु पालि अनुसारं अनित्यलक्षण हे अनात्म लक्षण जुया च्वंगु खं ।

दुःख लक्षण

दुःख लक्षण समूह गुगु प्रकारं अनात्म लक्षण जुइ धाःसा दुःख लक्षण समूह धयागु मभिगु हीनगु विपाक जुया च्वन । पुद्गल सत्व घइपिनि थःत भिनिगु हित जुइगु असल जुइगु हे जक इच्छा जुइ । नाम रूप धर्म समूह यदि पुद्गल सत्वप्राणी पिनिगु आत्मा खःसा नाम रूप व पुद्गल सत्व छगु हे जुइमागु खः । छगूतुं जूगु खःसा इच्छा नं छगु हे जुइ माःगु खः । पुद्गल सत्वया इच्छा हे नामरूपया इच्छा नामरूपया इच्छा हे पुद्गलया इच्छा जुइ माःगु । अथे धाःसा मजू । पुद्गलसत्वया इच्छा मेगु हे नाम रूपया इच्छा मेगु हे । पुद्गलसत्वया इच्छा लोभ, छन्द ।

नाम रूपया इच्छा हेतुअनु सारं जुइगु ।

पुद्गल सत्वया शरीर व मन सदानं सुख जुया च्वनेमा घइगु इच्छा ।

नामरूप धाःसा सम्बन्धित कारण अनुसारं हिला बनीगु जुया च्वन ।

नामरूपया उत्पत्ति व विनाश जुइगु धयागु हेतु नाप मिले जुया जक उत्पत्ति व विनाश जुइगु जुया च्वन । हेतुभर्मं विना केवल पुद्गलयागु इच्छां जक जुइ फइ मखु । क्वाःगु माल घाःसा क्वाइगु हेतुयात मालेगु कोशिश यायमाः । ख्वाउंगु माल घाःसाः ख्वाउंगु हेतुयात मालेगु कोशिश यायेमाः । दीर्घायु जुइगु इच्छा याःगुलि जीविका यायेगु आहार सेवन यायेगु कोशिश यायमाल । केवल इच्छा याये मात्रं दीर्घायु जुइ मखु । सुगति भवयात इच्छा याःगुलि पुण्य कार्य यायगुली कोशिश याना च्वनी । केवल इच्छा याये मात्रं सुगति भवय् थ्यंक वने फइमखु । न्हापायागु जन्मय् हेतुयात माला कोशिश यागुलि थुगुजन्मय् वहे हेतु अनुसारं इच्छित थासय् उत्पन्न जू वनीगुयात हे थःगु शरीरयात थःम्हं धयाथे यायेफुधका दृष्टि द्वंका च्वन । न्हवः न्हवःया दिने आहार सेवनयायेगु हेतु यात माला कोशिश याना तःगुलि लिपा लिपायागु दिने प्यंगू इर्यापथय् बलाक धस्वाना च्वं च्वनेफुगु स्थिर जुया च्वने फुगुयातहे थःगु शरीरयात थःह्यं धयाथे यो यो थे दयेके फु धका दृष्टि धारणा द्वंका च्वंगु जुया च्वन । न्हापा न्हापा दयेका तःगुछे भवन आवास दया च्वंगुलि लिपा लिपा सुख पूर्वक च्वने दुगुयात हे थःगु शरीर थःमं धयाथे दु धका सम्फे जुया दृष्टि द्वंका च्वंगु जुया च्वन ।

संक्षिप्तं लोकय् प्राणीपिनि मयासे मगागु तःधंगु चीधंगु ज्यात गुलि दुःखपूर्ण धका क्वथीक विचायाना सोत घाःसा संस्कार दुःखया अनन्त महान अनगिन्ति अप्रमाण जुया च्वंगु

यात ज्ञान चक्षुं खंका काये फइ । व संस्कार दुःख अनन्त
 अप्रमाण जुया च्वंगु नं पञ्चस्कन्ध नाम रूप धर्म
 सत्व प्राणीपिनिगु इच्छा अनुसारं हुकुम वी मात्रं सिद्ध
 मज्जुगु जुया निरिति थः थःगु पञ्चस्कन्ध नाम रूपयात योग्यतानु-
 सारं थः थः इच्छा जू पाखे वने दयकेत सिद्धयाना कायगु हेतु-
 यात दयेकेगुली कुतःयाना च्वने माःगु जुल । थ्व मध्यमगु दुःख
 लक्षण स्वंगू मध्ये सङ्खार दुक्खता धयागु दुःख लक्षणयात खंका
 पञ्चस्कन्ध नाम रूपत पुद्गल सत्वप्राणीपिनिगु बसे मदु धयागु
 बांलाक स्पष्ट जुया च्वंगु दु । थ्व आत्मा मखु धयागुया मर्थं
 जुल ।

अनं लिपा दुक्ख दुक्खता विपरिणाम दुक्खताया निरिति व
 आत्मा मखु धयागु दृष्टान्त खने दुगु गथे धाःसा जाति दुक्ख
 जरा दुक्ख, मरण दुक्ख इत्यादि याना व आत्मा मखु धयागु
 दृष्टान्त खने दुगु जुया च्वन । थ्व दुक्ख लक्षण हे अनात्म लक्षण
 जुया च्वंगु यात कयंगु जुल ।

उगु स्वंगू लक्षणयात छुटे छुटे जुइक खंका सीका थ्वीका काये
 फुगु विपस्सना ज्ञान स्वंगूयात तीरण परिञ्जा धाइ ।

विपस्सना ज्ञान स्वंगू

- (१) अनित्य विपस्सना ज्ञान
- (२) दुक्ख विपस्सना ज्ञान
- (३) अनात्म विपस्सना ज्ञान ।

थुपि स्वंगू मध्यय् न्हापालाक आत्म दृष्टियात छेदनयाना

मदयेका व्हेत अनात्मविपस्सना ज्ञाननि बाँलाक खंका सीका काये माःगु आवश्यक जुया च्वन । अनात्म विपस्सना ज्ञान खंका कायेत अनित्य विपस्सना ज्ञान मदयेकं मगाःगु जुया च्वन । अनित्य विपस्सना ज्ञान इत धायेव अनात्म विपस्सना ज्ञान प्राप्त याना कायेत अःपुया वइ ।

दुक्खविपस्सनाज्ञान धमागु अनित्य विपस्सना ज्ञान दये-
मात्रं पूर्णं जुइ मखुनी । लोकुत्तर मागं प्यंगू श्रेणी दया च्वंगु
जुया दुक्ख विपस्सना ज्ञान पूर्णं मजूतले तृष्णा अभिमान
ल्यना च्वनीनु जुया च्वन । उकिया नितिं षीं कन्हेयागु समयय्
बौद्ध जुया च्वंपि मनूत अपाय दुःखं सम्पूर्णं रुपं मुक्त जुइगु
परमावश्यक जुया च्वन । बुद्ध शासनं पिने लात धायेव अपाय
दुःखं मुक्त जुइगु उपाय हे नं मइ । अपाय दुःखं मुक्त जुइगु धयागु
दुश्चरित्र व मिथ्या दृष्टि छुं भचा हे वाकि मदयेक हटेयाना व्हेगु
खः । दुश्चरित्र व मिथ्यादृष्टियात हटेयाना छोयेगु धयागु
नं आत्मदृष्टियात छुं भचा हे वाकि मदयेक फुका छोयेगु हे खः ।
उकि बुद्ध शासन चूलावःगु जन्मय् अनात्म विपस्सना ज्ञान
बाँलाक दयेकेगु नितिं अनित्य विपस्सना ज्ञानयात तस्सकं
महत्व बिया ध्यान भावनाय् कोशिश याना यंके माला
च्वंगु दु ।

अनित्य विपस्सना ज्ञान दयेवं अनात्म विपस्सना ज्ञान
सिद्धयाना काये फइ धइगु खंया उदाहरण पालि थये खः —
“अनिच्चसञ्चिनो मेघिय अनत्तसञ्जा सण्ठाति, अनत्तसञ्चिनो
अस्मिमानो सधुघात पापुणाति, दिट्ठेव वग्गे विग्वाण” । १ ११

—“ हे मेघिय भिक्षु ! अनित्य संज्ञा दय धुंकूह्यसित, अनात्म संज्ञा अर्थे हे साक्षात्कार जुया वइ । अनात्म संज्ञा दयेव पञ्चस्कन्ध नाम रूप धर्मयात् जिजि घका सम्भे जुया च्वनेगु मदया वनी । थुगु हे अन्मय् निर्वाण साक्षात्कार याये फइ । अनित्य लक्षण हे अनात्म लक्षण जूवने फुगु खँ विस्तार रूपं च्वय् केना वये धुंगु जुल ।

विपस्सना भावना धयागु समथ भावना थें प्रपञ्च मदुगु एकान्तगु थाय् दःसा जक परिपूर्ण जुइ धयागु मदु । तर थुकिया लागि पारमिता ज्ञान हे माः । पारमिता ज्ञान दत्त धाःसा धर्म श्रवण यायां हे विपस्सना भावना सिद्धयाना कायेफुगु जुयाच्वन । गृहस्थाश्रमयागु प्रपञ्चे च्वना नं खंकाकाये फइगु जुया च्वन । ध्याय् धाःसा विपस्सना ज्ञान दुपिन्त शरीरया दुने पिने, छेंया दुने पिने, गांया दुने पिने खंक्व अनित्य ज्ञान बढेयायेत् सहायक जूवनी ।

पारमिता ज्ञान परिपक्क मज्जनिपिनि निर्मित समथ भावना थें तुं विपस्सना भावना नं विशेष रूपं कोशिश याःसा हे जक सिद्धयाना काये फइ । कोशिश यायेगुलीनं विपरिणाम अञ्जथा भाव धइगु अनित्य लक्षणय् मिखा फुति छको याये मात्र छगू चुटकिया भित्रय् अनेक बार उत्पन्न जुइ फुगु क्षणिक अनित्य अभिधर्म खँ ह्लायेबले यात हे जक माःगु जुया च्वन । विपस्सनाया लागि थःमं खना च्वनागु सन्तति विपरिणाम, सन्तति अञ्जथा भाव हे जक प्रधान जुया च्वन ।

सन्तति विपरिणाम धयागु लोकय् दृष्टान्त खनेदया स्पष्ट

जुया प्रकट जुया च्वंगु परमार्थ जरा व परमार्थ मरण खः ।
 अञ्जथा भाव नं अथे हे खः । विपस्सना भावना यायेगुली नं
 रूप पुचले चतुमंहाभूत हे जक दयेवं गाः । चतुमंहाभूत चच्छि
 ह्लिच्छिया भित्रे हे सलंसःको नं मयाक उत्पन्न जुया फुनावना
 च्वंगुयात खंका काये फत धाःसा उकी आधारित जुया च्वंगु
 उपादारूप यागु उत्पत्ति विनाश जुया परिवर्तन जुया वंगु नं
 खंके फइगु जुल । नाम धर्मं पुचलय् चित्त हे जक मुख्य माःगु
 जुया च्वन । चित्तयागु उत्पत्ति विनाश जुया परिवर्तन जुया
 वंगु खंका कायेफत धाःसा चित्तया आधार कया च्वंगु चैतसि-
 कत नं उत्पन्न जुया विनाश जुया वनीगु खंके फइ । वेदना
 संज्ञा वा चेतना इत्यादि छगुली हे जक भावना याःसां अनित्य
 लक्षण खंका काये अःपु । रूप धर्मं पुचलय् नं वर्णं गन्ध इत्यादि
 भावना यात धाःसा अथे हे खंके फु । सारांशय् सत्व, पुद्गल,
 आत्मा, जीव, नित्य, सुख, विपल्लासयात हे मदयेका छोयेगु हे
 मुख्यमाःगु ज्या जुया च्वन । विपस्सना ज्ञान खंका कायेत मुख्य
 माःगु स्वंगू लक्षण हे खः ।

लक्षण स्वंगूयात नं लक्षण कथालय् सारांश क्यने धुंगु दु ।

तीरण परिञ्जायागु बिस्तार क्वचाल

पहान परिञ्जाया विस्तार

बुद्ध धर्मय् मुख्य जुया च्वंगु प्रहाण धर्मं न्यागू दु ।

(१) तदङ्ग पहान

(२) विक्खम्भन पहान

- (३) समुच्छेद पहान
- (४) पटिपस्सद्धि पहान
- (५) निस्सरण पहान

थुपि न्यागूयात स्पष्ट यायेया निर्ति क्लेशया स्थिति जुया च्वंगु भूमि भेद स्वंगूयात नं क्यने माःगु जुया च्वन । भूमि भेद स्वंगू थथे खः-

- (१) अनुसय भूमि
- (२) परियुट्टान भूमि
- (३) वीतिक्कम भूमि

उत्पत्ति, स्थिति, भङ्ग जुइगु चैतसिकत उत्पन्न मजूसे चित्त सन्ताने जक मद्दिदक प्यपुना च्वनीगु, सुला च्वनीगु दबे जुया च्वनीगु न्ह्योवयेका च्वनीगु क्लेशया अनुसय स्थितियात अनुसय भूमि धाइ ।

खुगू द्वार मध्ये छगू द्वारे क्लेश उत्पन्न जुइत ह्यापां आर-
म्मण चूलाइ अले मनोद्वारया दुने दुविना च्वंगु क्लेश उत्पन्न
जुया वइगु अवस्थायात परियुट्टान भूमि धका धाइ ।

क्लेश मनोद्वारय् जक च्वना मच्च्वंइ शरीर व वचन द्वारा
प्रयोग समेत याइगु अवस्थायात वीतिक्कम भूमि धका धाइ ।

आदि अन्त मद्दुगु संसारय् सत्त्व छह्वासिया चित्त मध्यय् लोभ
चित्त छगूली हे स्वंगू भूमि दु । वथें तुं द्वेष चित्तय् नं भूमि
स्वंगू दु । मोह क्लेश, दिट्ठि क्लेश, मान क्लेशय् नं अलग अलग
भूमि स्वंगू स्वंगू दया च्वन ।

बुद्ध धर्मय् शील, समाधि, प्रज्ञा धयागु शिक्षा स्वंगू मध्यय् शील धयागु ह्लापायागु शिक्षां क्लेशया वीतिक्रम भूमिधयागु तृतीय भूमियात जक हटेयाना व्छय् फइ । द्वितीय भूमि, प्रथम भूमि बाकि ल्यनागु जुया निरिति शीलं हटेयाना छोइगु क्लेशत हानं हानं उत्पन्न जुया वये यःगुलि बीतिक्कम भूमि ध्यंक हानं उत्पन्न जुया वये यःगु जुल । उकि शीलं हटेयाना व्छय्गुयात तदङ्ग पहान धका धाइ । उगु उगु शीलं उगु उगु क्लेश-या छुंछुं भाग जक हटेयाना छोये फइ धाःगु जुल ।

प्रथम ध्यान, द्वितीय ध्यान इत्यादि ध्यान समाधि धयागु समाधि शिक्षां शीलं हटेयाना छोया बाकि जुया च्वंगु निगू भूमि मध्यय् परियुट्टान भूमि धयागु द्वितीय भूमियात जक हटे याना छोये फइ । अनुसय भूमि बाकि दनिगुलीं ध्यान समापत्ति पाखें हटेयाना छोगु क्लेशत नं ध्यानया विरोधी क्लेशत लिसे अभि-मुख जुइगु बखते समाधियात समेतं स्यंका वीतिक्कम भूमि ध्यंक उत्पन्न याना बी यःगु जुया च्वन । उकियात विक्खम्भन प्रहाण धका धाइ । ध्यान समाधि (अप्पना भावना) कुशल जाति जुया शीलया सिकं प्रभावशाली जुया च्वंगुलि क्लेश काचाक उठे जुया उपद्रव याये मफयेक तापाक हटेयाना छोयाबी ।

विपस्सना प्रज्ञा, लोकुत्तर मार्गं प्रज्ञा धयागु तृतीय शिक्षां शील समर्धि हटेयाना छोये मफुगु अनुसय भूमि धयागु प्रथम भूमियात हटेयाना व्छय्फु । थ्व प्रथम भूमियात हटेयाना व्छेगु धयागु बाकि छुं मल्यंक हटेयाना छोयेगु यात धाःगुखः ।

उगु प्रज्ञां प्रथम भूमि अनुसय भूमि थ्यंक हे निर्मूल याना
 व्हे धुंकूगु क्लेशत उह्य ब्यक्तियाके गबले हानं छको उत्पन्न
 जुइगु सम्भावना मन्त । थुगु प्रकारं हटेयाना छोयेगुयात
 समुच्छेद प्रहाण धका धाइ । हा नापं ल्ये थना छुं हे बाकिं
 मदयेक हटेयाना व्छयेगु यात हे धाःगु खः । लोकुत्तर मार्गं
 प्रज्ञां हटेयानाव्छेगुली तुं लोकुत्तर फलं प्रज्ञां तोर शक्ति हावा
 तक छुं छुं हे बाकिं मलयंक हानं छको शान्तयाना छोयेगुयात
 पटिपस्सद्धिप्रहाण ब्रका धाइ । निर्वाणं हटेयाना छोयेगुयात
 निस्सरण प्रहाण धका धाइ । काय नाप छुं सम्बन्ध मदेक
 सम्पूर्ण रूपं छुटे जुया अलग जुया वनीगुयात हे धागु खः ।
 विपस्सना प्रज्ञा, मार्ग प्रज्ञा, फल प्रज्ञा धका स्वंगू दया च्वंगुली
 च्वय् केनावये धुंगु तीरणपरिउत्रां अनुसय भूमिवात
 हटेयाना व्छःसां सम्पूर्ण रूपं हटेयाना छोये मफुनि । मार्गं
 प्रज्ञां हे जक थः थःगु प्रतिपक्षि क्लेशयात छुं हे शेष बाकिं
 मलयंक व्याक्क हटेयाना व्छे फुगु जुल ।

श्रोतापति मार्गं प्रज्ञां दृष्टि व विञ्चिकिच्छाया हा नापं छु
 हे शेष मलयंक हटेयाना छोइ । अपायंगामि दुश्चरित्र व अपाय
 भूमियात नं वयाके हानं छको उत्पन्न जुइत छुं छकुचाहे
 शेष मलयंक हटेयाना छोइ ।

सकृदाप्रामि मार्गप्रज्ञां उह्य ब्यक्तियाके बाकिं ल्यना च्वंगु
 अत्यन्त स्थूलगु काम राग, व्यापादयात हटे याना सूक्ष्म
 याना बिइ ।

(१०४)

अनागामि मार्गं प्रज्ञां उह्य ब्यक्तियाके बाकि दनिगु
सूक्ष्मगु काम राग व्यापादयात बाकि मदयेक हटेयाना
छोइ । व ब्यक्तिया कामया लहरा चब्बुना वनी । शुध्दावास
भूमी जन्मकाः वनी ।

अरहन्त मार्गं प्रज्ञां उह्य ब्यक्तियाके वाकि जुया च्वंगु
क्लेशयात सम्पूर्ण रूपं हटेयाना छोइ । व ब्यक्ति क्लेश शान्त
जूह्य अरहन्त जूवनी । स्वंगू भवं मुक्तह्य जूवनी । बुद्ध शासनय्
समुच्छेद प्रहाण हे जक मुख्य प्रहाण जुल ।

पहान परिञ्जा विस्तार सिधल
परिञ्जा कथा ववचाल

◦◦:◦:◦◦

Dhamma.Digital

विपस्सना कार्य

विपस्सना कर्मस्थान भावनाय् लगे जूपि व्यक्तिपिसं मुख्य सीकेमाःगु खँ कने । विपस्सना ज्ञान स्वंगू मध्यय् ह्लापां अनित्य खंके फइ कथं भावना यायेगु अति आवश्यक जुयाच्चन । सिनेमा वयनीगु वखतय् अङ्गलय् तथा तःगु तुयूगु कापतय् प्याखं हुला म्येहाला सनाजूपि दिपा मदयेक परिवर्तन जुया हिला च्वनी । बिचार याना सोत धाःसा खनी, पदाय् लाना च्वंगु फिल्मया किचः छगू मिनेट् छगू सेकेण्डया भित्रय् सलंसः द्वलंसः विपरिणाम अञ्जथाभाव जुया वना च्वनी । खना च्वंक विपरिणाम अञ्जथाभाव फिल्मया किचः फुकं अनित्य हे जक खः, मरण हे जक खः । धातुया मृत्यु हे जक खः ।

व फिल्मया किचलय् वना च्वंगु, दिना च्वंगु, फेतुना च्वंगु, घना च्वंगु ह्लातुति कयेकुंका च्वंगु अवस्था उगु थुगु अङ्ग प्रत्यङ्ग भिन्न भिन्न तालं हिला च्वंगु अवस्थायात बांलाक बिचाःयाना सोत धाःसा (उगु फिल्मया किचलय्) उगु उगु अवस्थाय् धातुयागु अनित्य जुया वनाच्चंगु मरण जुया वनाच्चंगु भरिपूर्ण रुपं दया च्वंगु खनी । वना च्वंगु बखते छपलाः छपलाः पति धातुया अनित्य जुया वना च्वंगु मरण जुया च्वंगु भरिपूर्ण रुपं खना च्वनी । मेमेगु वाकि दनिगु अवस्थाय् नं उक्त प्रकारं हे भिन्न भिन्न रुपं अनित्य जुया वना च्वंगु मरण जुया च्वंगु भरिपूर्ण रुपं दया च्वंगु जुल ।

सिनेमाया उपमायें तुं हे थःथःगु कायस्कन्धय् नं न्ह्यागु इलय् नं रुप धातु नाम धातुया अनित्य जुया वनीगु मरण जुया वनीगु दया च्वन । उगुहे रुपं शरीर छगुलिसं भरिपूर्ण जुइक, छचोंछगलं भरिपूर्ण जुइक उगु उगु अङ्ग-प्रत्यङ्गय् नं भरिपूर्ण जुइक रुप धर्म नाम धर्मया अनित्य दया च्वन । थथे न्ह्यागु समयय् नं ह्य छम्हं भरिपूर्ण जुइक दयाच्वंगु अनित्य जुयाच्वंगु मरण जुया च्वंगुयात ज्ञानं विचारयाना कायेसःगु जूसा थःथःगु कायस्कन्ध काय अङ्ग-प्रत्यङ्गत छगू मिनेट् छगू सेकेण्डया दुने आपालं विनाश जुया फुनावंगु खनी, छगू मिनेट् छगू सेकेण्डया दुने कायस्कन्ध वारम्बार परिवर्तन जुया हिला वनाच्वंगु, छचोंया अङ्ग वारम्बार परिवर्तन जुया हिला वनाच्वंगु तुतिया अङ्ग ल्लाया अङ्ग वारम्बार परिवर्तन जुया हिला वनाच्वंगु जनुफाया अङ्ग प्वाःया अङ्ग वारम्बार परिवर्तन जुया हिला वनाच्वंगु, स्येंया अङ्ग स्वया अङ्ग वारम्बार परिवर्तन जुया हिला वनाच्वंगु खनी ।

थुगु प्रकारं सिल, थुल, खन धाःसा अनिच्चानुपस्सना कृत्य थासय् लात धका सम्फे जुयेमाः । अनिच्चानुपस्सना कृत्य थासय् लायेवं अनत्तानुपस्सना कृत्य नं थासय् लाइगु जुल ।

थासेलात धयागुया मतलव जन्मभरतकं दृढचित्त जुया च्वनीगुयात धाःगु खः । मार्गं ज्ञान फल ज्ञान प्राप्त जुल धाःगु मखु । मार्गं ज्ञान फल ज्ञान प्राप्त यायेत इन्द्रिय पारमी परिपक्व जूमजू छिपे जूगु छिपे मजूगु स्वया हानं चलाक धीला दनि । मार्गं ज्ञान फल ज्ञान प्राप्त जुइगु धयागु धात्थें धायेमाल धाःसा तस्सकं सीका काये थाकु ।

श्रोतापन्न जुयाच्चंहा व्यक्ति थःत थःम्हं जि श्रोतापन्न जुइ धुन धका यथार्थ रुपं सीके थाकु । छाया धाःसा क्लेशया अनुसय अवस्था अत्यन्त गम्भीर जूगुलि खः । क्लेशयागु अनुसय अवस्था गम्भीरभाव मस्यूपि योगी पुद्गलपिसं दिट्टि विचिकिच्छा विक्खम्भन कृत्यं अलग जुया च्वनेमात्रं श्रोतापन्न जुल धका सम्फे जुया च्वनेयः। दिट्टि विचिकिच्छा समुच्छेद कृत्यद्वारा अनुसय भूमि नापं बाकिमत्यंक निर्मूल जुया वंसाजक धात्थें श्रोतापन्न जुइ । विपस्सनायोगी पुद्गलपिसं थिकगु खःगुरुपं थुइका अनि- च्चानुपस्सना ज्ञानयात प्राप्त जुइवं थिक जुल धका प्रसन्न जुया व ज्याय् जन्मभर तक न्ह्यावलें न्ह्यावलें लगे जुइमा । अरहन्त जुया बिज्याये धुं कूपि पुद्गलपिनि नं चित्त सुखया निरति व ज्या मतोत्तु ।

योगी पुद्गलपिसं अनित्यया विषयय् जन्म भरतकं छल- फल याना च्वन धाःसा प्रज्ञा ज्ञान क्रमशः अभिवृद्धि जुयाववं थुगु जन्मय् मसीनि वले जूसां सीत्येका जूसां पृथग्जन भूमि पृथग्जन गति पुला आर्य भूमि आर्य गती थ्यंक वनी । थुगु जन्मय् आर्य भूमि आर्य गती मध्यंसा नं लिपायागु जन्मय् देव- लोकय् वना आर्य भूमि आर्य गती थ्यंक वनी ।

विपस्सना दीपनी ववचाल ।

अनुवादकया मेगु सफूतः-

प्रकाशित ज्वी धुंकुगुः-

१. धर्म चक्र सूत्र (शब्दार्थ भावार्थ सहित)
२. बुद्ध भक्ति शतक संस्कृत श्लोक, नेपाल भाषा, श. भा. सहित)
३. लोकनीति (नेपाल भाषा, नेपाली, हिन्दी स्वंगुलीसं शब्दार्थ भावार्थ सहित)
४. महोसध जातक (बर्मो भाषं नेपाल भाषा अनुवाद)
५. अम्बट्ट सूत्र हिन्दी भाषं नेपाल भाषा अनुवाद)
६. महाचीन यात्रा (नेपाल भाषं हिन्दी अनुवाद)
७. महाचीन यात्रा (नेपाली अनुवाददिका सुश्री नानी मंज्रा)
८. रसबाहिनी (प्रथम भाग, २० पु बाखं पालि नेपाल भाषा अनुवाद)
९. सेवाया मूल मंत्र
१०. रसबाहिनी (भाग १)

प्रकाशया प्रतीक्षायः-

१. आमगन्ध सूत्र (पालि भाषं नेपाल भाषा अनुवाद)
२. रसबाहिनी, भाग—२

षाकूः- रत्न प्रिन्टिङ्ग प्रेस, इच्छाछे ललितपुर फोन नम्बर २१८७५